

97 **1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM**

Alapította: Heimler Károly
Kiadja: a Soproni Szemle Alapítvány
Főszerkesztő: MOLLAY KÁROLY

Szerkesztőbizottság:

ASKERCZ ÉVA, BIRCHER ERZSÉBET, CSAPODY ISTVÁN, DOMONKOS OTTÓ, GÖMÖRI JÁNOS, GRÜLL TIBOR, HÁRS JÓZSEF titkár, olvasó- és technikai szerkesztő, HORVÁTH ZOLTÁN, KÖRNYEI ATTILA, KUBINSZKY MIHÁLY, METZL JÁNOS, SARKADY SÁNDOR, TURBULY ÉVA

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Kubinszky Mihály: Metzl János 75 éves

Kubinszky Mihály: Metzl János 75 éves

Dr. Metzl János, a Soproni Szemle rendszeres munkatársa és szerkesztőbizottsági tagja, betöltötte 75. életévét. Szinte napra – 1994. október 24-én – érte az a megtiszteltetés, hogy a Budapesti Semmelweiss Orvostudományi Egyetem átnyújtotta neki az aranydiplomát.

Metzl János 1919. szeptember 25-én született Pozsonyban. Ott járta iskoláit: a magyar tannyelvű evangélikus elemi, majd az állami magyar reálgimnáziumot, ahol 1938-ban kitűnő eredménnyel érettségizett. Orvosi tanulmányait a pozsonyi Komensky Egyetemen kezdte, majd a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Orvosi Karán folytatta. Itt 1944-ben summa cum laude doktorált. Ekkor már gyakornok a Budapesti Egyetem Törvényszéki Orvostani Intézetében, s ott is dolgozott 1946-ig. 1949-ig 3 év következik a Kapuvári Közkórház sebészeti osztályán, ahol segéd-, majd orvos. 1949-től a Pécsi Orvostudományi Egyetem 1. sz. Sebészeti Klinikáján gyakornok, majd tanársegéd, 1960-ban adjunktussá lép elő. Ezt követik a soproni évek: 1967-ben bízzák meg a Soproni Városi Kórház Sebészeti Osztályának vezetésével, 1968. január 15-én nevezik ki osztályvezető sebészfőorvosnak. 1985. január 1-jéig, míg nyugdíjba nem vonul, tölti be ezt az állást, hivatásának betetőzéseként. Nemcsak sokat, de fáradhatatlanul is dolgozott. És milyen sok esetben gyógyítást eredményező sikerrel! Osztályán a műtétek száma ez alatt a 18 év alatt évi 900-ról a kétszeresre emelkedett, a munka „mérteire” lehet ebből következtetni. Ő pedig jelentős erőfeszítéseket tett az osztály felszerelésének és a gyógy módoknak fejlesztésére.

Igen jelentős a társadalom különböző szervezeteiben vállalt munkája is. Így elnöke a Corvinus magyar-osztrák Baráti Körnek, tagja számtalan egyesületnek, s szinte nincsen olyan rendezvény, melyen érdeklődő jelenléte nem tanúsítaná sokoldalú igényességét, ismereteit. Ezekről azonban mindenekelőtt tudományos munkássága, mintegy 65 tudományos közlemény tanúskodik. Érdemeiért Petz Aladár-díjjal

tüntették ki.

Ünnepelésünk középpontjában Metzl János nemcsak mint tudós, orvos és a közérdekért mindenkor dolgozni kész munkatárs áll, hanem mint ember, aki a szülői házból hozott meleget az orvosi pálya gyógyító munkáján kívül mindenkor **98**és mindenkire árasztja. Mindenkor nyugodt és jókedvű. Mindenkihez van néhány jó szava. Kapcsolattartása azért is oly széles körű, mert érdeklődése igen szerteágazó. Kirándul is, sportol, zenét hallgat, tárlatot néz.

Kívánjuk, hogy töretlen egészségben soká tehesse még ezt, barátainak, kollégáinak, az egyesületi tagoknak és a Soproni Szemle olvasóinak egyaránt előnyére és örömére. A születésnap alkalmából ezzel gratulálunk.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Horváth Zoltán: ifj. Fiadorffer Ignác élete és munkássága (1816–1891)

**Horváth Zoltán: ifj. Fiadorffer Ignác élete és munkássága
(1816–1891)**

1. rész: Soproni Szemle 1994, 332–348

II. rész

5. Flandorffer Ignác, közös vállalkozásban polgártársaival, több részvénytársaságot és intézményt alapított, vagy azok az ő kezdeményezésére létesültek. Alapításaival elsősorban a közjó előmozdítását szolgálta, működésükben Flandorffer humánuma érvényesült, számára a haszonszerzés, az osztalék másodlagos szerepet játszott. Polgártársai javára Hofer Péterrel együtt létesítette a Soproni Takarékpénztárai, hogy az uzsorakamat szedését visszaszorítsák, így sokakat az anyagi tönkremenéstől megmentsenek. Továbbá mintegy 20–25 olyan iparost, vállalkozót sorolhatnék fel, aki 1843 és 1854 között „eresztett gyökeret”, alapozta meg üzleti vállalkozását, uzsoramentes takarékpénztári kölcsönnel: Seltenhofer Frigyes, Schwaby Jakab, Wappl Antal, Pálffy Sándor....

A STKP, élén Flandorfferrel, jelentős összeggel járult hozzá a kulturális és szociális intézmények építéséhez és működtetéséhez, példaként a Városszépítő Egyesületet, Polgárotthonot és a Kaszinót említem meg.

Az STKP létesítését Sopron vármegye közgyűlése 1841-ben kezdeményezte. A megye, a város küldötteiből és vállalkozó polgáraiból, mint Hofer Péter és Flandorffer Ignác, választmány alakult, amely feladatául az alapszabályok kidolgozását kapta. Gr. Széchenyi István a részvényesek közül elsőként jegyzett 20 db részvényt. Széchenyinek meghatározó szerepe volt a soproni vállalkozások – a gőzmalom, a sopron–bécsújhelyi vasút – létrejöttében is. A választmány által elkészített alapszabályt a részvényesek közgyűlése 1842. augusztus 31-én megvitatta és a STKP az országban ötödikként megalakult, 15 000 pft alaptőkével. A STKP alapjait Hofer Péter és Flandorffer Ignác rakta le, nélkülük az nem valósult volna meg: rendelkeztek hozzá pénzzel, gyakorlattal és műveltséggel. Az első részvényesek száma 78 volt, 300 db részvénnel.⁸⁹⁽¹⁾

9920 db részvényt jegyzett 7 fő: gr. Széchenyi István, Hofer Péter (akit 1842-ben egyhangúlag igazgatónak választottak, majd 1858-ban Bécsbe települt át). Flandorffer Ignác 1842-től aligazgató, 1858-tól haláláig, 1891-ig igazgató. A takarékpénztár Flandorffer szívéhez nőtt, igazgatói státusában mindennapi teendőket

végzett. A takarékpénztár az Új utca 21. sz. házban kezdte meg működését. Flandorffer saját pénzéből vett írószereket, lámpát. Helyettesítette az igazgatót. Őrizte a főpénztár egyik kulcsát.⁹⁰⁽²⁾ Kötelessége néhány választmányi taggal és váltóbírával a pénztárt és a számadásokat megvizsgálni. Az 1848-as évek közepén ún. kisválasztmányt szerveztek Flandorffer elnökletével, amely a nagybirtokosok adósleveleire, kötelezvényeire előleget utalványozhatott, a választmány utólagos jóváhagyásával.⁹¹⁽³⁾ Flandorffer kezdeményezésére 1845 elején sorsjegytársaságot alakítottak, amely jövedelmezőnek bizonyult. Érzékeny veszteség érte a takarékpénztárt az állampapírok 1848. július 31-én történt eladásával. Az eladás nyilván Flandorffer ellenére volt, ezért lemondott, a közgyűlés kérésére azonban továbbra is vállalta az igazgatói teendőket.⁹²⁽⁴⁾ A helytartóság a hozzá 1853-ban jóváhagyásra küldött alapszabályokat még 1865-ben sem hagyta jóvá, és olyan módosítást követelt, amely az intézmény tönkremenetelét eredményezte volna. Flandorffer személyesen a királyhoz fordult, és fáradozását siker koronázta.⁹³⁽⁵⁾ Javaslatára 1859-ben a közgyűlés 3000 forint árfolyamkülönbözeti tartalékalapot szavazott meg, a nagy mennyiségű értékpapírok árfolyamából esetleg támadható különbözetek fedezésére.⁹⁴⁽⁶⁾ Kezdeményezésére 1859. április 15-én tartott közgyűlés ugyancsak elfogadta az árukra és terményekre az előlegek engedélyezését. „Nemes szívének örökös gondját képezték az intézet tisztviselői, akiknek valóságos atyja volt” – írja Berényi. Számukra nyugdíjszabályzatot tervezett és nyugdíjalapot létesített. Szabályzatot készített a pénztár kezelésére is. Az 1864–1873 közötti időnek történeti eseményei közé tartozott a jövedelemadó fizetése miatti vitája a helytartósággal, majd a pénzügyi igazgatósággal. Az alapítók szellemét megőrizve, az 1875. évi pénzhiány, válság ellenére sem emelte az intézet a kölcsönök és előlegek kamatlábát, nehogy a hitelre szorulókat az uzsorának kiszolgáltatassa. Flandorffer válságmentesen vezette a takarékpénztárt és az ő „kezdeményezése folytán vált olyan intézetté, amely a jótéteményeknek kiapadhatatlan forrása lett” – írja Berényi.⁹⁵⁽⁷⁾ Az 1871. január 30-án tartott közgyűlés kezdeményezéseit és körültekintő munkásságát méltatta. A részvényesek 28 évi önzetlen szolgálata után arra kérték, fogadjon el évenként 50 db császári dukátot, továbbá elhatározták, hogy arcképét megfestetik és Hofer Péter képe mellé helyezik el.

100 Újabb hitelintézet alapítására is gondolt. A Kereskedői Testület 1855. évi február 24-i gyűlésén elmondta, hogy nyilvános hitelintézet alapítását a kereskedelmi életre nézve nagyon kedvezőnek tartaná. Egyúttal kérte társai erre vonatkozó javaslatát a következő gyűlés idejére. Az Angol–Osztrák bankfiók alapításának tervéről tárgyalt 1864. október 18-án mint a Kereskedői Testület választmányának egyik tagja. A bankfiók alapítása nem valósult meg, viszont cenzori tisztséget viselt az 1870-ben alapított Osztrák–Magyar bankfiókban.⁹⁶⁽⁸⁾ 1869. szeptember 6-án kapott engedélyt három társával: Rupprecht Jánossal, Russ B. Jánossal és Reisch Kálmánnal pénzváltó üzlet nyitására „Erste Oedenburger Wechsler Stube” néven.⁹⁷⁽⁹⁾

Sopronban 1870 és 1873 között összesen nyolc pénzügyi intézet létesült. A részvényeseket a munka nélküli, gyors meggazdagodási vágy hajtotta. Az intézmények vezetői felelőtlenül oly üzleteket kötöttek, amelyeknek fedezetétül esetenként a szükségesnek 10%-ával rendelkeztek. A következő hitelintézmények létesültek: A soproni iparosok önszegélyező egyesületét 1864. március 7-én alapították és 1871. október 18-án átalakult Soproni Ipari és Kereskedelmi Bankká; a Soproni Takaré- és Kölcsönegylet (Oedenburger Spar- und Darlehen Verein) 1870. január 8-án, majd 1873. március 28-án egy új „Oedenburger Allgemeine Sparkassa” is alakult; a Soproni Hitelbank 1870. július 14-én létesült; a Soproni Leszámítoló Bank 1872. március 13-án; a Soproni Építő- és Földhitel Bank 1872. november 29-én; az Oedenburger Escompte Bank, 1872. június 1-jén (lásd: Oedb. Nachrichten 1873. július 2.); a Nyugat-Magyarországi Jelzálog és Hitel Bank 1872. június 2-án és a Soproni Általános Bank (Oedenburger Allgemeine Bank) 1873. január 10. Közülük az 1873. bankbukásokat némi „zökkenővel” az Építő és- Földhitelbank élte túl, valamint a tőzsdejátekoktól távol maradó és kölcsönit betábláztató STKP és a Soproni Takaré- Kölcsönegylet.

Flandorffer az előbbinek elnöke, az utóbbinak részvényese volt. (Lásd: Ödb. Nachrichten 1873. május 28.) A Soproni Hitelbank történetével foglalkozom, melynek alapítói Flandorffer Ignác, Rupprecht János, Lenck Samu voltak.⁹⁸⁽¹⁰⁾ A Bank célja az alapszabály szerint a kereskedelem, ipar, műipar és gazdaság érdekeit a 6. paragrafusban felsorolt üzletek vitele s közvetítése által előmozdítani.⁹⁹⁽¹¹⁾ Az alapító bizottmány a nyilvános aláírásra 600 db részvényt bocsátott ki. Három nap alatt, május 30-tól június 1-jéig 2403 db-ot jegyeztek, tehát négyszeresét. Ezért a jegyzett részvények számát leszállították. Az alakuló közgyűlést 1870. június 25-én tartották meg. Flandorffer Ignácot elnökké, Dr. Schwarz Miklóst választmányi taggá és jegyzővé választották. Mindketten a STKP vezetői voltak, az utóbbi az ügyésze is.

101A minisztérium 1872. február 1-jén kelt leiratában kifogásolta, hogy a bank az Oedenburger Nachrichten-ben megjelent zárszámadást terjesztette fel. A forgalmi kimutatást ugyanis nem a hírlap, hanem a bank pénztári kimutatásával kellett igazolni. Kifogásolta, hogy a bank által kibocsátott kamatozó utalványok forgalma 500 300 ft volt, noha csak a befizetett 200 000 ft alaptőke és tartalékalap kétszeresének megfelelő összegében jogosult kamatra pénztári utalványokat kibocsátani, és azoknak a „pénztárkészlet által fedezve kell lenniük”. Ezért a minisztérium a fedezet haladéktalan kimutatását kérte.¹⁰⁰⁽¹²⁾ A tanács a címére küldött FIK leiratot továbbította a banknak.

Az 1871. december 31-én készült mérleg néhány tételét említtem meg. Egyenleg: 2 729 816 ft. A cselekvő oldalon: saját értékeknél 329 365, a kiadott előlegnél 61 819 és az adósok tartozásánál 167 420 ft áll. A szenvedő oldalon a következők szerepelnek: pénztárjegyek: 500 300; hitelezők: 1 936 071 és a nyereség: 86 555 ft. Flandorffer Ignác és Schwarz Miklós 1872. április 11-én adott válaszában arra hivatkozott, hogy a 86 555 ft tiszta jövedelem után csupán 4323 ft-ot kellett volna a tartalékalapba visszafizetniük, és helyette az alapszabályokban előírtak hatszorosát, 25 720 ft-ot tették be.

A bank „üzleti sikerét mint tényt – írta Flandorffer a minisztériumnak – bizonyára oly jelenséggé kell fogadni, amely az intézet életrevalósága, célszerűsége, s elismert soliditása iránt minden kétséget eloszlatni képes. De ép, e rendkívüli felvirágzása okozza intézetünknek, hogy a csekélyebb üzletterjedelmet feltételező alapszabályok mindig nyomasztóbban terhelik a közönség bizalma folytán nagyra nőtt üzletet.”

Az 1872. évi márciusi közgyűlés az alapszabályok 6. §-ának módosításával akarta a kamatozó pénztári utalványok kibocsátásának összegét több mint kétszeresére emelni, de a minisztérium nem engedélyezte.¹⁰¹⁽¹³⁾

A megoldás az volt, hogy 1872 októberében az alaptőkét felemelték. A társulati tőke 2 000 000 ft-ból állt, mégpedig 10 000 db, egyenként 200 ft értékű részvényből. Kibocsátásra került ebből 5000 db 40%-os befizetéssel, a fennmaradó 5000 db-ot az igazoló választmány részben vagy egészben bocsáthatta ki.

Az üzleti sikerektől felbátorodott vezetők, Flandorffer Ignác elnök és Rupprecht Mihály választmányi tag jelentették a minisztériumnak, hogy az alapszabály 3. §-a alapján jogosultak Kismartonban fióktelepet létesíteni, amely 1872. november 2-án megkezdte működését. A minisztérium a bejelentést tudomásul vette.¹⁰²⁽¹⁴⁾

A „Nachrichten” 1873. április 6-án közölte az 1872. évi mérleg főbb adatait. A közgyűlést Flandorffer nyitotta meg és Russ Bap. János elnökölt. A bank 2 368 200 ft értékű pénztárjegyet adott ki, visszaváltott 1 459 000 ft-ot, **102**forgalomban maradt 900 200 ft. Leszámoltak 1 082 535 ft értékű váltót, ebből beváltottak 917 878 ft-ot, a bank tárcájában maradt 146 650 ft.

A bécsi tőzsde bukása 1873. május 9-én következett be. A soproni törvényszék már május 25-én, a Soproni

Hitelbanknál ideiglenes tömeggondnoknak Töppler Károlyt nevezte ki, és június 21–23-án csődeljárást rendelt el a bank és kismartoni fiókja ellen.¹⁰³⁽¹⁵⁾ A Hitelbank főképpen a cukorgyárakkal állt szoros pénzügyi kapcsolatban. A bejelentett követelések – a szenzációt hajhászó Nachrichten szerint – 3 768 000 forintot tettek ki.

A Hitelbank egyik fő üzleti tevékenysége volt, hogy ügynökei révén kis társaságokat alapított sorsjegyekkel való üzletelésre. A bank bukásával félt, hogy a befizetett összegek elvesznek, vagy a bank hitelezői a várható nyereséget lefoglalják. Flandorffer segített. A választmány elfogadta az indítványát, hogy a sorsjegytársaságok lebonyolítását átveszi, behajtja a társaságok tagjainak részletfizetéseit, ezáltal magát is és azokat is megvédheti a méltatlan veszteségektől. (A STKR ugyanis 1872-ben a Hitelbanknak 323 000 forint névértékű értékpapírra adott előleget).¹⁰⁴⁽¹⁶⁾ Végül is Flandorfferéknek sikerült a társaságok tagjai számára jelentős összeget megmenteniük.

A bank bukása miatt Flandorffer Ignácot felelősség nem terheli. A bukott hat bank mindegyikét üzletük virágzása azért tévesztette meg, mert nem láthatták, érzékelhették a bécsi tőzsdén végbement manipulációkat, a „légből kapott üzleteket”. Flandorffer sem akadályozhatta volna meg a kevés pénzzel nagy hasznot remélő tömeg részvényvásárlását.

A soproni kereskedők jó utak és folyók hiánya miatt élénken reagáltak az 1830-as évek közepén Európa-szerte meginduló vasútépítésre. Id. Flandorffer Ignác és Tschurl György Dániel, amikor Bécsben hírt vettek a tervezett vasútépítésnek, azonnal, 1837. március 27-én jelentést tettek a Kereskedő Testületnek. Értesülésük szerint az egyik vasútvonal Bécsből Győrbe, a másik Triesztbe vezetne. Az utóbbit Sina György kereskedelmi háza építteti, erről már határoztak is. Nem tudják azonban, hogy Sopronon átmegy-e vagy sem. Sina a Bécs–Gloggnitz közti vasút építésére kért engedélyt, amelyből egy szárnyvonal vezetett volna Sopronon át Győrbe.

A vasútvonal megépítése érdekében a város vagyonos polgárai és a megye képviselői 1836. április 16-án végrehajtó bizottságot választottak. Részvényjegyzésre 1836. május 29-én került sor, amikor 105 soproni polgár és húsz megyei nemes 422 330 forint értékű részvényt jegyzett. A nemesek 55 000 forintot, a polgárok közül Rupprecht János 100 000 forintot, id. Flandorffer Ignác 20 000 forintot.¹⁰⁵⁽¹⁷⁾ A másik vonalat illetően, Széchenyi terve az volt, és kérésével az udvart is felkereste, hogy a vonalat ne Bécs és Trieszt között építsék meg, hanem Magyarország nyugati részén Fiuméba.¹⁰⁶⁽¹⁸⁾ Az előbbi valósult meg politikai és az **103**osztrák kereskedelmi érdekek miatt. A bécsújhelyi és a soproni elágazás megvalósítására 1845-ben megalakult a Sopron-Bécsújhelyi Vasúttársaság. A vasútvonalat 1847. augusztus 20-án adták át a forgalomnak. A részvényesek jegyzékét nem találtam meg. Flandorffer neve nem szerepel a Kereskedő Testület által 1843. október 10-én vasútügyben tárgyalásra kiküldöttek között.¹⁰⁷⁽¹⁹⁾ Neve nem fordul elő a Bécsújhely-Sopron Vasútigazgatósága nevében a városhoz 1845-ben írt levelek aláírói között sem, noha ott szerepelnek vállalkozó polgártársai: Tschurl György Dániel, Vághy Mihály és Lenck Sámuel.¹⁰⁸⁽²⁰⁾ Flandorffer szerintem elsősorban a soproni vaspályának Nagykanizsáig és Győrig való meghosszabbítását szorgalmazta. Mint a Kereskedő Testület „I.” osztály vezetője, tagja volt 1849 novemberében annak a küldöttségnek amely a bécsi cs. és kir. kereskedelmi minisztériumtól Nagykanizsáig a vasútvonalak államköltségen való meghosszabbítását kérte.¹⁰⁹⁽²¹⁾ A vasútépítés állandóan napirenden volt, ugyanígy a kereskedők érdekeinek védelme. Levelez a Déli Vasút igazgatóságával a kereskedők számára hátrányos menetrend megváltoztatásáért, az áruk gyorsabb kézbesítéséért és több vasúti kocsijáratásáért.¹¹⁰⁽²²⁾ A vasútépítés szorgalmazása miatt 1855. december 12-én előzetes megbeszélésre hívta kereskedőtársait.¹¹¹⁽²³⁾ A vasútépítési bizottságnak tagja öt kereskedőtársával együtt 1856-ban.¹¹²⁽²⁴⁾ Mozgalmuk sikerrel járt, mert 1856. október 8-án megadták az engedélyt a Sopron-Nagykanizsa vonal megépítésére, amelynek

alapján a Ferenc József Keleti Vasúttársaság (Kanser Franz Joseph Orientbahn) közgyűlése kimondta a vasút elsőbbségét is.¹¹³⁽²⁵⁾ A Sopron–Nagykanizsa közti vasút 1865. szeptember 26-án nyílt meg. Erre a soproniaknak csaknem 30 évet kellett várniuk. Flandorffer és polgártársai a kereskedelem gondjainak megoldását nem egyedül a sopron–nagykanizsai vasút megépítésétől várták. Sőt már 1853-ban felismerték, hogy ha a Déli Vasút önmagában működne vagy ha Zágrábbal lenne összeköttetésben, elvesztenék horvátországi piacaikat. A Győr-nagykanizsai vonal pedig „megölné” a soproni kereskedelmet, mert elvágna Sopront a déli területektől. A megoldás: Sopron csak akkor nyerheti vissza gazdasági erejét, ha a vasút nemcsak Nagykanizsa, hanem Győr felé is kiépül. A „Czenki-győri” vasútvonal építésének tárgyalására gr. Batthyány Géza Sopron vármegye vasúti választmányának elnöke, meghívta a Kapuvárott 1867. november 1-jén sorra kerülő első együttes bizottmányi ülésre a soproni választmány tagjait: Boór Gyula elnököt, Flandorffer Ignácot, Hillebrand Vincét, Zetl Józsefet. A Győr–Sopron–Ebenfurti Vasút 1876-ban nyílt meg.¹¹⁴⁽²⁶⁾

104 Flandorffer városszeretétét, széles látókörét tanúsítja a városi közgyűlésben 1868. április 29-én tett három indítványa:

1. A Sopron-Győr vaspálya mielőbbi építése végett intéztessék felterjesztés, a M. Kir. Közmunka és Közlekedési Minisztériumba,
2. A Kereskedelmi és Iparkamarák egyik székhelye Sopronban legyen, azt kérik a Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztériumtól.
3. Az Ítéltábla decentralizálásakor annak egyik osztálya Sopronba kerüljön, felterjesztést javasol a magyar országgyűléshez.

A közgyűlés a javaslat elkészítésére öttagú bizottságot választott. Csak az Ítéltábla osztálya nem került Sopronba.¹¹⁵⁽²⁷⁾ Flandorffer az öttagú bizottságban nem volt ott, viszont részt vett a Győr–Sopron–Ebenfurti Vasút számára a földterületek kisajátítását intéző tíztagú végrehajtó bizottságban.¹¹⁶⁽²⁸⁾

A gázgyár Flandorffer egyik legjelentősebb közszolgálati alapítása. Alapításának körülményeit és történetét, egyúttal Flandorffer Ignácnak vállalkozói rátermettségét, a városa, polgártársai iránt érzett emberi magatartását már három jeles író is méltatta munkájában.¹¹⁷⁽²⁹⁾

Baumann József kitűnő tanulmányaihoz szinte nincs mit hozzáfűznöm. Ezért feladatul azt választottam, már a terjedelem korlátozottsága miatt is, hogy az eredeti jegyzőkönyvekből naplószerűen közlöm a Flandorffer nevével található bejegyzéseket. A bejegyzésekből kitűnik, hogy az üzemnek fáradhatatlan vezetője volt és nem csupán közgyűlések elnöke, netán tiszteletbeli tagja.

A fentebb említett három szerző szinte azonos szöveggel ismerteti a gázgyár alapítását. A város 1865-ben felhívást tett közzé a gázgyár létesítésére. Többek közt a müncheni Rüdiger-cég kért engedélyt arra, hogy a városi közvilágítást gázzal elláthassa és hogy a gázt magánlakásba is bevezethesse. Amikor ezt Flandorffer megtudta, beadványában arra kérte a várost, hogy Rüdiger tervét ejtse el, neki adja meg az engedélyt a gyár felállítására. Egyúttal kötelezte magát arra is, hogy a gyárat soproni polgárok pénzén építteti meg, és egy éven belül üzembe helyezi. Flandorffer teljesítette ígéretét. Simon Nep. János, Sopron megye főispánhelytartója 1866. február 28-án délután 3 órára engedélyezte a városháza nagytermében az első közgyűlés megtartását. Oda felügyeletre, valamint az eredményről való tudósításra Kánfia Nándor polgármestert mint „országos fejedelmi biztost” küldte ki. Megalakult a Soproni Légszesz Világítási

Részvénytársulat (Oedenburger Gasbeleuchtungs Aktien Gesellschaft) 120 000 forint alaptőkével, 600 db egyenkénti 200 forint-os névértékű részvény kibocsátásával, Flandorffer Ignácot pedig 148 szavazattal elnöknek választották.¹¹⁸⁽³⁰⁾ A legtöbb részvennyel 1877-ben Pohl Antal gépgyáros (20), Flandorffer Ignác (18), 1883-ban ¹⁰⁵Müller Paulin (44) és Flandorffer (21) rendelkezett. A gázfény először 1866. december 31-én világított Sopron utcáin, a fényforrás helye a Somfalvi út 12. szám alatt volt. Az üzem Somfalvi úti telepítése mellett a Déli Vasút közelsége, azaz a kedvezőbb szén szállítási költségek miatt határozta. Egyúttal elvetették Hasenauer Ágost javaslatát, miszerint azt a város alacsonyabb fekvésű déli részén helyezték el, azáltal a szél a füstgázokat nem a város felé hordaná.¹¹⁹⁽³¹⁾

Az 1865. június 1-jén tartott közgyűlésen megállapították az alaptőke összegét, az alapszabályok felterjesztéséért a Helytartóságnak és Flandorffernek munkájáért köszönetet mondtak. 1866. július 9-én bemutatta jóváhagyásra a Klein Testvérek részére csőszállításra adott megbízást. Július 3-án ismertette a városi tanács átiratát, amelyben az 1866. december 5-én a várossal kötött szerződés egyes pontjainak módosítását kérte. Az intézőtanács csodálkozását fejezte ki, mégis elfogadták a módosítást, miszerint a fogyasztott gáz ára a budapestit ne lépje túl. Bejelentette, hogy a városi tanács építési engedélye megérkezett. Könyvelő alkalmazását javasolta, mert az érkező anyagok mennyiségét és minőségét ellenőrizni és könyvelni kell. Október 29-én ismertette a vascsövek vásárlására Londonból érkezett árajánlatot. A pénztár kezelésére Schmidt urat bízta meg 20 forint havi fizetéssel.

1866. november 5-én Flandorffer jelenti, hogy a gázgyár építése befejeződött, a kiadás 6742 forint-tal haladta meg a költségvetést, továbbá a költségvetésben nem szereplő 3678 forint-tal. Az üzem a Vághy Mihálytól vett telken épült meg: a gyár- és az igazgatási épület, hídmérleg helye, a vasszerkezet-tetejű kemence-heiység és a gáztartály falazó téglából készült.¹²⁰⁽³²⁾

December 11-én Flandorffer Ignácot bízták meg, szerezzen ajánlatot hídmérleg vásárlására és a lakóház fűtésére koksztól kályhát. 1869. június 7-én széntároló szín tervét mutatta be és az építését „kiadták” Markl és Ullein építőmestereknek. 1871. április 21-én javasolja, hogy a 16 545 forint bruttó nyereségből 1600 forint-ot egy második gáztartály építtetésére tartalékoljanak. 1876. november 20-án, 1877. január 1-jére Mährisch-Ostriban 15 000 q gázszén rendelt, métermázsáját 44 forint-os áron. 1876 februárjában jelentette, hogy a rossz gazdasági viszonyok miatt a koksztól készlet 4000 q-ra nőtt, ezért 3000 q-át a Déli Vasútnak eladott 65 forint-os vámmázsá áron. Felhatalmazták, hogy 1200 q kátrányt is adjon el, a legkedvezőbb áron. (A kátrányt a szőlőkarók tartósítására vették.) 1877. június 7-én Schwarz Miklós javasolta, hogy a gázgyár falán Flandorffer érdemeiről szóló táblát helyezzenek el (7. kép). 1881. április 11-én Flandorffer bejelentette, hogy aznap megbízta Walsten urat a gázgyár vezetésével: elkészíti az üzemi jelentéseket, eladja a koksztól és a kátrányt, leltárt készít és ellenőrzi a pénztárt. Fizetése évi 1500 forint, 500 forint renomé és 2% tantium. Továbbá közölte, hogy korára a túlterheltségére való tekintettel nem vállalja az üzem naponkénti ellenőrzését. Flandorffer felfigyelt a ¹⁰⁶villamos világítás terjedésére. Schwarz Miklós egyetértésével 1883. február 5-én az igazgató tanácsnak javasolta, szerezzen meg az engedélyt a villamos világítás bevezetésére Sopronban, fizessék vissza a részvénytőke felét a tartalék és amortizációs alap terhére, végül a magánfogyasztói gáz árát csökkentsék a tőketéher terhére. Az igazgatóság feladatává tette, hogy a javaslatát a közgyűlés elé terjessze és szerezze be más magyar városok gázfogyasztói árait. 1885. április 15-én úgy határozta, hogy az igazgatóság tagjai részt vesznek az üzem ellenőrzésében, tekintettel arra, hogy Flandorffer a gázgyár szaporodó teendőit egyéb ügyei mellett nem képes elvégezni. 1886. május 15-én Flandorffert újra elnökké választották, ugyanakkor mentesítik a pénztár és a könyvelés alól. Flandorffer 1887. október 29-én megállapodott a tanáccsal, hogy a gázgyár előtti és melletti 370 □-öles telket ingyen, a mögötte lévő 359 □-öleset pedig 1 forint-os áron átveszi. 50 év múlva a gázgyár ügyis a

városé lesz. A gázgyár 1898. február 20-án „Sopron Világítási és Erőátviteli Vállalat” néven, Batthyány Géza közvetítésével francia érdekcsoport tulajdonába került. A város 1919. január 1-jén szerezte vissza.¹²¹⁽³³⁾

A Sopron–Vasi-Szederegylet 1841. június 22-én gr. Széchenyi István alapította, Reisch Ede polgármester, Hofer Péter, Flandorffer Ignác, és gr. Erdődy Sándor támogatásával.¹²²⁽³⁴⁾ Tagjai arra kötelezték magukat, hogy 12 éven át 1853-ig évenként 5, 10, 25, 50 és 100 pft járulékot fizetnek. A soproni polgárok alapító tagsága azonban megkérdőjelezhető. Az alapszabályt Bezeredy Pál ideiglenes alelnök és Simon Nep. János ideiglenes jegyző írta alá, és az 54 járulékfizetést vállaló között az egyetlen soproni polgár, Vághy Ferenc volt, a többi nemes.¹²³⁽³⁵⁾

Csatkai Endre szerint is a Sopron–Vasi-Szederegylet alapjait Hofer Péter rakta le, majd 1845-ben maga létesített vállalkozást.¹²⁴⁽³⁶⁾

Tény, hogy a soproni polgárok 1845. május 6-án alapították meg a Soproni Selyemtenyésző Részvénytársaságot (Oedenburger Seidenbau Actien Gesellschaft). A részvénytársaság vezetői: Hofer Péter, Flandorffer Ignác, Lenck Samu, Tschurl Ferenc és Sigris Ferenc volt.¹²⁵⁽³⁷⁾ Az egyesület nevében Hofer Péter és Flandorffer Ignác 1845. november 4-én Győri Józseftől 2700 vft-ért a Kranavett-dűlőben 6 hold szántót vásárolt. Handler Józseftől pedig 1847. június 16-án vették meg 7000 pft-ért a Magyar kapu előtti 112. számú házát. A Részvénytársaság 28 holdnyi területen 1846-ban 200 000 db törpeszedret ültetett ki, amellyel „a legfőbb tetszést” nyerte el.¹²⁶⁽³⁸⁾ Mindkét selyemtenyészési társulás történetének feltárása további kutatást igényel. A soproni alapításában, működésképpessé tételében Flandorffer Ignácnak jelentős szerepe volt.

¹⁰⁷Flandorffer Ignác is részt vett az Uszoda Részvénytársaság, az ún. Kisuszoda létesítésében. Az alapszabályokat a Földművelés- Ipari- és Közlekedésügyi minisztérium 1868. március 30-án hagyta jóvá. A részvénytársaság célja: egy forrásvízfürdő- és egy uszoda létesítése volt. Alaptőkéjét 15 000 ft-ban határozták meg, 300 db 50 forintos részvényjegyzéssel. A társulás fennállása 30 évre szólt. Igazgatója 1868-ban Lähne Frigyes, 1872-ben Dr. Kánia József. Az 1868. évi választási listán 104 részvényes 238 részvénnyel rendelkezett. A részvénytársaság létesítésében huszonhárom legtöbb adót fizetett polgár is részt vett. A legtöbb részvénnyel rendelkezők közül Lähne Frigyes részvényeinek száma: 12, Zimmermanné 10, Flandorffer Ignácé, Rácz Ágosté és Töppler Károlyé 6–6, Ullein Józsefé 5, és 11 fő egyenként 4 részvényt, a többség egy vagy kettőt vett. A Városi Vízmű létesítését valószínű elsőként Flandorffer javasolta 1877. március 24-én. Társai azonban, a Légszeszgyár Rt. Jegyzőkönyvi bejegyzése szerint úgy határoztak, hogy annak megvalósítása érdekében Sopron tekintélyes polgárait hívja össze.¹²⁷⁽³⁹⁾

7. kép. Flandorffer Ignácnak, a gázgyár alapítójának emléktáblája

1086. Ebben a fejezetben azokat a kulturális és szociális intézményeket veszem számba, amelyeket Flandorffer Ignác alapított vagy azokban jelentős tevékenységet fejtett ki. A Kereskedő Testületben szívügyének tekintette a jövő kereskedőinek képzését. Testületi jegyzőként 1846-ban az inasiskola részére oktatási tervet készített és azt a Kereskedő Testület elé terjesztette. A tervet mindenegyes testületi taghoz eljuttatták. [128\(40\)](#)

Flandorffer az 1850-es évek közepén az oktatásügy fő képviselője volt, nemcsak a Kereskedő Testületben, ahol vezetői tisztséget töltött be, hanem a városban is. A Kereskedő Testület tartotta fenn a még 1846-ban létesített vasárnapi iskolát. A mesterek minden inas után 1 pft 30 krajcárt és a gyakornokok után 2 pft 30 krajcárt fizettek. A pénzt a Kereskedő Testületben elkülönítve kezelték. A vasárnapi iskola tantárgyai az 1855. január 29-i feljegyzés szerint: szép-, gyors- és helyesírás; írásbeli dolgozatok, stilisztika; nyelvtanulás; számtan (fejszámolás), egyszerű és kettős könyvelés; kereskedelmi földrajz és történelem; váltók ismerete és anyagismeret. Mindez arról árulkodik, hogy az oktatás nem lehetett alacsony színvonalú. Mégis – nyilván Flandorffer javaslatára – a tanítás helyes voltáról úgy akartak meggyőződni, hogy kérdést intéztek a bécsi kereskedelmi iskola igazgatójához, hogy a kereskedő inasok elméleti oktatása milyen program szerint és milyen könyvekből folyik náluk. [129\(41\)](#)

A tanítás jobbátételének lelkes harcosát a Helytartóság (K. und K. Staatshalterei Abteilung) 1855. október 4-én kinevezte az elemi iskolák felügyelőjévé. [130\(42\)](#) Flandorffer tette készen felajánlotta, hogy elvégzi az iskolaköteles gyerekek összeírását, ha az ahhoz szükséges nyomtatványokat a tanácstól megkapja. Még 1855-ben javaslatot tett az oktatás jobbítására, ami egyúttal a korabeli állapotokról is tájékoztat bennünket. Javasolta a 8–10 éves fiúk számára a kötelező iskolai oktatás bevezetését, a szülők felelőssé tételével, valamint a tanítók fizetésének azonnali rendezését. Leírja, hogy a gyerekek egy része semmi nevelésben nem részesült és leírhatatlan durvaságokat követtek el. Az iskolában (Normal Schule) – ma Fegyvertár u. 2. – egy osztályban 103–105 gyerek tanult. Azon csak az épülő új iskola segíthet. [131\(43\)](#) Az elemi iskola s

az alreál iskola tanulóit az 1857-ben elkészült épületbe, a mai Széchenyi Gimnáziumba helyezték el.

A helytartóság 1856-ban valamennyi városi és katolikus iskolák felügyelőjévé, valamint városi tanácsossá nevezte ki. A Bach-korszakban a városi tanácsosokat nem választották, hanem kinevezték. Érdekes módon Flandorffert, az új tanácsost „bevezették a tanácsba és helyét a polgármester mellett jelölték ki”.¹³²⁽⁴⁴⁾ Flandorffer ügybuzgalmára több példát is említhetnek. Az ő javaslatára 1856-ban iskolát létesítettek a kereskedősegedek továbbképzése végett, amit a ¹⁰⁹Kereskedő Testület 25 pft-tal támogatott.¹³³⁽⁴⁵⁾ Az iskolában 1852. április 2-án készült jegyzék szerint 27 féle tankönyvet használtak.

Flandorffer 1858-ban a katolikus reáliskola részére bemutató eszközöket vásárolt 537 és 31 ft-ért. A Kereskedő Testület nyomban kérte a leltárt és az átvételi igazolást.¹³⁴⁽⁴⁶⁾ Javasolta 5 szék és 5 asztal vételét is, a Gazdasági Bizottság azonban úgy határozott, hogy előbb a tanulók létszáma legyen ismert, csak azután kerüljön sor a bútorok megvételére.¹³⁵⁽⁴⁷⁾ A következő alkalommal Flandorffer saját pénzéből 179 pft értékű tanszert vásárolt, és ezzel kész tények elé állította a szűkmarkú Gazdasági Bizottság tagjait: a 179 pft-ot ugyan kifizették, de kérték, a jövőben előre kérje a jóváhagyásukat.¹³⁶⁽⁴⁸⁾ Határozatukat 1858. szeptember 25-én meghozták, kifizetésére csak november 6-án került sor.¹³⁷⁽⁴⁹⁾ Végül Flandorffer Ignác 1858 végén lemondott iskolafelügyelői tisztségéről.¹³⁸⁽⁵⁰⁾ A következő évben a Kereskedelmi és Ipar Kamara elnöki székét foglalta el.

A Széchenyi István által 1827-ben alapított Nemzeti Kaszinó után vidéken is sor került kaszinók (zárt társaskörök) létesítésére. A soproni is zárt társaskör volt, tagjai a város és megye társadalmának felsőbb rétegeiből kerültek ki. A Soproni Kaszinó Egyesület alakuló közgyűlését 1843. március 13-án tartotta az igazgató és választmány megválasztásával.¹³⁹⁽⁵¹⁾ Flandorffer választmányi tagsága közel egybeesett közéleti szereplésének kezdetével. Az 1843. évet követő másfél évtizedben testvérével, Nep. Jánossal együtt választmányi tag. Némi adat, hogy az egyesület a Kaszinó épület pincéjét 1845. december 4-én 50 pft-ért Flandorffernek bérbe adta.¹⁴⁰⁽⁵²⁾ A Soproni Takarékpénztár 1855 novemberében hajlandó volt az egyesületnek átengedni az addig a cs. és kir. posta által bérelt helyiségeket.¹⁴¹⁽⁵³⁾ A közgyűlés 1855. november 22. képviselőjeként küldte tárgyalásra Flandorffer Ignácot (aki egyúttal a STKP alelnöke is volt) Vághy Mihályt és Ihász Rezsőt.

Az 1859. évi Geschäfts und Auskunfts Kalender szerint – írta Deszkásy – az egyesület igazgatói gróf Széchenyi János, Flandorffer Ignác és Fürst Károly. Velük új korszak kezdődött.¹⁴²⁽⁵⁴⁾ Megállapításával egyetérthetünk, mert Flandorffer szervezőképessége következményeként új alapszabály, házszabály, és könyvtárhasználati utasítás készült. Flandorffer a társainál „egy lépéssel mindig előre járt”. Ez jellemezte a STKP és a gázgyár igazgatói szerepkörében is. Az egyesület tagjainak száma is 80-ról 400-ra emelkedett. A Kaszinó épületét 1859-ben ¹¹⁰a császári katonaság részére lefoglalták. Az egyesület a Szent György utca 16. számú házba költözött be. „Ott újra fényesen berendezkedtek: nagy költséggel új bútorokat szereztek be.” Az eredmény az lett, hogy az egyesület 5000 frt-ot meghaladó adóssággal, a tönk szélére jutott.¹⁴³⁽⁵⁵⁾ A tagok száma 400 főről 130 főre csökkent. Az adósságot nagyvonalúan az egyik soproni részvénytársaság kifizette és a bútorokat az egyesület birtokában hagyta. Az egyesület megmentéséért Fürst Károly sokat fáradozott, többek közt gyűjtést rendezett, anyagi támogatókat keresett. Új vezetőségválasztásra 1861 októberében került sor, amikor igazgatóvá Hillebrand Vincét választották.¹⁴⁴⁽⁵⁶⁾ Flandorffer Ignác neve nem található a választmányi tagok között. Deszkásy írásának sorai között is olvasva, úgy tűnik, hogy a fényes berendezést a kortársak Flandorffer rovására írták. Annak, hogy nem lett választmányi tag, azonban több más oka is lehetett.

Az 1860–1861. év a nemzeti mozgalom, a megújulás ideje volt. Nem vállalt társadalmi tisztséget, ahogy

1848-ban sem fogadta el a számára felajánlott polgármesteri széket. Egy időben volt a STKP igazgatója és az Ipari és Kereskedelmi Kamara elnöke. Deszkásy állapította meg, hogy Flandorffer a Kaszinó életében is jelentős szerepet vitt. Azzal pedig, hogy a Kaszinó épületét az ő igazgatósága alatt vette meg a STKP, városának nagy szolgálatot tett. A Kaszinó épületét, a mai Liszt Ferenc Művelődési Házat 1873-ban a Kaszinó Egylet által alapított részvénytársaság építette, de az épületet terhelő jelzálog miatt kénytelen volt eladni. A STKP 1882. február 25-én nyilvános árverésen 115 500 forintért vette meg,¹⁴⁵⁽⁵⁷⁾ így megszűnt annak veszélye, hogy az épület olyan kézre kerülhet, amely spekulációs célra használja fel és elvonja eredeti rendeltetésétől, vagyis attól, hogy a lakosság művelődési központja legyen.

Flandorffer Ignác alapította a Soproni Városszépítő Egyesületet is. Történetének legutóbbi írója, Szabó Jenő joggal tette fel a kérdést, mi szükség van munkájára, „ha olyan illusztris elődök, mint Csatkai Endre és Heimler Károly nyomán javarészt általuk is megírt tényeket, eseményeket sorakoztat fel”.¹⁴⁶⁽⁵⁸⁾ Szabó Jenő nem végzett felesleges munkát, mert újabb adatokkal gyarapította ismereteinket és szabadabb szellemben írhatott mindarról, mint ahogy azt Csatkai Endre tehette. Feladatomban azt tartom, hogy a fentebb említett szerzők munkáiból kigyűjtsem azokat az adatokat, hozzájuk téve az általam találtakat, amelyek közvetlenül Flandorffer nevéhez, személyéhez kapcsolódnak és segítségükkel, ha mozaikszerűen is, bemutassam tevékenységét. Ámbár az egyesületben aligha történt olyan, amiről Flandorffer ne tudott volna.

Flandorffer németországi útja során megismerte a lipcsei szépítő egyesület szervezetét és tevékenységét, amely példaként szolgálhatott a soproni tervei megvalósításához.

¹¹¹Flandorffer első városszépítő tevékenységéről 1853. április 6-án kelt beadványából értesülünk, amelyben a Várkerület és Színház tér fásítását javasolta.¹⁴⁷⁽⁵⁹⁾ 1857. június 18-án hordót ajándékozott a városnak az utcák öntözésére.¹⁴⁸⁽⁶⁰⁾ 1864-ben arra kérte a tanácsot, hogy a Neuhoft (Erzsébet kert) zenekari emelvényét és a padokat javítsa ki. 1865-ben fogott hozzá a városszépítés eszméinek terjesztéséhez. Szervezkedésének eredménye, hogy az év végén 146 híve volt.¹⁴⁹⁽⁶¹⁾ A várostól azt kérte, hogy fasor létesítéséhez gr. Pejachevich-csal cseréljenek területet.¹⁵⁰⁽⁶²⁾ A Bécsi úti homokbánya támfalához 1000 db téglát kaptak a téglagyártól.¹⁵¹⁽⁶³⁾ A Balf kaputól az Angerig, a Szent Mihály kaputól a Bécsi kapuig és a Neuhoftól (Erzsébet-kerttől) a vasútállomásig terjedő utak javítására 350 db hárs- és 350 db akácát, az utakra pedig kavicsot kapott.¹⁵²⁽⁶⁴⁾ A Sopron „Privát” szépítő egyesület részéről Flandorffer Ignác, Zettl József és Ihász Rezső 1865. november 9-én kelt tanácsi beadványában gr. Pejachevich kertjéről és a mai Ady Endre utca rendezéséről és fásításáról tervet adott be.¹⁵³⁽⁶⁵⁾ (a terv hiányzik). Flandorffer irányításával 1867. április 8-án a gázgyár környékén 150 hársfát ültettek el.¹⁵⁴⁽⁶⁶⁾ 1867. május 7-én a Neuhoft (Erzsébet-kert) melletti rét parkosítását és gyermekjátszóteret céljára való alkalmassá tételét kérte a tanácstól.¹⁵⁵⁽⁶⁷⁾ Ha a szükség úgy kívánta, ismét belenyúlt a zsebébe, pl. 1867-ben megelőlegezte a tervbe vett fásítások költségeit.¹⁵⁶⁽⁶⁸⁾ 1868-ban a Löverek egyik útjának mérnöki kitűzését kérte a tanácstól, hogy ott fákat ültethessenek. A kérelmét az „Oedenburger Privat Verschönerungs Gesellschaft” nevében írta alá.¹⁵⁷⁽⁶⁹⁾

A várost szépítő polgárok Flandorffer szervezésében és kezdeményezésével 1869–1890 közti időben elsősorban a város utcáinak fásítására fordítottak gondot. Akaratlanul is felmerül bennem a kérdés, honnan volt annyi energiája és ideje, hiszen az 1860-as évek második felében egyúttal a STKP és a gázgyár igazgatója is volt.

A „Soproni Városi Szépítő Egylet” 1869 májusában alakult meg. Elnökévé Flandorffer Ignácot választották. Csatkai Endre szerint az egylet a szépítő asztaltársaságból (Verschönerungs-Tischgesellschaft) alakult. Szabó Jenő viszont azt írta, hogy a soproni magánszépítő

társaságból (Oedenburger Privat Verschönerungs Gesellschaft), illetve a kettő egy és ugyanazon társaság volt, sőt több néven is előfordult.¹⁵⁸⁽⁷⁰⁾ Flandorffer utolsó kezdeményezésének ¹¹²megvalósulását, hogy a Szedres helyén (Deák tér) pompás sétatér létesüljön, nem érte meg. Alapításai közül a Városszépítő Egyesület nőtt leginkább a szívéhez.¹⁵⁹⁽⁷¹⁾ A STKP, mint alapítója iránti tiszteletből évről-évre nagy összeggel segítette a Városszépítő Egyesületet: 1868–1891 között 3250 forintot adott.¹⁶⁰⁽⁷²⁾

Flandorffer Ignác legemberbarátibb alapítása a Polgárotthon. A STKP fennállásának 20 éves jubileumán, 1862. február 5-én tartott közgyűlésen arra kérte a részvényeseket, „hogy szavazzanak meg az évi nyereségből ötszáz forintot egy olyan intézet alapja javára, amelyben elszegényedett és elaggott polgárok nyerhetnek majd utolsó éveikben menedéket.” A melegszívű indítványt a közgyűlés lelkesen fogadta – írja Berényi, a február 14-én tartott választmány pedig Flandorffer javaslatára úgy határozott, hogy a pénzt a takaréokban kamatoztatja az újabb adományokkal. Idők múltán az ötszáz forint ötezerre nőtt, amit 1868-ban ajándékozással átadtak a városi tanácsnak.¹⁶¹⁽⁷³⁾ A tanácsra várt a nemes feladat, hogy épületről gondoskodjék. A kiszemelt épületet, Wrhovszkyék malmát a tanács 1864. január 15-én nyilvános árverésén 18 259 forintért megvette. 1866-ban szabadulni akart az épülettől, de sikertelenül. Az épület 1868 és 1873 között honvédkaszárnya volt. Több lelkes soproni polgár a kezdeményező alapító Flandorffer Ignáccal 1870-ben „Szegényárpolda” alapítványt létesített és szorgalmazta az épületnek polgárotthonná való átalakítását, ami 1871-ben befejeződött. A szegényárpolda bizottság nevében Flandorffer Ignác azt kérte a városi közgyűléstől, hogy az épületet 1872. január 1-jéig adja át a Szegényárpolda Intézmény (Armenversorgungshaus) céljára. A közgyűlés 1871. november 22-én megállapította, nem tudja a honvédeknek 1872. Szent György napja előtt az átalakításban lévő Szélmalomkaszárnyába áthelyezni.¹⁶²⁽⁷⁴⁾ A polgárotthon 1873. március 2-án nyílt meg, 70 ápolttal. Az alapítványi vagyon 150 000 forint volt, a beépített terület 816 m²-öl, a kert 844 m²-öl.¹⁶³⁽⁷⁵⁾

Az ünnepi beszédet Flandorffer Ignác tartotta.¹⁶⁴⁽⁷⁶⁾ Régi hagyomány, hogy a szegények ellátására intézetet alapítanak. Így emlékezett a Lazareth-ről, hét alapítványtevőről (Lackner, Voss Dorothea stb.). „1856-ban általános kórház épült” – mondta Flandorffer. Sok polgár úgy vélekedett, hogy elszegényedett embertársain úgy segít, ha külön, a kórháztól elválasztva nyugalmas menedékhelyet alapít. Gyűjtéseket, bálákat és színházi előadásokat rendeztek. Mindez kevésnek bizonyult volna, ha a tanács az épületet nem ajánlja fel. Az adományokat alapítványban egyesítették. A belső berendezésben, a tiszta ágynemű és egyéb szükségességek ellátásában a hölgyek versenyeztek. Flandorffer a szegényárpolda alapítója és 1873 óta a szegényárpoldai bizottság elnöke is volt. A polgárok évente hozzájárultak a szegényárpolda fenntartásához; 1874-ben ¹¹³Baumgarten Lipót 20, Rupprecht Karolin 24, Flandorffer Ignác és Pál 12–12 forinttal.¹⁶⁵⁽⁷⁷⁾ Flandorffer előrehaladott korára és gyengélkedésére hivatkozva 1887. február 15-én lemondott elnöki tisztségéről. Finck János polgármester nyilvánította köszönetét, „hogy ezen intézmény mindenütt mintaképpül szolgálhat. Fáradozásáért és önzetlen tevékenységéért az ügyefogyottak százai fogják áldani, városunk közössége a polgári erényekben gazdag férfiúnak emlékét mindig kegyelettel fogja megőrizni. Isten áldása önnel”.¹⁶⁶⁽⁷⁸⁾ A Soproni Zeneegyesületnek is elnöke volt, 1861–1869-ig. Megelőzőleg 1858 májusában Flandorffer Ignác és ifj. Pfendesack rendezte a bécsi dalosok (Wiener Sängerbund) két napos jól sikerült soproni szereplését.¹⁶⁷⁽⁷⁹⁾ Flandorffer elnöksége alatt a Zeneegyesület 1862-ben hangversenyeket rendezett. A politikai helyzet bizonytalansága miatt az alapszabályok jóváhagyása késett, ez elkeserítette a vezetőséget – írja Csatkai Endre. Flandorffer pedig megalapította a Városszépítő Egyesületet és Tibolth Károly vette át az elnökséget.¹⁶⁸⁽⁸⁰⁾

Elnöke volt a Soproni Kereskedelmi Betegápoló Segélyező és Nyugdíjgyesületnek is, 21 évig, 1870-től 1891-ig. A Hitelbanknak csődje, illetve az „Oedenburger Nachrichten” vádaskodásai miatt az 1873. évi

augusztus 24-én tartott közgyűlésen lemondott. Rábeszélésre azonban az elnökséget vállalta.¹⁶⁹⁽⁸¹⁾ Flandorffer becsületes ember volt, a Hitelbank bukásáért az általa alapított intézmények egyike sem tartotta bűnösnek.

Az egyesületre Flandorffer végrendeletében 100 frt-ot hagyott, a STKP pedig 1881 és 1891 között 600 frt támogatást adott.

Megemlítem még, hogy 1871-ben és 1872-ben alelnöke a Katolikus Testvériség Egyesületnek, amely 1751 óta állt fenn.¹⁷⁰⁽⁸²⁾ Elnöke volt 1881-től 1891-ig a Katolikus Konvent Betegsegélyző Alapítványi Bizottságnak. 1860. év végén a Pesti Evangélikus Árvaház elsőként választotta tiszteletbeli tagjává, mert a humanista intézmény alapítását nagylelkűen és bőkezűen segítette.¹⁷¹⁽⁸³⁾

7. Közzolgálatát a soproni polgárőrségben kezdte 1839-ben, 1843-ban segédtsízt: hadnagy, 1845-ben főhadnagy volt.¹⁷²⁽⁸⁴⁾ A választott község tagjának 1846. augusztus 7-én választották meg és egyúttal a Gazdasági Bizottságba is bekerült.¹⁷³⁽⁸⁵⁾ Polgártársai szimpátiája, róla alkotott véleményük a különféle választásokon kapott szavazatai száma alapján is lemérhető. 1848. május 22-én ¹¹⁴tanácsosnak választották meg a katolikusok részéről a harmadik helyen, a leadott összes szavazatok alapján is. Szavazatainak száma 635, csupán Bosch Gáspár serfőző és Graf Mihály előzte meg 715, illetve 891 szavazattal.¹⁷⁴⁽⁸⁶⁾

A városi tisztkarnak nem lett tagja, a későbbiek során sem. A város december 16-i osztrák megszállását követően Rohonczy Ignác, királyi biztos, 1848. december 30-án a városi közgyűlés működését betiltotta.¹⁷⁵⁽⁸⁷⁾ A városi tanács munkáját ugyan folytatta, de csak a Rohonczy által kinevezett 8 személy hozzájárulása mellett határozhatott, akik az ellenforradalmi rendszer számára megbízhatók voltak. Flandorffer Ignác három puskát adott el 330 ft-ért a forradalom képviselőjének,¹⁷⁶⁽⁸⁸⁾ valószínű, hogy ezért és népszerűsége miatt a kinevezésnél nem vették figyelembe.

1854-ben a tanácsi ügyköröket három osztályba sorolták és élükre két-két vezetőt rendeltek. Flandorffer Ignác neve egyik osztályban sem fordult elő.¹⁷⁷⁽⁸⁹⁾ A Bach-korszak politikai hatalmának gyengülésével a közigazgatásban már 1858-ban némi enyhülés következett be. A közigazgatás visszasságát, további tarthatatlanságát tartalmazza az a jegyzőkönyvi határozat, amelyet Flandorffer három társával személyesen adott át 1858 végén a helytartóságnak, szorgalmazva a közigazgatás megjavítását. A köztisztviselők túlterheltek, anyagi helyzetük olyan rossz, hogy az tovább nem tartható. A kihalás révén megürült helyeket nem töltik be. Többek az 1851-ben megígért fizetésjavításra várnak.¹⁷⁸⁽⁹⁰⁾

Az 1859. április 24-én kiadott császári patens intézkedett a községek rendezéséről. A megvitatására kiküldött három kereskedő-testületi polgár közt nem volt ott Flandorffer Ignác,¹⁷⁹⁽⁹¹⁾ viszont meghívták gr. Zichy Hermann elnökletével 1859. december 18-án létrehozott bizottságba, a soproni kerületet érintő rendszabályok megvitatása végett. A patens szerint a képviselőtestület tagjainak csak a fele választható, a másik fele „a szavazatjogos legtöbb adót fizetők kétharmadával nevezendő ki.” A bécsi udvar az alapelvet már 1851-ben így fogalmazta meg: „túlnyomó érdekeknek túlnyomó befolyás engedendő”¹⁸⁰⁽⁹²⁾. A császári patens végrehajtására a Bach-rendszer bukása miatt nem került sor. Annak lényegét az ún. virilista-, legtöbb adót fizető férfiak képviselőségét átvette a magyar alkotmányos törvényhozás: A köztörvényhatóságokról és a községi önkormányzatról szóló 1870. évi XLII., illetve az 1871. évi XVIII. törvénycikkbe. Az alkotmányos rendszer visszaállításakor az 1861. február 14-i képviselőválasztáson 125 szavazatot kapott és ezúttal is a harmadik helyre került.¹⁸¹⁽⁹³⁾ A választást követően határozták el, hogy gr. Széchenyi Istvánnak a ¹¹⁵róla elnevezett téren szobrot emelnek. A javaslatra Rupprecht János

elnökletével kiküldött 12 tagú bizottság tagja Flandorffer Ignác is.

8. kép. Flandorffer Ignác nemesi címere (1882)

Flandorffer Ignác tehát a Bach-korszakban nem kompromittálta magát, 1860–61-ben a város egyik legnépszerűbb embere. Az maradt a későbbiek során is. A Kerületi Kereskedői- és Iparkamara 1872. szeptember 17-i választásán a kereskedő osztály élére 87 szavazattal került, a második helyre 70 szavazattal Müller Paulin. „A választás általában véve kielégítőbb, mint gondoltam – írta Zergényi Gyula naplójában, – mert attól lehetett tartani, hogy a zsidók, kik igen compact szavaztak, majd olyan egyéneket szavaznak meg, kik nem odavalók, de mégis kisebbségben maradtak. Ok a keresztények közül csak Flandorfferre és Müller Paulinra szavaztak és csak erre a kettőre szavaztak többnyire”.[182\(94\)](#)
[116](#)Flandorffer 1867-ben elnöke volt az akkori Deák-, később szabadelvű pártnak, és nagyszerű szolgálatot tett a kormánynak[183\(95\)](#) – olvashatjuk a „Sopron” című újságban. Flandorffer elnökölt 1862. január 17-én és 1872. április 25-én tartott Deák-párti ülésen, ahol országgyűlési követnek Ihász Rudolfot, illetve Trefort Ágostont jelölték.[184\(96\)](#)

Fentebb már említettem, hogy a város ügyében több ízben is eljárta a legfelsőbb helyen, a királynál. 1859. május 7-én jelentette a közgyűlésnek, hogy a város hódoló felterjesztését Őfelségének átadta és az azt kegyesen fogadta.[185\(97\)](#) Az 1867. június 4-én tartott közgyűlés úgy határozott, hogy I. Ferenc József koronázására 12 tagú küldöttséget küld, köztük Flandorffer Ignácot is. A kiegyezés híve és teljes szívvel lojalista. A szabadelvű pártbeli képviselőtársaival együtt Flandorffer Ignác 1873-ban beadványban kérte, hogy rendkívüli közgyűlés emlékezzék meg I. Ferenc József uralkodásának évfordulójáról.[186\(98\)](#) A Légszeszgyári Rt. vezetősége jegyzőkönyvben nyugtázta 1864. május 14-én a városi tanács köszönetét, mert a királyné születésnapja alkalmából díszvilágítást adott. A városi közgyűlésben 1885 után már nem vett részt, mert a „Légszeszgyár Rt.” igazgatói és városi képviselőiségének összeférhetlensége miatt a

belügyminiszter a legtöbb adót fizetők lajstromából törölte: Démy Sándor, Dörfler György és Kund Frigyes ellenzéki képviselők felterjesztésére.¹⁸⁷⁽⁹⁹⁾ Kitüntetései: saját költségén átépítette 1862-ben a Szent Orsolya rendűek kolostorát, ezért a pápa a Szent Gergely lovagrend lovagjává tette. Flandorffer nemcsak hívő katolikus volt, hanem egyházáért anyagi áldozatot is hozott. Ruszt szab. kir. város képviselőtestülete 1868-ban díszpolgárává választotta. Flandorffer pedig alapítványt tett a szegény rusztiak karácsony esti megsegítésére. Magyar nemességét „kómáli”, előnévvel a maga és a gyermekei számára Ferenc József adományozta. 1882. január 6-án írta alá (8. kép).

A királyi kiváltságlevélben olvasható indoklás szerint: „Őtet már 1871. évben 3-ad osztályú vaskorona renddel, s a rend alapszabályaihoz képest utólag az osztrák lovagi rangra történt emelése által kitüntettük.” Tekintetbe véve, hogy a borászat és kereskedelem, ipar és közjó előmozdítása, s jelesül számos iparegyesület alapítása és vezetése körül kiváló érdemeket szerzett, kapta a nemesi rangot. Címerét díszítő szalag felírása: „Fideliter et Tenaciter”: Hűséggel és álhathatosan.¹⁸⁸⁽¹⁰⁰⁾ A soproni számára mégis a legnagyobb kitüntetés, ha polgártársai részesítik tiszteletben és megbecsülésben. Ezt tették 1881-ben, 1886-ban és 1891-ben is. Flandorffer Ignácot kereskedői pályakezdésének 50. évfordulóján, 1881. szeptember 4-én 17 gazdasági társadalmi és szociális ¹¹⁷szervezet küldöttsége és a városi képviselőtestület Drucker József polgármester vezetésével az Amália udvarban lévő villájában köszöntötte. A soproni kereskedők grémiumának vezetői, Zettl Józseffel az élen 46 aláírással díszes albumot adtak át. A bársonykötésű tábla Hauser rajza alapján készült, ezüstveretekkel. Este fáklyás menettel ünnepelték. Felvonultak a tornászok és a tűzoltók.¹⁸⁹⁽¹⁰¹⁾

A városi közgyűlés Flandorffer 70. születésnapjának ünnepén, 1886. január 16-án a Somfalvi utat tiszteletből Flandorffer utcának nevezte el (ma Táncsics utca).

Flandorffer Ignác a legtöbb adót fizetők között 1858-ban a 33. 1886-ban a 12. Földingatlana 7, ill. 13 kat. hold. Házingatlana: 1858-ban a Várkerület 24. és a Somfalvi út 1. számú ház, 1884-ben tulajdona még az általa épített Kossuth u. 8 és 10. számú ház, valamint testvérétől Nep. Jánostól örökölt ház. Kereseti adót 1858-ban nem fizetett, ill. általányt, 1886-ban 4000 frt-ot.¹⁹⁰⁽¹⁰²⁾ A cég vagyonának értéke 703554 frt volt.

Flandorffer Ignác és két társa 1886. február 13-án bérbe vette az Esterházyak lakopak-kaboldi uradalmához tartozó területen a szénbányászati jogot.

A Flandorffer cég récényi (Ritzing) vállalkozása 1893-ban Pál halálakor csődbe jutott, noha apa és fia „életükben szakadatlanul azon fáradoztak, hogy a haszonbérleteket jutányosan továbbadhassák”. Flandorffer Ignác már látta a katasztrofális helyzetet. A szénbányát ugyan már nem, de a borüzletet végül is testvéri összefogással sikerült az unokáknak megmenteni.¹⁹¹⁽¹⁰³⁾

Flandorffer Ignác 75 éves korában, 1891. február 11-én halt meg. Sopronban sem azelőtt, sem azután nem volt olyan temetés, mint az övé. A város lakossága tekintette halottjának és sorfala mellett, a katonaság díszszázadai, különféle társadalmi szervezetek küldöttei kísérték utolsó útjára, a Flandorffer utcai Amália udvartól a Szent Mihály temetőig. És „ahol a menet elhaladt, gyászfátyolba burkolt légszeszlámpák, sötétes pislogásaikkal mutatták Sopron gyászát.”¹⁹²⁽¹⁰⁴⁾

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Hárs József: Printz Ferenc (1844–1920), a Soproni Városszépítő Egyesület egykori elnöke

118 Hárs József: Printz Ferenc (1844–1920), a Soproni Városszépítő Egyesület egykori elnöke

Őszinte meghatottsággal róttá sorait az Oedenburger Zeitung számára a névtelenségbe burkolódzó krónikás. Arról a lelki épülést szolgáló, tartalmas délutánról írt, amelyen az egyesület, érdemekben gazdag elnökének emlékére, pihenőt avatott. 1925 májusában válogatott, de nem nagyon népes közönség gyűlt össze az erdő szélén („sajnálhatják a távolmaradtak, hogy inkább a zajos város füstös helyiségeit választották”) ott, ahol a Deákkúthoz vezető út metszi a nagy körutat. Heimler Károly, 1914 óta az utód, tartotta az avató beszédet, kiemelve Printz negyedszázados tevékeny, körültekintő és önzetlen munkásságát. Szavaihoz madárcsicsergés, alkonyi szellőtől borzolt levelek susogása adta a kísérőzenét. „Ja, schön war es, und herzerhebend.” („Igen, szép volt és lélekemelő.”)¹⁽¹⁰⁵⁾

Valóban, szép lehetett, ám mi, kései utódok, már kérdezzük: ki volt ez az ember, aki – anélkül, hogy kereste volna a népszerűséget – évekkal (és micsoda évekkal) halála után is megindította a róla emlékezőket? Kérdésünkre a következőkben kísérelünk meg válaszolni.

Printz Ferenc, vagy inkább Franz Prinz (!), 1844. július 4-én született Sopron németajkú családjának egyikében. Apja, Prinz József, nem sokkal előbb tette le a polgáreskü; nagyapja még Pesten dolgozott mint szabó.²⁽¹⁰⁶⁾ Az apa a Várkerület belső oldalán, a mai Bástya tér magasságában, az 1944 decemberében tönkrement házban³⁽¹⁰⁷⁾ kapott munkát és talán szállást is. Ott, ahol Grünwald Fülöp Jakab könyvkötőmesternek volt boltja és műhelye. Ez utóbbi mester 1833. május 8-án szerezte meg a polgárjogot, de alig egy évre rá elhunyt.⁴⁽¹⁰⁸⁾ Özvegye, Widmayer (Wittmeyer) Magdolna – a háznak már korábbról tulajdonosnője – a szokott utat választotta: hozzáment alkalmazottjához, hogy a munka és a kereset folytonossága ne szakadjon meg.⁵⁽¹⁰⁹⁾ (Grünwald) József nevű gyermeke nem **119** egészen véletlenül kapta a keresztnévét. Sopronon kívül született 1835-ben, miután apja 33 éves korában, 1834. június 8-án meghalt.⁶⁽¹¹⁰⁾ Így vált Ferenc mostohatestvérévé, ezért lehetett a Várkerületen lévő ház társtulajdonosa, s magánzóként Printzék Deák tér 35. szám alatti saját lakásának lakója, ahol 1901-ben utolérte a halál.⁷⁽¹¹¹⁾ Nem tudom, hogy azonos-e azzal a Grünwald József pesti szüccsel, aki ellen 1866. március 2-án csődöt nyitott az ottani törvényszék.⁸⁽¹¹²⁾ Mindenkinek megvan a maga keresztnéve...

Az arany szívű Ferencről szól az alábbi anekdóta: Schwartz Miklós ügyvédi irodájában tanulta a mesterséget, mint joggyakorló. Első kiküldetése végrehajtásban való segédkezés lett volna. Szokványos ügy: adós fizess! A házaspár azonban olyan rimánkodásba fogott, hogy a kezdő fiatal ember megsajnálta őket. A saját megtakarított pénzéből fizette ki a tartozást, sőt még a végrehajtó díját és kocsipénzét is megtérítette, „csak hagyja abba az eljárást az – ellenfele ellen”. Mikor otthon beszámolt a történetéről, főnöke csupán ennyit mondott: – Printz doktor, magából sohasem lesz ügyvéd, mert olyan a szíve, mint egy apostolnak.

Ő aztán tudta, milyen egy apostol szíve. Maga sem tartozott a kíméletlen fiskálisok közé. Hosszú évtizedekig állt a Katolikus Konvent élén, felesége pedig a népkonyha igazi apostolaként tevékenykedett.⁹⁽¹¹³⁾

Prinz (Printz) József nem húzódott vissza sem a közélet, sem a hírverés elől. Szorgalmas munkájának gyümölcsét – egy misemondó könyv kötetét – csodálhatta meg az első soproni iparműkiállítás közönsége (1847), s aki arra volt kíváncsi, hogy az öregedő mester milyen papírárut, nyomtatványt, esetleg

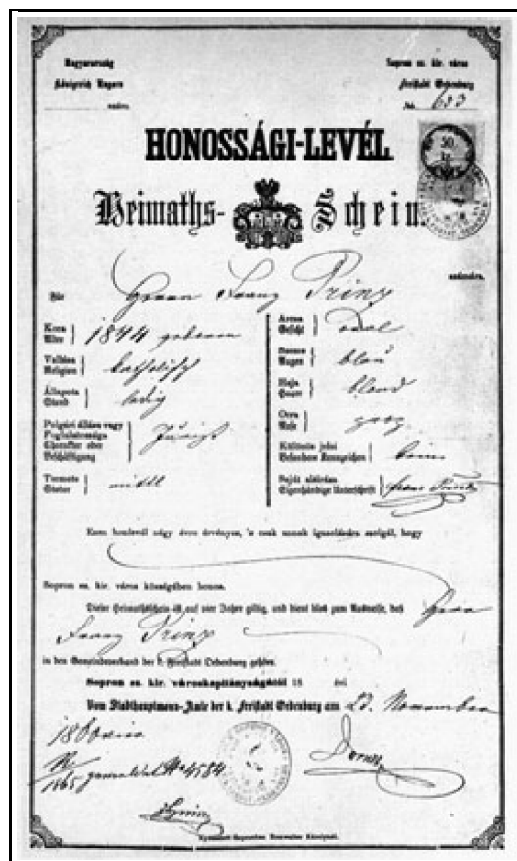
tankönyvet, kottás énekeskönyvet tart raktáron, a hosszú listát az 1886-ban megjelentetett Romwalter-féle városismertető keretes hirdetésében tanulmányozhatta.¹⁰⁽¹¹⁴⁾ Részt vállalt a Katolikus Konvent munkájában. Talán innen ered a fia számára gyümölcsöző ismeretség az ügyvéd-elnökkel.

A kis Francit szülei a bencések gimnáziumába írták be. Eleinte nagyon jólment neki a tanulás. Például a III. osztály teljesítmény szerint összeállított ¹²⁰névsorában ő az első. (Egyik tárgykuk a magyar nyelv, heti két órában.) A város zenetörténetéből ismert mindkét Kurzweil – apja és fia – tanítja őket, igaz nem kötelezően, énekre, hetente két órát szánva rájuk. A muzsika iránti (hazulról hozott) szeretetét élete során számos jel bizonyítja.¹¹⁽¹¹⁵⁾

Az ötödik osztályban a 26 közül már csak ötödik, sőt hetedikben lecsúszik a hetedik helyre. 1863-ban, utolsó főgimnáziumi évében, megint ötös a helyzetszáma. Ám ekkor már mindössze tizenhárman tették karba a kezüket az osztálypadokban. Megelőzte őt – többek között – Simon Ödön, a későbbi főispán. Erkölcsi viseletből és figyelemből a legjobb osztályzatot (dicséretes, feszült) kapta ugyan, de szorgalomból nem ernyedetlen, csupán kellő. Persze rosszabb is lehetett volna, csekély, hanyatló vagy semmi osztályzattal. Hittanból (ebben az évben a 173 főnyi diákság valamennyi tagja római katolikus), latinból, a német, történelem, mennyiségtan, természettan, bölcsészet c. tárgyakból jeles, ám görögből és magyarból csak jó eredményt ért el.¹²⁽¹¹⁶⁾

Ekkor már készülődik a bécsi jogi egyetemre. VIII. osztályos korában, 1862. október 30-án, három másik társával együtt őt is javasolja a Katolikus Konvent a Gensel-féle alapítvány támogatóitjai közé.¹³⁽¹¹⁷⁾ Négy leendő főiskolás juthat így ösztöndíjhoz, évente. A város továbbítja a kérelmet a helytartótanácshoz, ahonnan a kedvező válasz december 28-án érkezik meg – hármójuk számára. Egyikük ugyanis papneveldebe jelentkezett, ahol az évi 60 frt, később 70 frt nagyságú segélyezésre nincs szüksége, lévén ott teljes az ellátás. (1864-től újabb alapítványok kamataiból már középiskolásokat is tudott gyámoltani a Konvent.)¹⁴⁽¹¹⁸⁾

A források nem szólnak arról, hogy pontosan miért, de Printz a bécsi egyetem másodéves joghallgatójaként az 1864/65-ös tanév második felében „kötelességeinek tanulmányi irányban meg nem felelt”, ezért leállították az ösztöndíj folyósítását.¹⁵⁽¹¹⁹⁾ A következő tanévre azonban – kérelme alapján – megint megküldik neki, mert letette az államvizsgát. Printznek ezt a német nyelvű kérvényét néhány nappal beadása után, 1866. május 18-án, tárgyalta a Konvent, s július 27-én jóváhagyta a helytartótanács. Mégis azzal a kikötéssel, hogy kísérvék figyelemmel a fiatalember tanulmányi előmenetelét. A Konvent – elnöke akkor a polgármester, Kánia Nándor – ezt úgy fordítja le gyakorlati nyelvre, hogy félévente, mielőtt a pénztárhoz engedné, beszámoltatja az apát. Nincs is baj a továbbiakban.¹⁶⁽¹²⁰⁾

1211. kép. Printz Ferenc „Honossági levele”

122 Printz a jogi és államtudományok hallgatását a bécsi egyetemen 1867-ben befejezve, tanulmányait Budapesten folytatta. Itt a magyar magán-, büntető- és közjogot hallgatta, és letett „kitűnő sikerrel” három szigorlatot. Ugyanott megszerezte a jogtudori rangot, 1871. július 19-én.¹⁷⁽¹²¹⁾

A következő években fogalmazó itthoni ügyvédi irodákban. Előbb Gallus Sándor keze alatt, majd Mayer Gyulánál. Őtöle a már említett Schwartz Miklóshoz szegődött el, onnan pedig a helybeli m. kir. pénzügyigazgatóság védőszárnyai alá. Egy hónap híján két évig dolgozott itt.¹⁸⁽¹²²⁾ Innen adta be kérvényét a városhoz az újonnan szervezett árvaszéki ülnöki állásra. A kijelölő bizottság 1878. február 25-én az eredetileg négy pályázó közül őt tette első helyre. Ketten visszaléptek. 54-en szavaztak rá a február 27-i közgyűlésen, 19-en a vetélytársra. Bizonyára sokat nyomott a latban, – ahogy azt kérvényében is kiemelte – hogy soproni születésű és „az itt használatban lévő magyar és német nyelvbeni tökéletes jártassággal” bírt. Illetménye március 1-jétől évi 1200 ft, egyenlő havi részletekben. Állása a legközelebbi általános tisztújításig tart.¹⁹⁽¹²³⁾ 1881. március 3-án újra megválasztják – most hat évre.²⁰⁽¹²⁴⁾

A törvényhatósági bizottság 1882. december 27-én arról határozott, hogy pályázatot hirdet a megüresedett „városi tanácsnoki állomásra”, egyben az árvaszéki elnöki megbízatásra is. Printz úgy érezte, hogy eséllyel veheti föl a versenyt a jelentkezőkkel szemben. Reményeit arra alapozhatta, hogy az áldatlan torzsalkodások nyomán távozni kényszerült Drucker József polgármester lemondása után a főispán, Esterházy Pál herceg, tanácsnokhelyettessé nevezte ki. Így a tanácsnoki teendőket már 1882. október 15-e

óta ténylegesen gyakorolta. A számítás bevált ugyan, mégsem a korábbi nagy arányban. A 91 leadott cédula között két üres is akadt, s 41 olyan, amely riválisa, Szigethy Sándor nevét tartalmazta. A többség (48) így is melléje állt. Történt pedig ez az esemény az 1883. február 26-i közgyűlésen.²¹⁽¹²⁵⁾

Az alkotás évei következnek. Amint Flandorffer a vezetékes gáz (1866), úgy Printz a vezetékes víz megteremtése terén végzett úttörő munkát (1892).²²⁽¹²⁶⁾ Akkor is még hivatalában volt, amikor kigyulladtak az első villanyegők a középületekben, a magánházakban (1898-tól), vagy amikor megindult a villamos (1900). Viszont az utcák gázlámpái csak hosszú évek múlva tűntek el teljesen.

Ezeknek a fontos eseményeknek részletes ismertetését a SSz. korábbi számaiban megtalálhatja az olvasó. Részben azonban még alaposabb feltárássra **123**várnak.²³⁽¹²⁷⁾ Printz javasolta (1891), majd kiállt a városi szálloda építése mellett. Sajnos, ez a létesítmény már a kezdetén több gyermekbetegséggel küszködött, s 1893. évi megnyitása után csak azt bizonyította, hogy a törvényhatóság nem kapitalista vállalkozó. Arra – bizottságaival, ügyosztályaival és eljárási rendjével – nehézkes és rugalmatlan. Ezt belátva, 1918-ban örömmel adtak túl a Pannónián.²⁴⁽¹²⁸⁾

Az erdei sétautak önzetlen építőinek nyomdokain haladva Printz Ferenc saját költségén létesítette az akkor róla Printz-Steeg-nek nevezett, ma Panoráma útként számon tartott útvonalat.²⁵⁽¹²⁹⁾ 1884-ben Printz és Schey Károly városi mérnök kezdeményezésére megépül a Fertő partján, a Halászkunyhó szomszédságában a kilátótoronnyal és éjjeli szállásra is alkalmas helyiségekkel ellátott fürdőház vagy „veranda”.²⁶⁽¹³⁰⁾ A lelkes kezdeményezők azonban két körülménnyel nem számoltak. Az egyik: a törvényhatósági bizottság értetlensége, a másik: a tó vízszintjének vészes apadása. Drágállták a közgyűlésben az ácsmester számláját, s mikor erre túlságosan nagy összeget engedett belőle, gyanakodni kezdtek, nincs-e itt valami összejátszás javasolók és kivitelező között. Az ennek ellenére kialakult fürdőéletet azonban megölte a tó kiszáradása. A város a haszontalanná vált építményt a Halászkunyhó bérlőjére bízta. Mire visszatért a víz, már csak a karbantartás híján elkorhadt ácsolatokat nyaldoshatta.²⁷⁽¹³¹⁾

Gebhardt József polgármester 1897-ben javasolja, hatalmazzák fel az első tanácsnokot arra, hogy őt – akadályoztatása esetén – helyettesíthesse. Ez a belügyminiszter jóváhagyásával, még abban az évben, október 8-án életbe lépett. Talán maga Gebhardt sem gondolta, mennyire szükséges volt ez az intézkedés. 1901 őszén megbukott az „Építőbank”, magával rántva az erkölcsi és anyagi romlásba a város felső társadalmi rétegének sok közismert alakját. A polgármester, mint a bank igazgatóságának tagja, lemondani kényszerült. Utódjának megválasztásáig Printz Ferenc vitte a város ügyeit. Az 1901. évi polgármesteri jelentést is ő adta ki. Hivatali címe így vált valósággá.²⁸⁽¹³²⁾

A polgári életben ezzel elérkezett a csúcra. A Dalfűzérnek pártoló tagja, rendes tag a Dunántúli Turista Egyletben, a Katolikus Konventnek egy időben jegyzője (hajdani főnöke, Schwartz Miklós elnök oldalán). Az 1885. évi Konventválasztáson a legtöbb szavazatot kapta. Ekkor még apja is bejutott a tagok **124**közé.²⁹⁽¹³³⁾ Legfontosabb számára, a városházán kívül (tulajdonképpen a falakon belül, hiszen a Soproni Városszépítő Egyesület Printz fényképével díszített helyisége ott volt található), a várost szépítők lelkes csapatának élén, az elnöki tisztség.³⁰⁽¹³⁴⁾

Ehhez a „nyílt természetű, bizalmat keltő, közbecsülést élvező” férfiú (Flandorffer Ignác mögött már hosszabb idő óta alelnökként) a kómáli lovag kidőlte után jutott hozzá. Igaz, hogy az elégtelen létszám miatt csak másodjára, az 1891. március idusán határozatképes közgyűlésen.³¹⁽¹³⁵⁾ Mint jogász és hivatalnoki gyakorlattal rendelkező ember, igen fontosnak tartotta a megfelelő adminisztrációt. Hivatali

súlya révén pedig általában meg tudta oldani azt, hogy az egészséges ötletek, részbeni megvalósításuk után, szép lassan a hivatalos város hatáskörébe kerüljenek át. Így volt ez a korszak legnagyobb munkájával, a Deák térnek mint parknak a kialakításával is. Flandorffer egyesületen belüli kísérlete megbukott, de amikor a városi mérnök tervezte meg az Erzsébet utcától a Képezdékig terjedő rész beboltozását, a város kertésze a parkosítást, maga Printz pedig öntözővizet szerzett a GYSEV-állomásról, a törvényhatóság pénzén épített vezeték segítségével, akkor már szépen haladtak előre, még ha másra nem is igen tellett.³²⁽¹³⁶⁾

Printz – természetéből következően – nagyszerűen értett ellentétes érdekek miatt egymásnak rontó polgárok lecsillapításához,³³⁽¹³⁷⁾ ám nem tudta, nem tudhatta áttörni az értetlenség falát. Egy ember a dermedt télen nem csinálhat tavaszt. Keserűen kellett tapasztalnia, hogy nem mozdul a társadalom, amikor a Lővereket összekötő nagy körút, vagy a Károly-magaslatra tervezett állandó, kőből építendő kilátótorony ügye kerül terítékre.³⁴⁽¹³⁸⁾ Végző soron a Deák téren sem történt minden úgy, ahogy szeretne volna. Két szökőkút helyett csak egy készült el, s a korszakon végig jámbor tehének baktattak a park létesítményei mentén, istállókból a keleti legelőkre és vissza.³⁵⁽¹³⁹⁾

Nem érkezett még el az ideje annak, hogy az emberek felismerjék az idegenforgalom jelentőségét, s azért áldozatokat is hozzanak. Nem szorultak rá úgy, mint Trianon után, a környékétől elzárt város lakói. Jó példa erre Rösch Frigyes kezdeményezése, az idegenforgalom emelésére szervezett klub (vagy komité), amely tiszavirág-élet után beolvadt a szepítők egyesületébe, ráhagyva az első osztrák kirándulócsoport látogatásának megszervezését Printz lelkes csapatára (1894).³⁶⁽¹⁴⁰⁾

¹²⁵Printz felismerte az útikalauzok jelentőségét, de meg volt kötve a keze: a jobb üzletet kínáló bajor Woerlrel vagy akár Baedekerrel szemben is a helyi Romwalter-nyomda ismertetőjét kellett támogatnia (első kiadása, Diem Gusztáv neve alatt, 1886-ban jelent meg, a második, bővített, de névtelen kiadás 1891-ben). A bajorok kis füzeté az utóbbinak ügyes kivonata, különösebb helyismeret nélkül. Feltételezték, hogy Printz írta, de bizonyítottan nincs köze hozzá.³⁷⁽¹⁴¹⁾

2. kép. Printz Ferenc családja körében

Népszerűségére és az iránta megnyilvánuló tiszteletre mi sem jellemzőbb, mint az, hogy a minden hatalmon lévőt eleve gyanakvással fogadó „Radikal”, Zombor Géza lapja, így jellemzi: nem számítható az uralkodó klikkhez és nem szokott hozzá azokhoz a manipulációkhoz, amelyek a városházán mindennaposak voltak a bankbukásig.³⁸⁽¹⁴²⁾

A megbecsülésnek látható jele is volt. Printz Ferenc 1910-ben, Brunner János evangélikus esperessel egy időben, kapta meg az uralkodótól az életműért ¹²⁶adományozható kitüntetést, a Ferenc József Rend lovagkeresztjét. A sajtó részletesen beszámolt róla; mi sem hagyjuk említetlenül.

Brenner háza tájáról, az evangélikus gyülekezetből a városházára vonult az ünneplő közönség. A terembe Baán főispán és Töpler polgármester vezette a kitüntetettet. Beszédekben kidomborították, hogy Printz Ferenc mindig többet tett, mint szorosan vett kötelessége, hogy ritka becsületes jellemű, lelkes tisztviselő volt, aki német ajkú ugyan, mégis testtel-lélekkel a magyar eszme rajongója. Töpler szerint ő az egyetlen férfiú, akinek ellensége sohasem akadt. Printz mély meghatottsággal válaszolta, amit ilyenkor válaszolni illik, de amit őszintén át is érezhetett, hogy ugyanis az elismerés nem saját érdeme, hanem azoké, akikkel együtt dolgozhatott.³⁹⁽¹⁴³⁾

Ez nem a pillanatnyi helyzet megkövetelte fogalmazás. Bizonyíték rá a négy év előtti kérvénye: „Azon megnyugtató tudat kísér engem, hogy hosszú, küzdelmes és talán nem eredménytelen közpályámon kötelességemet mindig híven teljesítettem, egész erőmet és tehetségemet kizárólag szeretett szülővárosom javára szenteltem.”⁴⁰⁽¹⁴⁴⁾

A kérvény szomorú alkalomból született. Meg kellett válnia állásától. Nyugdíjazását kérte. Nem tartóztathatták: mellékletként csatolta Bekk Gusztávnak, a város tiszti főorvosának az írását. Ez bizonyítvány arról, hogy a tanácsos bal szemén előrehaladott szürke hályog van, jobb szemén pedig oly nagyfokú rövidlátásban szenved, hogy az orvos kénytelen őt teljesen munkaképtelenné nyilvánítani.⁴¹⁽¹⁴⁵⁾

Az iratok kelte: 1906. november 21. A december 7-i közgyűlés foglalkozott az üggyel. „Miután városunk köztörvényhatósági bizottsága Uraságodnak az annyira kiérdemelt nyugalomba vonulása alkalmából szolgálati érdemeit jegyzőkönyvben megörökíteni elrendelte..., csatolva megküldjük ezen határozatot, amely a nyugdíjösszeget is megállapítja – és ismételten kívánjuk, hogy tényleg élvezhesse is azon nyugalmat, amelyre annyira rászolgált.”⁴²⁽¹⁴⁶⁾

„Ernyedetlen hivataloskodása elismeréséül” a szabályrendelet szerinti nyugdíját évi 629 K 60 f kegydíjjal felemelték. A fillérre végződő összeg magyarázata: Printz törzsfizetése 4000 K volt ugyan, s ehhez jött még 720 K korpótlék, viszont az így növelt járandóságnak 82%-a a nyugdíj. A kiszámított 3870 K 40 f-t emelték meg, hogy végül kerek számot, 4500 K-t, kapjanak.⁴³⁽¹⁴⁷⁾

„Kedves, szerény ember volt; szerette a jó könyveket és a természetet. 1907 januárjában ment nyugdíjba, de azon túl is érdeklődött minden városi ügy iránt és ¹²⁷cikkeket is írt ilyen ügyekről a német és magyar lapokba.” Megírta például – néhány oldalon – a Katolikus Konvent vázlatos történetét. „Az utóbbi években látása annyira meggyöngült, hogy csak nagynehezen tudott néhány oldalt egy hosszú nap alatt elolvasni, de a tudásszomj nem hagyta nyugodni. A klasszikusokat a nyugalom éveiben újra és újra kezébe vette és élete alkonyán is gyönyörűséget talált bennük.”⁴⁴⁽¹⁴⁸⁾

Bizonyára támaszt lelt családjában is. Katonáskodásáról nem esik ugyan szó, viszont felesége – Muhr Hermina, Muhr Vencel vasúti tisztviselő és Walko Hermin leánya – nővére annak a Muhr Ottmárnak, aki a 9. sz. Nádasdy huszárezred parancsnokaként halt hősi halált: Galíciában, az orosz túlerő ellen vívott harcokban, a Kárpátok előterében, Limanovánál esett el 1914. december 11-én.⁴⁵⁽¹⁴⁹⁾ Ott tanúsított vitézségéért kapott az uralkodótól nemességet, „limanovai” előnévvel.

Printz három fia is Mars szolgálatára esküdt föl. Ottmár a fiumei akadémiát végzett tengerésztiszt, József a tüzéreknel szolgált, a legkisebbik gyermek, Antal, apja halálakor a soproni honvéd főreáliskola mindkét értelmében utolsó évfolyamának növendéke, később a Ludovika Akadémia tanára.⁴⁶⁽¹⁵⁰⁾

Milyen szeretettel ír az újság Printz Ferenc és Muhr Hermina eljegyzéséről, pedig hol volt még akkor a későbbi közismertség!⁴⁷⁽¹⁵¹⁾ Hasonló hangnemben számolnak be az esküvőről, amely 1885. június 6-án zajlott le a Dómban. A szertartást Maráz prépost vezette. Jelenlétével tisztelte meg a fiatalokat a városplébános, s tanúként állott a vőlegény mellé Finck János polgármester. A vasutat is fontos beosztású ember képviselte. Talán elég egy idézet az eljegyzésre készült kis beszámolóból (előljáróban leszögezik, hogy nincs olyan ember Sopronban, aki ne került volna Printz Ferencsel közeli kapcsolatba): „Herr Dr. Printz ist ein von der ganzen Bürgerschaft hochverehrter Mann, dessen lebenswürdiges, zuvorkommendes Wesen Jedermann in seinen Interessen zu fördern uneigennützigst bestrebt ist. Ebenso ist das Fräulein Braut, die auch schon als Pianokünstlerin hier vielfach bewundert wurde, ein so liebezendes Geschöpf, daß wir in der Ueberzeugung einer frohen Zukunft in heiligen Ehestande der Verlobten mit allen Mitbürgern ausrufen.” A cikk március 4-én ¹²⁸kelt. Nem csodálkozhatunk, hogy a júniusi esküvőt nagy tömeg érdeklődő nézte végig. A szertartás és a vacsora után az ifjú pár még az este elutazott, előbb Grazba, valószínűleg a férj másik tanújának, Ertl Jánosnak a meghívására, onnan pedig a Salzkammergutba.⁴⁸⁽¹⁵²⁾

Hat gyermekük volt. Helén (1886), 1908 óta Bergmann Vilmos gépészmérnök felesége, s mint ilyen,

szentendre-i lakos; Gizella (1890), nagy turista, pártában maradt zeneiskolai hegedűtanárnő, a szimfonikus zenekar oszlopos tagja; Ottmár (1891), Erzsébet Mária Alojzia („Elza néni”) tanárnő polgáriban, majd általános iskolában (1893), József (1896) és Antal (1903). Ottmár 1938-ban Murayra magyarosított, a másik két fiú úgyszintén. A család szétszóródott a nagyvilágban, Sopronban csak József leszármazottjai élnek.[49\(153\)](#)

Printz Ferenc, az anyakönyvi bejegyzés szerint, agyvérzés következtében hunyt el, 1920. január 31-én. Temetése február 2-án történt meg a Szent Mihály-templom mögötti régi temetőben.[50\(154\)](#) A családi sírboltot a Konvent a temető főnnállásának tartamára, ellenszolgáltatás nélkül biztosítja a családnak, az elhunyt nagy érdemeire való tekintettel, amelyeket Konvent-beli tevékenységével szerzett.[51\(155\)](#)

Utolsó éveit az Alsólővér utca 24. sz. házban bérlőként töltötte. Úgy látszik, hogy a kezdetben bírt lakást, a Várkerület 107/b-ben, nagyon hamar, még első gyermekük megszületése előtt, felcserélték a Széchenyi tér 19. sz. kétemeletes Horváth-házban lévővel (Handler József és Nándor tervezése, ill. kivitelezése[52\(156\)](#)), de aztán – 1891 és 1896 megint a könyvkötő műhelye fölött találja őket. 1901. és 1903. évi anyakönyvi bejegyzés szól arról, hogy most meg az Ullein-féle lakóépületek egyikében, a Deák tér 49. (később 35.) számúban laktak, a mostohatestvérrel és az öreg könyvkötővel együtt. A kétemeletes ház különben az apa nevében volt nyilvántartva. Ez a háborúban elpusztult sarokház, helyén épült a Szebellédy-gyógyszertár.[53\(157\)](#)

1291904-ben a tanácsos nevében adózik az Alsólővér (utca?) 3/a. számú kétszobás lakóház (a házadónyilvántartásban ez után városi őrház következik). A családi hagyomány szerint a Lánzséri úton volt lőverük. Sem a Deák téri ház, sem a lőver nem maradt a család tulajdonában. Ismét csak az utódok emlékezetét kell segítségül hívnunk ahhoz, hogy valamilyen magyarázat-félét találjunk. E szerint az öröklött történet szerint Printz Ferenc mint árvaszéki elnök magára vállalta annak az összegnek a megtérítését, amelyet pénztárosa elsikkasztott. Ezzel a Printz család anyagi helyzete megrendült ugyan, ingatlanait el kellett adnia, de becsületén nem esett csorba.[54\(158\)](#)

Igen, ellenségei mondhatták volna, hogy elmulasztotta az ellenőrzést, figyelmeztetett volna már korábban a bajra stb. Ilyeneket Gebhardt polgármesterről ill. a felügyelőbizottsági tagokról olvashatunk 1901-ben, az Építőbank bukása kapcsán. Az árvák vagyonát is érték veszteségek. Tekintélyes összegről, 12 200 K-ról volt szó. Ezt Printz magára vállalta, s jelzáloghitel felvételével rendezte. Iránta a bizalom töretlen maradt, hiszen ez volt az az időszak, mikor – a polgármesterválasztásig – ő állt a város élén.[55\(159\)](#)

A társadalom nagy részvéte kísérte utolsó útjára. A temetőben megjelent nagy számú gyászoló közönség között bizonyára akadtak többen, akiknek eszükbe jutott a következő kis, négy soros vers. Akár sírfeliratul is megfelelné:

*„Schaffen wir für unsre Städte,
Unsre Stadt – sei unsre Welt.
Jeder sei ein Theil der Kette,
Die das große Ganze hält”[56\(160\)](#)*

A versike szerzője: Printz Ferenc.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Mollay Károly: A Kovácsok utcájának topográfiaja

130 Mollay Károly: A Kovácsok utcájának topográfiaja
(Várkerület 3–37. számú telkek)
(1379–1536)
II. rész*(161)

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Mollay Károly: A Kovácsok utcájának topográfiaja / Várkerület 19. számú telek (13×48–47 m, 222 négyszögöl)

Várkerület 19. számú telek
(13×48–47 m, 222 négyszögöl)

1379-ben itt van a „felső” fürdőház: *dy obren patstuben 1/2 haus* (I/1: 186). Ezt a régészeti kutatás is feltárta: „A kutatás a telek nyugati oldalán, a jelenlegi ház bal szárnyában egy földszintes, XIV. század végére – XV. század elejére keltezhető kőház falrészeit bontotta ki. Ezzel egyidőben a keleti oldalon egy másik kis kőépület is létezett. Az Ikvával párhuzamosan ugyanekkor már állt egy szintén földszintes kőépület, melyet a fürdővel azonosíthatunk. A XV. század végén – XVI. század elején kisebb nyílásmódosításokkal továbbra is állt a két ház a telek első felében. A földszinten levő nagyteremben kemence maradványait tártuk fel...” (G. Lászy Judit in: Az 1983. év régészeti kutatásai. Bp., 1984, 238/1. sz.). W. még a két rajzot, amelyet G. Lászy Judit bocsájtott a rendelkezésemre. Az első rajz (földszinti alaprajz) Ikva felőli részén (jobbaldalt) látható a fürdő alaprajza: a fekete XIV. század és XV. század elejiek (vö. még a jelmagyarázatot). A második rajzon látható az utcai szárny emeleti alaprajza. (vö. 152. lap.)

A fürdőépület és a két ház története megismerhető.

1. A fürdő eredetileg **Péter comes**, egykori soproni várnagy és ágfalvi birtokos (1250–1278), az Agendorfer-család alapítója utódainak, nevezetesen **Agendorfer I. János belvárosi polgár** (Fő tér) és kelénpataki birtokos nemes (1360–1393) tulajdonában volt (II/1: 144; vö. még Várkerület 13. sz., továbbá 11. sz.) Halála után fia, **Agendorfer II. Márton belvárosi (Fő tér) polgár** és kelénpataki birtokos nemes (1379–1403), ill. a **leánya, Anna** (1393–1416), utóbb Holzmann, majd Weißbach Miklós bécsi polgárok felesége, örökölte (SSz. 1961, 118, 124), akik egy fürdőmesternek (*maister pader*) adták el. A fürdőmestereket 1417-től kezdve ismerjük.

Várkerület 19. szám (Fotó: Hack Róbert)

Az első **Mihály fürdős**, a második 1426-tól **Egyed**. A Fürdőhöz tartozó lakóépület pincéjében tárolt házi és vendégborokra 1417-ben 3 1/2 akó, 1426-ban 9 akó bordézsát vetettek ki: ebből 1 1/2 akó (1417), ill. 4 1/2 akó (1426) a fürdősé, a többi vendégboroké, még pedig valamely céhé vagy testvérülete (*zechwein*), azaz 2 akó (1417), a negyedik fertályban házzal bíró Lang Pál kádáré (1426: 2 1/2 akó) és egy nyergesé (1426: 2 1/2 akó). Mihály fürdős 1424-ben (árva?) fiaival (*cum pueris*) 4 dénárfont adót fizet; Egyednek 1427-ben [131](#)a város erődítési munkáira 4 főt kell kiállítania. Egyed (*in der obristen padstuben*) 1428. szept. 3-i végrendeletében (II/1: 43) *sein padstuben gelegen in der Smidtgassen zenachst Vlman dem schuster* (Várkerület 21. sz.) *vnd zenachst Groblokken dem schuster* (Várkerület 17. sz.) feleségére és két gyermekére hagyja négy 1/8+1/8-os (Felberbrun-, Rotepeter-, Harmler-, Neuberg-), egy 1/16-os (Czarriczar-) szőlővel és két ezüstpohárral (*silberpecher*) együtt. **Prais János fürdős** 1430-ban még lakó, feleségül veszi az özvegyet és 1431 őszen már reá vetik ki a házban a 13 akó bordézsát, bár 1432-ben még az özvegy adózik 5 magyar aranyforintot. Ezután Prais János bordézsátja 10 akó (1433), 4 1/2 [132](#)akó (1435), 5 1/2 akó (1436); adója 8 forint (1437). 1433-ban 3 forint, 1436-ban 6 forint városi kölcsönt vetnek ki rá. Az 1440-es években már nem él: **özvegyének** adója 8 forint (1440), 4 forint (1442); bordézsátja 2 akó (1441). Lakói: a fürdő ruhatárosa (*abcziher*) 1/2 dénárfont adóval (1437) és János, a fürdő borbélyja (*scherer*)[16\(162\)](#) 60 dénár adóval. 1447-től kezdve **Walch János** a fürdős: bordézsátja 3

akó (1447; GerB. 75, 77, 81, 85, 91, 95). Adója 6 dénárfont (1454), 5 dénárfont (1456), 6 dénárfont (1457, 1458), 2 1/2 dénárfont vagyoadó+2 dénárfont kereseti adó (1459), 3 dénárfont (1461,1462). 1456-ban 1 dénárfontot ad a városi kölcsönbe (II/4:39). Ingatlan vagyonát 1459-ben 100 dénárfontra értékelik. Lakói közül Hussel 1456-ban adómentes; 1457-ben a szomszéd (Várkerület 21. sz.) házban lakott (II/4:32) Reisner István özvegye 60 dénárt, a harmadik fertályból (II/4:8) ideköltözött Hellensteiger Jakab 4 dénársolidust fizet. Walch Jánost a fürdősmesterségben még 1462-ben **Spiegel Tamás** követi, akinek ingatlan vagyonát 1463-ban ugyancsak 100 dénárfontra értékelik. Vagyonadója 1463-ban 13 solidus 10 dénár, kereseti adója 11 dénársolidus; további adója 2 1/2 dénárfont(1464), ugyanakkor a nála lakó Erhard fürdősé 4 dénársolidus; 1465-ben 2 dénárfont, 1466-ban 5 dénárfont, 1468-ban 3 font 60 dénár. 1464-ben és 1465-ben 1–1 forint, 1465-ben még 1 1/2 forint városi kölcsönt ad (II/4: 233, 249; II/6: 217). 1468-ban ingatlan vagyonát 90 dénárfontra becsülik. Ahogyan 1464-ben Erhard fürdöst alkalmazta, ugyanúgy 1468-ban Gáspár fürdöst (60 dénár adó). 1481-ben a fürdőben Mátyás király cseh katonasága 3 1/2 forintnyi kárt okoz. Ekkor Fülöp fürdős Spiegel Tamás alkalmazottja, ő maga pedig időközben a belvárosban (Szt. György utca) két házrészét szerzett, oda is költözött (Gb. 2^v; II/6: 253 stb.). 1484. jan. 23-án az említett **Erhard fürdős** javára telekkönyvezteteti *die oberen padstuben mit Halber Infart vnd tar... Insolher mas, der Spigll behelt Jm selbs das vader Zimmer gancz vnd gar. Ein offner weg sol Jm hoff geen Zw der reichen, vnd maister erhart sol ein freye stigen habenn Jm hoff auf sein kammer* (Gb. 9^v, azaz 65. sz.). Spiegel Tamás tehát az utca felőli, az első szobát fenntartotta magának; a ház hátsó, az Ikvára néző részén a több helyiségből álló fürdő volt, a fürdőmester emeleti szobájába pedig az udvarról felvezető lépcsőn lehetett feljutni. A ház a szomszédos házakkal nem volt összeépítve, két-két ház között keskeny járat, ún. *reichen* ('schmaler Gang zwischen benachbarten Häusern, wo die Dachtropfen hinfallen') volt, amilyent még ma is számos helyen Sopronban lehet látni, a név pedig a soproni nyelvjárásban ugyancsak megmaradt. Ilyen keskeny járatnak tűzvédelmi jelentősége is volt. A ház ekkor tehermentes volt, *ausgenommen Zehen pfunt, dafür man aus derselben padstuben ewiglich ein sel pad haben sol*. Ez az alapítványi *selpad* ('Freibad für Arme, zum Seelenheil des Stifters gespendet') évenkénti egy-egy ingyenes fürdőt jelentett az ispotály szegényei számára. Erhard fürdős csak néhány évig maradt a fürdőház **133** tulajdonában. Örököse nem lévén, halála után a fürdőház a városi tanácsra szállt: 1488. okt. 31-én a polgármester **Stein Konrád** (*Kirencz*) **fürdősnek** és feleségének, **Borbálának** adja el, de kiköti, *das albeg am Montag nach Reminiscere in der vassten den Armen lewten aufm Spital ain pad gehaldenn werde* (Gb. 15,^v azaz 119. sz.). Az ispotály szegényeinek tehát a nagybőjtben, a húsvét előtti ötödik vasámapot követő hétfőn járt az ingyenes fürdő. Konrád fürdős (*Kwnncz pader*) a telekkönyvezést, azaz a teljes vételár kifizetését megelőzően is már adózik a fürdőházban: 1488-ban 2 forintot; majd 1489-ben 3+2 1/2 forintot, ugyanakkor Weber István, a fürdő ruhatárosa (*abczieher*) 1/2 + 1/4 forintot. Az 1490. évi adójegyzékben a „felső” fürdőház helyén 2 forintra Herb Kristóf (Keresztély) polgármester szerepel, aki különben még a belvárosban (Fő tér) adózik! Bár az említett telekkönyvezés szerint Konrád fürdős a teljes vételárat kifizette, a fürdőház – nem tudni, miért – ismét a **város tulajdona** **134** lett (*di Nwn gemainer stat ist*) és Konrád fürdős 1492. dec. 19-én 1493. Szt. György napjáig (ápr. 24.) heti 3 dénársolidusért bérbe vette; a megegyezés értelmében azután a városi tanács, *wie sy dann verlusst*, magasabb bért állapíthat meg. A bérlő felmondási ideje 14 nap, a bérlet alapján nem formálhat jogot sem a fürdőház üstjére (*Kessel*), sem telkére (*Grund noch Boden* GedB. 23). Mégis továbbra is heti 3 dénársolidus bért fizet, amint ez 1495. évi elszámolásából kitűnik (Pb. 4; Bb. 73; II/5: 55, 48–49). 1495. aug. 30-án végleg elszámol. Utódja, **Springinklee Frigyes fürdős** Stein Konrád 14 napi felmondási ideje után, azaz szept. 15-én költözik be a „felső” fürdőházba, ugyancsak heti 3 dénársolidus bérért (II/5: 49, 40, 55, 63, 71). 1499. ápr. 24-én a városi tanács Springinklee Frigyesnek élete végéig bérbe adja *Jre obere PadStuben* azzal, hogy állagát megóvja, rendben tartja, évenként Szt. Györgykor és Szt. Mihálykor 13–13 dénárfont bért fizet (GebB. 31).

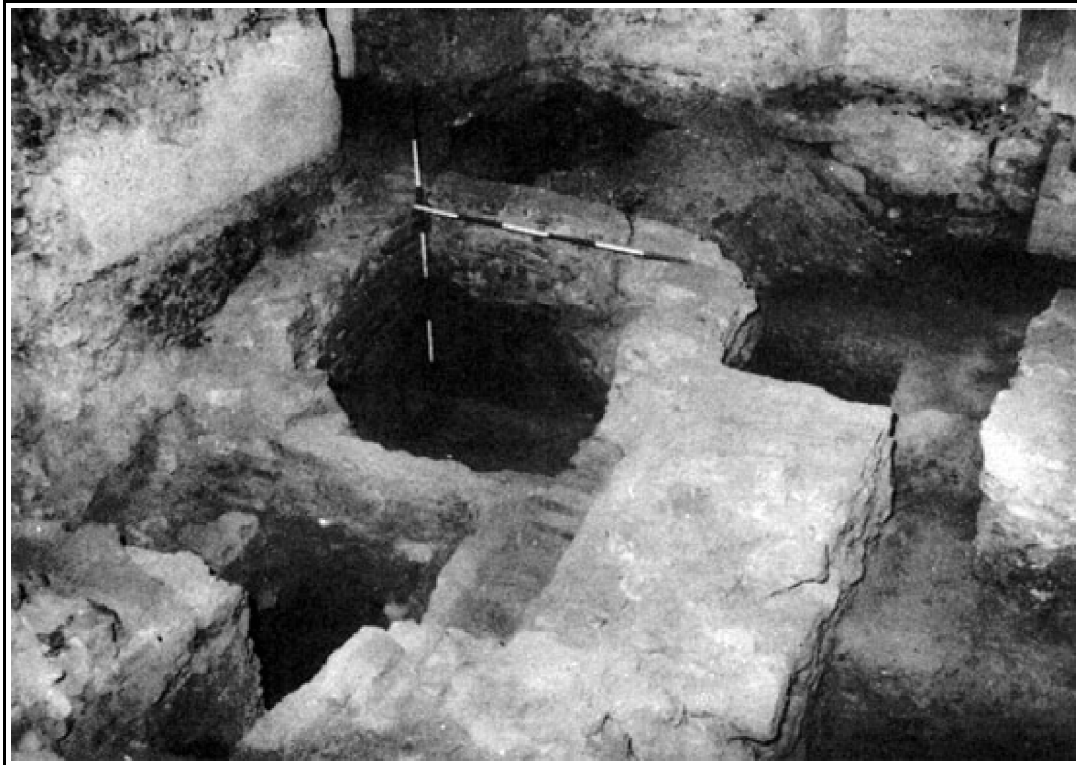
Frigyes időközben megvette Herzenheimer Kristóf házát (Várkerület 33. sz. II/5: 40), 1496-ban itt vetik ki rá a bordézmát, 1498-ban. Ő fizeti e ház után az adót (II/5: 71, 75, 77). 1504-ben is rendesen fizeti a fürdőházért a bért (GedB. 65; II/5: 148), sőt 1505-ben a „felső” fürdőházban 2 forintot adózik, ugyanakkor a még mindig itt lakó Weber István fürdői ruhatáros 1/4 forintot. Ezekben az években a fürdőt tulajdonképpen **135**Servatius (*Zyrfuss*) fürdős látja el (II/5: 123, 125, 126, 143). Mivel a „felső” fürdőház a városi tanácsé, most a többi fürdőháztól való megkülönböztetésül „a tanácsurak fürdőháza”, *der herren BadStuben* (Gb. 45^r, 96^r). Springinklee Frigyes hagyatékáról 1509. febr. 12-én intézkedik a városi tanács (GerB. 116). Az 1520-as és az 1530-as években **Hösch Máté** (Hösch Mihály fia) a bérlő: *Mathes pader* 1523. jan. 18-án 11 dénárfont 1522. évi bért fizet be (II/5: 296). Ő megvette az 1517. júl. 16-án végrendelezett István kádár örököseitől ezek belvárosi (Mészárosok utcája) házát (II/6: 285; Gb. 50^r, azaz 357. sz.; II/1: 343–344), oda is költözik. Bizonyára e házvétel miatt vett fel 1519. aug. 1-jén 10%-os kamatra 10 dénárfont kölcsönt a Szt. Mihály-plébániatemplom Krisztus teste-javadalmától (Pb. 17.) Általában a belvárosban adózik (II/5: 357, 360 stb.), bordézmáját, gabonadézmáját özvegy Hösch Mihály édesanyja Kovácsok utcai házában rója le, de az 1526. szept. 8-i mustrán szolgálival együtt (*pader mit seinen knechten*) a fürdőházban írják össze; az 1532. évi mustrán ugyancsak a fürdőházban másodmagával mellvértet, két puskát és két nyársat mutat be. Az 1536. évi házösszeírásban is Hosch Máté nevén van a fürdőház: *Mathess Hechss ain halb haus* (SSz. 1959, 353). Vö. még Házi i.m. (polgárcsaládok) 6450 sz.

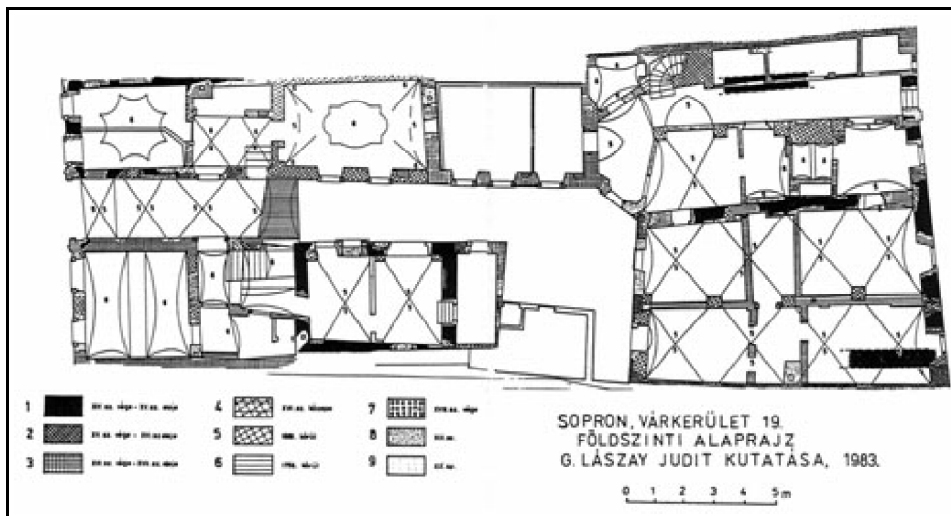
Várkerület 19. szám (Fotó: Németh Ferenc)

Várkerület 19. szám: Az udvar felé nyíló két középkori ablak maradványa (Fotó: Kiss Balázs)

Várkerület 19. szám: Középkori kemence maradványa (Fotó: Kiss Balázs)

136–137 Sopron Várkerület 19. földszinti alaprajz
G. László Judit kutatása, 1983.

Egyet-mást megtudtunk a fürdőház berendezéséről is. A fürdő előterében volt a ruhatár (*kamer* II/5: 58), itt a ruhatáros (*abcziher*) vigyázott a ruhákra (II/2: 351; II/3: 207, 347; II/4: 42, 412; II/5: 3, 168). A nők külön helyiségben [138](#)vetkőztek (*stuben, da sy dye frawen abziehen*). ezt a kőfaragó 1524-ben újjólág kövezte ki (*ain neuen estreych geschlagen* (II/5: 431). A vizet üstben (*kessel*) melegítették, amelyet külön

fürdőszolga (*kesselknecht*) gondozott (GerB. 91). A fürdés nagy fakádban (*poting*) történt (II/5: 91). Az elhasznált vizet csatornán (*rinnen*) vezették az Ikva-patakba (II/5: 428–430). Volt itt még árnyékszék (*secretheyslein*), amelyet 1524-ben építettek át (II/5: 431). Az ablakok be voltak üvegezve (II/5: 411, 434). A fürdőházban borbélyfelcser (*scherer*) is működött (II/3: 207).

2. Az említett két ház közül a nagyobbik emeletes volt. Itt lakott a mindenkori fürdőmester, valamint egyik-másik embere. 1433–1435-ig itt lakott a Várkerület 27. sz. alól jött Scharlawitz Miklós szíjgyártó (1433: 5 arany a városi kölcsönbe; 1533: 10 akó bordézsma; 1435: 6 akó). Nála rója le bordézmáját Tenk özvegye (1 akó), Keresztély késes (1 1/2 akó), a Tisztítóhelyen szenvedő lelkek testvére (7 akó) és Miklós káplán (5 1/2 akó), aki azonos lehet a városplébánosnak 1401-ben említett káplánjával. Scharlawitz Miklós innen a Várkerület 37. sz. alá távozott. A másik ház 1530-ban épült és akkor **Walch Bertalan kőfaragó és kőművesé** volt. Walch Bertalan már 1524 decemberében a városban dolgozott: ő húzott fel falat a „felső” fürdőház és Braunsdorfer György kötélgyártó háza (Várkerület 17. sz.) közé (*zwischen dem saeler vnd padstuben*), ő építette a fürdőház új árnyékszékét (*secretheyslein*), ő kövezte ki újra a nők vetkőzőhelyiségét (*ain neuen estreych geschlagen in der stuben, da sy dye frawen abziehen* (II/5: 431). Az 1529. évi mustrán besorolják az első fertály harmadik rötájába (*rot, zehner* II/6: 419), az adójegyzékekben csak 1528-tól szerepel, mint az első fertály lakója (SSz. 1991, 170; 1993, 33).¹⁷⁽¹⁶³⁾

1532–1535-ig adózik a házban: 1/2 forintot (1532), 1/4 forintot (1533), 1 forintot (1534); bordézmája 1534-ben 2 akó. 1536-ban már a Várkerület 11. sz. alatt találjuk.

Az 1536. évi házösszeírásban már az új tulajdonos, László, másképpen Bauer Tamás szerepel: *Thomann Paur ain halb hawss* (SSz. 1959, 353). Bauer Tamás a második fertályból (Szt. Mihály utca) költözött ide, a házat, *In der Schmidtgassen Zwischen der Erberen Thoman Huetter* (Várkerület 17. sz.) *vnd Mathesen Hesch* (Várkerület 19. sz.) *beder Heuser gelegen*, azonban csak a ¹³⁹teljes vételár kifizetése után, 1537. jan. 15-én írják Bauer Tamás és felesége, Veronika nevére (Gb. 103^r, azaz 612. sz.). Vö. még Házi i.m. (polgárcsaládok) 443., 7138. sz.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Mollay Károly: A Kovácsok utcájának topográfiája / Várkerület 21. számú telek (10×53–48 m, 156 négyszögöl)

Várkerület 21. számú telek (10×53–48 m, 156 négyszögöl)

1379-ben a telken egyetlen ház áll, **Péter vargáé**: *Peter schuster I haus* (I/1: 186). 1417-ben már három házat találunk: a telek Ikva-patak felőli végén **Engelmar Erhard vargáé** és **Mihály kötélgyártóé**, az utca felőli végében **Mihály szűcsé**, kettejük között **Miklós fazekasé**.

1. Az első ház először **Mihály kötélgyártóé**, aki 1400-ban a városi kamarástól a városárok csapórácsának felhúzására szolgáló kötélért 5 solidus 10 dénárt kap (II/2: 294). Sem az 1417. évi, sem az 1426. bordézmajegyzékben nem szerepel, tehát nem volt szőlője; viszont az ő pincéjében tartja borát Frigyes köteles, akire 10 akó bordézmát vetnek ki 1426-ban. Mihály köteles 1424-ben 9 dénárfontot adózik; 1426-ban térítik meg neki az 1425. febr. 20-án a városba érkezett Zsigmond király kísérete számára nyújtott kötelek árát (1/2 dénárfont) és Perényi Miklós főlovászmesternek átadott 3 forintot (II/2: 341). 1427 decemberében a városnak leszállít 200 öl (*clofter*) mérőzsínórt (*saylmas snuer*) a szántók kimérésére, köteleket az Előkapu csapóhídjához és a toronyór számára 110 bécsi dénárért (II/2: 386). 1428-ban az ő

házi része is **Ulrik vargáé**.

Engelmar Erhard varga bordézsmaja 1417-ben 1 1/2 akó; adója 1424-ben 4 1/2 dénárfont. Lakói János szűcs (30 dénár adó) és Pechel Henrik (6 solidus adó). 1428-ban az ő házi része is Ulrik vargáé.

1428. szept. 3-án Egyed, a szomszédos (Várkerület 19. sz.) „felső” fürdőház fürdőmestere végrendeletében Mihály kötélgyártó és Engelmar Erhard házi részének új tulajdonosa, **Ulrik** (becenevén *Ulman*) **varga** háziának helyzetét is meghatározza: *sein padstuben* (Várkerület 19. sz.)... *zenachst Ulman dem schuster* (Várkerület 21. sz.) *vnd zenachst Groblokken dem schuster* (Várkerület 17. sz.: II/1: 43). Ebből következik, hogy Ulrik varga háza, miként a „felső” fürdőház is, a maga telkének Ikva-patak felőli végében állt. Ezt megelőzően Ulrik varga a „középső” fürdőházhoz (Várkerület 23. sz.) tartozó lakóépületben volt lakó (III/2: 321; II/6: 134). Az 1429. évi bordézsmajegyzékben bordézsma nélkül még Engelmar Erhard nevében van a ház (itt rója le 1 1/2 akó bordézsmaját Telir G. varga), Ulrik varga még a régi helyén (II/2: 403) tartja borát (13 akó bordézsma); nyilván csak ezután, a teljes vételár kifizetése után írják nevére a házat. Itt bordézsmaja 4 1/2 akó (1431), 11 akó (1433), 5 1/2 akó (1435), 8 akó (1436); 1433-ban 38 dénár híján 5 aranyforint városi kölcsönt vetnek ki rá, 1436-ban 3 forintot; adója 6 forint (1437, 1440), 2 forint (1442). 1437-ben végrendeleti tanú (II/1: 50), ami társadalmi tekintélyét bizonyítja. 1431-ben háziának pincéjében tartja borát, itt rója le bordézsmaját (2 akó) a negyedik 140fertályban lakó (II/3: 22) János asztalos, a belvárosban lakó (II/2: 413) Gábrriel szabó (1 1/2 akó) és Ohr János (*Gans Ör*: 5 akó); 1433-ban az első fertályban lakó (II/3: 28) Widder Miklós (2 akó); 1435-ben a belvárosban lakott (II/3: 34) Lang Jakab özvegye (9 akó) és a vele egyazon házban lakó István mészáros (1 akó). 1436-ban Ulrik varga házában lakó Wiener Jánosra 8 forint városi kölcsönt vetnek ki; 1437-ben Pämbschl adója 1 forint, 1440-ben és 1442-ben itt adózik a Várkerület 15. sz. házból (II/3: 67) ideköltözött Neunburger Simon (30 dénár, 1/2 forint) és a Várkerület 35. sz. házból (II/3: 67) ideköltözött (*Chuncz*) szabó (1 forint, 1 1/2 forint).

Ulrik varga 1443–1446 között halt meg, háziát ekkor **Ernst varga** foglalta el, akivel Ulrik varga özvegye még 1449-ben is perben áll (GerB. 59). Az 1447. évi bordézsmajegyzékben a ház már Ernst varga nevében szerepel, de csak a Fövényvermen (II/3: 349) lakó Pirchinger Istvánra rónak itt ki 1 akó bordézsmaát. Ernst vargát 1454-ben már az első fertályban, az Újteleki utcában találjuk (II/4: 2), a Kovácsok utcájában helyét Lackner Péter varga foglalja el, aki 1447-ben még lakó a Várkerület 29. sz. házban (II/3: 379).

Lackner Péter vargáé a ház 1465-ig. Adója 5 dénárfont (1454), 4 dénárfont (1456), 5 dénárfont (1457, 1458), 2 font 6 solidus 6 dénár vagyonadó + 12 solidus kereseti adó (1459), 4 dénárfont (1461, 1462), 3 1/2 dénárfont vagyonadó + 1/2 dénárfont kereseti adó (1463), 5 dénárfont (1464). Ingatlan vagyonát 1459-ben 111 dénárfontra, 1463-ban 210 dénárfontra értéklik. 1465-ben 1 forintot ad a városi kölcsönbe. 1465-ben belvárosi (Mészárosok utcája) házába költözik, amely már 1463-tól kezdve az ő nevében van (II/4: 208, 231, 283). A Kovácsok utcájában lakói voltak: Günser Péter, aki a Halászsok utcájából (II/3: 350) költözött ide és 6 solidus adót fizet; továbbá Lörinc kötélgyártó, azelőtt a belvárosi Új utca (II/3: 357) lakója (60 dénár adó) és Engelprecht János (3 solidus adó), aki még 1456-ban is itt adózik (3 solidus). 1456-ban még itt lakik a Fövényveremről (II/4: 6) idejött Reisner István (60 dénár adó) és már a Rózsák utcájában (II/4: 4) is adómentes Kraft Jakab. 1458-ban a házban adózik Erhard kötélverő (60 dénár) és a „felső” fürdőház volt lakója (II/4: 42), Hellensteiger Jakab (6 solidus), aki még 1459-ben 16 dénárfontra értékelt vagyona után 3 solidus 6 dénár adót fizet. 1459-ben Gáspár szabó vagyonát nem értéklik, 32 dénár adót fizet, 1461-ben már a belvárosi Új utcában találjuk (II/4: 163). 1461-ben a Szt. György utcából (II/4: 75) idejött Keresztély kesztyűs újra adómentes, viszont Keresztély íjgyártó 32 dénár fizet, de

1463-ban már a Halászsok utcájának lakója (II/4: 186, 200). 1462-ben Schechel Mihály 60 dénárt adózik. 1463-ban Schöngut Farkasnak, a Szt. György u. 1. sz. ház (II/4: 73) volt lakójának szőlőjét 10 dénárfontra becsülik, amely után 40 dénárt adózik; Leb Farkas szücs (1462-ben még a Várkerület 21. sz. telek középső házában lakója) 3 dénárfontra értékelt ingatlan vagyona után 12 dénár vagyoadót és 1/2 dénárfont kereseti adót fizet; Schwab Ulrik (1462-ben még a Kovácsok utcája elején II/4: 169) 12 1/2 dénárfontra értékelt vagyona után 50 dénárt adózik. [141](#)1464-ben Schütz János (1 dénárfont), 1463-ban Mészárosok utcai házát (II/4: 194) adta el Lackner Péter vargának.

Lackner Péter után **Pál vargáé** a ház, aki addig az Ógabonatéren (II/4: 219) lakott. Adója 3 font 72 dénár(1465), 5 font 66 dénár (1466), 12 solidus vagyoadó + 5 solidus kereseti adó (1468). Ingatlan vagyona után 1468-ban 45 dénárfontra értékelik. Lakói közül István kőműves 1465-ben nem fizet adót, Reuß özvegye, addig a Széplaki utcában (II/4: 225), most is 32 dénárt adózik; 1466-ban a negyedik fertályból (II/4: 228) ideköltözött Müleich János 5 solidus 18 dénárt fizet. A források hiánya miatt Pál vargát és házát nem tudjuk folyamatosan tovább követni, csak az bizonyos, hogy 1481-ben Mátyás király cseh katonasága a házban nem okozott kárt.

1488-ban már **Säuberlich Gotthardé** a ház. 1489-ben a Várkerület 21. számú telken álló három ház közül a közbülsőt (Praun János tímárét) így határozzák meg: „zwischen des gotthard seyberlich vnd des toldlein hewsern gelegenn” (Gb. 108^r, azaz 630.4. szám). Säuberlich Gotthard 1488-ban 2 forintot, 1489-ben 7+4 forintot adózik. Lakói közül Hermann szabó, aki 1485-ben Haberleiter Miklós cselédlányát vette el feleségül (II/4:363), 1488-ban 1/8 forintot fizet; Pruckler Erhard 1488-ban 1 forintot, 1489-ben 1 1/2+1 forintot, anyósa, András szabó özvegye 1/4 forintot (1488), ill. 1/2 forintot (1489); 1489-ben a sánta (*hinkund*) Farkas szabó 1+1/4 forintot. 1490-ben Säuberlich Gothard már belvárosi (Mészárosok utcája) házában lakik (II/5: 22, 25 stb.), de a Kovácsok utcai háza is egyelőre megmarad. Itt ekkor a negyedik fertályból ideköltözött Kunter Bertalan 1/2 forintot adózik. 1495-ben senki sem adózik a házban, 1496-ban itt Znaimer András özvegyére és Kelemen beneficiátusra vetnek ki bordézmát.

1505-ben **Riemer György szíjgyártó** lakja (II/5: 168), aki 1504-ben a Fő téren a várostól árusbódét (*laden*) bérelt évi 1 dénárfontért (II/5: 142), a házat *Zwischen hösch micheln hawß* (Várkerület 21. sz. közbülső ház) *vnd der heren Badstuben* (Várkerület 19. sz.) *gelegen*, azonban csak 1511. febr. 7-én, a teljes vételár kifizetése után írják a nevére (Gb. 43^r, 45^r, azaz 316., 330. sz.). **Felesége, Anna asszony**, a Kovácsok utcai Edelmann János leánya, 1521. nov. 18-án már másodszer özvegy (II/1: 396, 407) és 1524-ig adózik a házban: 1/2–1/2 forintot. Az asszony fivérének, **Edelmann János káplánnak** végrendeletéből (II/1: 395–397) kiderül, hogy a ház ekkor, azaz 1521. nov. 18-án részben az övé volt, aki a maga házrészét unokaöccsére (*vetter*), Anna asszony második házasságából származó **Knebel Sebestyénre** hagyta, azzal a kikötéssel, *das sein swester, Jorg Riemerin, daryn peleib yr lebteg, vnd dy Katherina, sein mawm vnd dienerin pey ir auch ir lebteg*. a ház többi részét **Riemer Péter** örökölte. Anna asszony a fia házrészét *inder schmidgass Zwischen peter Riemer* (Várkerület 21.) *vnd mathes Hösch* (Várkerület 19.) *heusern gelegen* 1524. dec. 5-én kiskorú fiára, Sebestyénre (becenevén *Wastl*) való tekintettel, a városi tanács és a rokonság beleegyezésével, 75 dénárfontért az addig a harmadik fertálybeli [142](#)Széplaki utcában (II/5: 366) lakott **Schmaus Egyednek és feleségének, Magdolnának** adja el (Gb. 76^r, azaz 494. sz.). A telekkönyvi átírás megtörtént, noha a vevők az átíráskor csak 40 dénárfontot fizettek le; a többit az 1527/28. évi polgármesternél, Pullendorfer Mihálynál letétbe helyezték. A kiskorú örökös rögtön 11 1/2 dénárfontot kapott kézhez, a többit két részletben: 1530. márc. 18-án 3 1/2 dénárfontot, 1532. dec. 1-jén pedig 20 dénárfontot (i.h.).

Riemer Péter 1525. jan. 16-tól adózik a házban, de már jan. 5-én téglát és meszet vesz a házhoz (II/5: 401, 405). Adója 1/2 forint (1525), 1 forint (1527), 1 1/2 forint (1528). Sem az 1526., sem az 1528. évi bordézsma jegyzékben nem szerepel. 1528. nov. 24-én Braunsdorfer György kötélgyártó (Várkerület 21. sz. az utca felőli ház) 18 solidusszal tartozik neki (II/1: 30). Azután házrészét a fenti **Schmaus Egyednek** és **feleségének** adja el, maga pedig a negyedik fertályba (Fapiac), új házába költözik (II/2: 44, 46, 48).

Schmaus Egyed adója 2 1/2 forint (1525), 2 forint (1527), 3 forint (1528); bordézsmája 2 akó (1525, 1526), 3 akó (1528 a halászok Szt. Katalin testvérületével együtt). Az 1529. évi 1/2 kepe gabonadézmát már özvegye rója le. Az **özvegy**, Egyed második felesége, 1529. júl. 7-én egyezkedik férje hagyatékáról az első feleség, Magdolna asszony (*als Jrer gesiptenfreundtin*) rokonaival (György kádár Ágfalván, Hammerl Zsigmond Somfalván), továbbá Egyed nővérének leányával, azaz a harmadik fertálybeli (Széplaki utca **Bús** (*Pusch*) István (SSz. 1983, 228) feleségével a házassági szerződés értelmében (*Jnnhalt der abrede der heuratt*) az özvegyé marad többek között a Kovácsok utcai ház felének a haszonélvezete (*Jr lebenlang wie morgengab vnd leibgedings vnd der stat ödenburg sitt vnd gewonhait ist*), halála után Bús István feleségére száll; a ház másik fele az ágfalvi és a somfalvi rokonságé *auf vrsachen das egidi schmauss mit seiner hausfrawen Magdalena solh obgemellt erbstugkh versambter hanndt erkaufft haben* (GedB. 273). Az egyezkedésből az is kitűnik, hogy Schmaus Egyed halász létére még gazdálkodott is: három szőlője (Neuberg-, Dudles-, rákosi Saubrunn-), kertje a Széplaki kapunál, ökrei, tehenei voltak, az ő házának is járt a határból 3 hold szántó, valamint káposztáskert az Au-dűlőben. 1530-ban a házban feleségének része (*weibertail*) után Bús István 1/2 forintot adózik és 1/2 kepe gabonadézmát ad le, az említett ágfalvi György kádár 2 forintot adózik, a többi örökös a városházán 1 1/2 forintot fizet.

1532-ben a ház – a másik két házzal együtt – a peresztegi származású Papp Imrée, aki itt 2 forintot, lakója, Miklós borbély 1/2 forintot adózik (SSz. 1993, 266). Papp Imre, úgy látszik, nem lakik a házban, mert az 1532. évi mustrajegyzékben csak a lakója szerepel másodmagával (SSz. 1983, 224). 1533-ban az addig a Szt. Mihály utcában (SSz. 1993. 268) adózó Hebauf Márton veszi meg a házat, azonban csak a teljes vételár kifizetése után, 1534. aug. 7-én, immár özvegye, Radigunda asszony nevére telekkönyvezik a házat *Zwischen aller glaubigen Selen Zechhaus* (Várkerület 23. sz.) *vnd Matheusen Heschen* 143 (Várkerület 19. sz.) *hejsern gelegen* (Gb. 95^v, azaz 583. sz.). Hebauf Márton 1533-ban 1 forint, lakója, az említett Miklós borbély 1/4 forint adót fizet (adójegyzék 6). 1534-ben már egyikük sem él: a háztulajdonos özvegye 2 forintot, a borbélyé 1/4 forintot adózik (adójegyzék). Nem sokkal a telekkönyvezés után **Jakab takács** nevén szerepel a ház, így a nov. 11-e körül készült bordézsmajegyzékben, még pedig 3 akó bordézsmával, szolgálja, Lipót 1/2 akóval, Linser özvegye 1/4 akóval (bordézsmajegyzék 7). Az 1536. évi házösszeírás szerint „*Jacob weber III viertel hauss*” (SSz. 1959, 353). Vö. még Házi i.m. (polgárcsaládok) 11.244. sz. Az idézett 1534. aug. 7-i helymeghatározás is bizonyítja, hogy ekkor a Várkerület 21. sz. telken állt három ház már egyetlen tulajdonos kezén volt, nemcsak 1536-ban.

2. A telken álló három ház közül az utca felőli ház nem szerepel az 1417. évi bordézsmajegyzékben, noha jómódú tulajdonosának, **Mihály szűcsnek** vejét, Herb Ulrik mészároszt már 1409-től kezdve ismerjük (II/6: 31; II/2: 303), a háznak pedig volt pincéje. 1424-ben Mihály szűcs a második fertály negyedik, legtöbb adót (11 dénárfont) fizető polgára, akinek bordézsmája 19 akó (1426), 16 akó (1429), 10 akó (1431). 1426-ban ő a belső tanács ellen fellázadt külvárosi polgárok egyik vezetője (1/2: 293, 299, 311, 329; II/1: 168–170), aki társaival együtt csak nehezen és nagy anyagi áldozatok árán menekült meg a fej- és jószágvesztéstől. Ennek ellenére 1431-ben ő a szűcsök céhmestere, a céh az ő pincéjében tartja a borát (*czehwein* II/2: 421). 1433–1437-ig **özvegyéé** a ház: bordézsmája 19 akó (1433), 10 akó (1435), 7 akó (1436). 1433-ban 4 forintot, 1436-ban 5 forintot fizet a városi kölcsönbe; 1437-ben adója 8 forint. Lakója

a belvárosból (Mészárosok utcája II/2: 411) ideköltözött Herberger Mihály, akinek a bordézmája 3 akó (1435), 2 1/2 akó (1436); a városi kölcsönbe 1 forintot ad (1436), adója 1 1/2 forint (1437). 1435-ben még Harka plébánosa is az özvegnél tartja borát (1 akó bordézsma).

Mihály szücs özvegyének halálával 1438. márc. 14–1439. márc. 18-ig tartó per folyik a két örökös, azaz Keresztély fürdőmester, a „középső” fürdőház bérlője, valamint a már említett Herb Ulrik (Szt. György u.), ill. ennek özvegye között a hagyaték szántói miatt (GerB. 19–21, 25, 27–28, 33, 35–36); a ház viszont már 1438-tól **János szücsé**: bordézmája 1 akó (1438). Adója 8 forint (1440), 3 forint (1442). 1441-ben 1 akó bordézmát vetnek ki rá. 1438-ban még nála rója le bordézmáját az említett Herberger Mihály (1 akó), aztán továbbköltözik a Kovácsok utcája 27. sz. alá. További lakói: 1440-ben Rechperger (nem adózik), Schütz Pál 8 forintot (1442. 1 forint), István szabó 4 forintot, Schongat 1/2 forintot; utóbbinak a helyén 1442-ben György nyerges 60 dénárt adózik.

Az 1447. évi bordézmajegyzékben csak a ház lakója, Tröppisch Mihály kádár szerepel 2 akóval: János szücs ekkor már nem él, házát és egyéb ingatlanait a Bécsből Sopronba települt egyházi doktor, **Hans von Öttingen** soproni városplébános (1447–1473) örökölte. Nem tudjuk, milyen kapcsolat állt fenn a soproni főesperes, majd győri kanonok és János szücs között, ti. János [144](#)szücs vagyona nem az egyház, hanem személy szerint a városplébános örökölte. Az 1447. évi bordézmajegyzék után fennmaradt első összeírás, az 1454. évi, valamint a továbbiak szerint a ház *Domus plebani*, ill. *des pharrer erb*, amelyet más öröklött ingatlanaival (*alie sue libere hereditates*) együtt 1459-ben és 1463-ban 100–100 dénárfontra, 1468-ban 50 dénárfontra értékelnek. Adója 0 (1454, 1456), *de patrimonio suo* 3 dénárfont (1457, 1458), 2 1/2 dénárfont (1459), 10 dénársolidus (1461, 1462), 13 solidus 10 dénár (1463, 1464), 0 (1465), 3 1/2 font 16 dénár (1466), 13 solidus 10 dénár (1468). A városplébános a Rózsák utcájában levő városplébánián lakott. A Kovácsok utcai házában a már említett Tröppisch Mihály kádár lakik (1454: 1 dénárfont adó), aki 1457-ben megszerzi a belvárosba költözött Konrád szücs Kovácsok utcai házában (II/4: 42), ezzel együtt nyilván a polgárjogot is. A városplébános házában lakik még Miklós szabó (1454: 3 dénársolidus; 1456: 60 dénár adó). A lakók évenként változnak. 1457-ben három nem adózó lakó van a házban: Tulmetsch gabonacsász (*tra dhuetter*), aki évi 6 dénárfontot kap a várostól (II/4: 23–26); Zsigmond téglamester (*ziegelmaister*), aki 1459-ben belvárosi lakó (II/4: 148); Strauß Mihály fazekas, aki 1459-ben a negyedik fertályban már adózik (II/4: 189, 203). 1458-ban (6 dénársolidus) és 1459-ben (30 dénár vagyoadó + 5 dénársolidus kereseti adó) a házban adózik Wieland Miklós kádár, aki a Várkerület 7. számú telekről költözött ide: vagyona 1459-ben 5 dénárfontra becsülik. 1461-ben ismét a Várkerület 7. sz. házában találjuk (II/4: 152). 1459-ben a Szt. Mihály utcából ideköltözött Innenfest János lakik még a városplébános házában, ahol vagyona 5 dénárfontra becsülik, 30 dénárnyi adóját viszont már a közbülső házban rója le. Feltűnő, hogy 1461–1468-ig a városplébános házában egyetlen lakóját sem írják össze: nem valószínű, hogy lakatlan volt, lakói nyilván nem fizettek adót.

A városplébános halála (1473) után a ház a karintiai Preiningből származó **Preininger** nevű polgáré lesz, akinek gyermekeivel a városi tanács 1480-ban számol el (Bb. 36), valamint az első fertályból (II/4: 290, 301) ideköltözött Töltei Mihályé lesz (vö. még Várkerület 23. sz.). 1488–1490-ig **Preininger Lőrinc** és a **Töltl-család** (Farkas, István, leány) tulajdonában van a ház (Gb. 108r; Pb. 123), az 1490-es években csak a Preininger-családé (Lőrinc, Miklós), mivel a Töltl-család tagjai a második, ill. a harmadik fertályba költöztek (II/5: 41, 42). Preininger Lőrinc adója: 3 forint (1488), 4+2 forint (1489), 2 forint (1490); bordézmája 1 akó (1496) és van még 2 hordó óbora. Preininger Miklós adója: 3 forint (1495). Töltl Farkas és István adója: 3 forint (1488); a három Töltl-testvéré 2+1+1/2 forint, ill. 2+1 1/2+1/2 forint (1489), anyjuké ugyanakkor 1/2 forint, Farkasé+Istváné 1 1/2+3/4 forint (1490). 1488-ban két lakójuk

van: Farkas szabó (1/2 forint adó) és Perichtolt János (1/4 forint adó); 1495–1496-ban Pruckler Erhard (3 forint adó, 2 akó bordézsmá + 25 akó óbor). 1498-tól a Preininger család részben a belvárosban (Szt. György utca II/5: 86, 174), részben a második fertályban (II/5:87) él, a Kovácsok utcai ház **Lénárd orvosé** (*maister Liennhardt arczt*) lesz, akinek adófizetési kötelezettsége 1505-ben szünetel (*vacat* II/5: 168). 1509-ben a ház **Wülfing Jakab fuvarosé** (Gb. 43^r, azaz 316. sz.), **145**akinek addig az első fertályban volt háza (II/5: 167), majd a negyedik fertályba költözik (II/5: 355); helyét a Kovácsok utcájában **Schaden Márton** foglalja el: adója 3 forint (1523, 1524). 1525. jan. 16-án azonban már **Engel Zsigmond vaskereskedő** (*eisner*) adózik 1 forintot a házban *In der Schmidgassen Zwischen aller glaubigen Seelen Zechhaws* (Várkerület 23. sz.) *vnd der michel höschin* (Várkerület 21. sz.: közbülső ház) *hewsern gelegen*, amelyet a teljes vételár kifizetése után, jún. 7-én telekkönyveznek az ő és felesége nevére (Gb. 64^v), azaz 430. sz.), Schaden Márton pedig a Fövényvermen (*Sandgrube*) másik házat vesz (II/5: 378; Gb. 82^r). 1525 novemberében viszont már Engel Zsigmond **özvegyére** vetik ki az 5/4 akó bordézsmát, de ugyanott a rokon (?) György kötélgyártóra is 1/2 akót, aki még a „felső” fürdőház előtti ház tulajdonosa is, bár ennek jövődő tulajdonosa oda már beköltözik (II/6: 413). György **kötélgyártó** 1526-tól egymaga adózik az Engel-házban: 1 1/2 akó bordézsmát 1526-ban (lakói: Edelmann Márton 1 akót, Stifter Máté 1 1/4 akót), 2 forint adót (1527, 1528) és 1/4 akó bordézsmát 1528-ban. Lakói 1527-ben az említett Edelmann Márton (1/2 forint), Sturmauer Farkas (1/4 forint) és Schmutzl özvegye (1/4 forint); 1528-ban Edelmann Márton (1/4 forint, és Reich Gáspár sekrestyés (1/4 forint). 1528-ban az első tulajdonos, Schaden Márton itt rója le 2 akós bordézsmáját.

Az 1530. évi adójegyzékben a ház nem szerepel; időközben viszont ez a ház, meg a másik kettő is, a Sopron vármegyei Peresztégről (*von Päristhagen*) származó Papp Imre tulajdona lett, 1532-ben ő adózik benne 2 forintot, de a jún. 26-i mustrán helyette az előző tulajdonos, Schaden Márton mutat be disznónyársat és kézifegyvert (SSz. 1983, 224). 1533–1534-ben a három ház Hebauf Mártoné, ill. özvegyéé, 1534 ősztől Jakab takácsé, miként az előző háznál láttuk.

3. A telken állt három ház közül a közbülső 1417-ben **Miklós fazekas** (*hafner*) **feleségéé, Annáé:** a ház pincéjében ekkor Einlefer Miklós városplébános borára 7 akó, Adorján nevű lakóra 3 akó bordézsmát rónak ki. Miklós fazekas 1424-ben 3 dénárfont adót fizet; Zsigmond király és kíséretének 1425. febr. 19-i soproni tartózkodása (II/2: 337) idején 2 font 5 solidus 16 „fehér” dénár, azaz 2 magyar aranyforint és 46 (felkerekítve 100) „fehér” dénár értékben étellemmel, borral és fazekakkal (*hefen*) járult hozzá a király, a tárnokmester és az udvarmester ellátásához (II/2: 344). 1426. évi bordézsmája 1 1/2 akó; 1427-ben a védelmi munkálatokhoz 1 munkást kell kiállítania. Anna asszony 1427. szept. 2-i végrendeletében a házat *gelegen in der Smidgassen zenachst Micheln dem Kürsner* (a telken az utca felőli ház) **férjére és fiára, Farkasra** hagyta (II/1: 39). 1429-ben ugyan még él, de már **Vencel** (becenevén *Wenusch*) **szücs** van Anna és Miklós helyén 1 akó bordézsmával: ekkor nemcsak a Kovácsok utcájában (II/2: 321) lakó Schwarz György varga tartja Vencel pincéjében a borát (2 akó bordézsmá), hanem az említett városplébános testvére, Einlefer Péter is (9 akó bordézsmá). Így érthető, hogy a forrásokban alig szereplő Miklós fazekas 1437-ben a plébániaházban (*hinderm pharrer*) adózik 1/2 forintot, azaz a Rózsák **146**utcájában (ma: Szentlélek utca), aug. 7-i végrendeletében pedig még mindig kiskorú fiát, Farkast, Vencel szücs gyámságára bízta, *bis daz er këm ze sein vogtperen jarn*. E célból 30 bécsi dénárfontért a rákosi Saubrunn-szőlőt vette meg fia számára: ha a fiú meghalna, a szőlő a Szt. Mihály-plénániatemplom Szt. Rupert-oltárának javadalmáé legyen (II/1: 54).

Vencel, akit „cseh szücs”-nek (*bemisch kürsner* II/3: 67) is neveznek, további bordézsmája: 4 1/2 akó (1431), 4 akó (1433), 5 akó (1435), 3 1/2 akó (1436), 2 1/2 akó (1441), 7 1/2 akó (1447); adója 1432-ben

2 1/2 aranyforint, továbbá 16 forint (1437), 6 forint (1442), 7 forint (1454). A városi kölcsönbe 4 aranyat (1433), 5 forintot (1436), 2 1/2 forintot (1442) ad. Kimutathatóan 1437/38-ban, 1439/40-ben, 1446-ban, 1451/52-ben, 1453/54-ben a külső, és 1454/55-ben a belső tanács tagja volt (GerB. 9, 76; II/6: 131; II/1: 64; II/4: 3). Vencel szücs Miklós fazekas Farkas nevű fiának gyámságát feltűnően sokáig, 1452. márc. 11-ig látta el (II/1: 71). 1455. márc. 14-i végrendeletében (II/1: 75–76) mindenről részletesen intézkedik. Temetésekor szólaljon meg a város minden harangja (*in allen kirichen... auslewttten lassen*), lelkiüdvéért 32–32 misét mondjanak a Szt. Mihály-plébániatemplomban, a várárokmenti Boldogasszony- és a ferences kápolnában. A ferences kolostor épületének karbantartására (*paw*) 4 dénárfontot ad, a Szt. Mihály-temploméra 6 magyar forintot a pápai búcsú megváltása címén (*von der Römischen gnad wegen*). Fizessenek meg egy szegény embert, aki Vencel szücs lelkiüdvéért egy esztendőn át hetenként egy-egy napot böjtöl (de ez nem lehet péntek). Az ispotály 11 dénárfontot kap, ennek kamataiból az ispotály szegényeinek évenként 2–2 ebéd, ill. fürdő jusson. Első felesége nővérenek (most Péter szücs felesége) 6 magyar forintot, második feleségének, Ágnesnek 10 magyar forintot hagy. Mindezt egyik veje, Drescher Tamás belvárosi (Új utca) polgár (II/4: 53) intézte el abból a 68 magyar forintból, amely Venceltől nála van. Erről a végrendeleti tanúk előtt számoljon el, a maradék (*vbermaß*) felét kiskorú fia, Farkas, másik felét két lánya (jelenleg Drescher Tamás, ill. Trünkel János belvárosi, Mészáros utcai polgár felesége) kapja. A fiú még megkapja apja barna köpenyét, kap még 1 jó ágyat, 1 pár lepedőt, 2 kisvánkost (*kuß*), 1 nagyvánkost és egy takarót rókaprémből (*füxczegleine dekh*). Mindezt Ágnes asszony örizze meg a fiú nagykorúságáig. Ha a fiú előbb halna meg, mindene édesanyjáé legyen, ha édesanyja halna meg, minden legyen a városé, ahová jog szerint tartozik (*do es pillich hingehöret*). A belvárosi ház (Kolostor utca), amelyet Vencel saját pénzéből vásárolt, s hová az utolsó évben költöztek, legyen felerészben az asszonyé, felerészben kapja haszonélvezetre: ennek fejében az asszony lemondott nászajándékáról, kivéve 1/4 Tiefenweg-szőlőt. Az asszonyé lesz minden ingóság. Fia még kap 1/4 Schwabenberg szőlőt, meg 100 forintot, ezt a tanácsurak, *die do sind aller waisen veter vnd beschiermer*, kamatoztassák. Férjhez ment leányait már kielégítette. Egyik vejére, Trünkel Jánosra bízta fiát: nevelje, taníttassa a végrendeleti tanúk tanácsa szerint, vagyonának kezeléséről évente számoljon el a tanács előtt, a végrendelet keltétől számított három esztendő múlva pedig a fiút adja szücsinasnak (*gelassen werden 147 auf das kürschnerwerch*). A Kovácsok utcai házat, *das haus in der Smidgassen zenachst des pharrer haus* (a telken az utca felőli ház), pedig mind a három gyermeke egyenlő arányban örökölje. Ami a belvárosi házhoz tartozó kis házacská (*an dem klainen zuehewslein*) évi 10 dénárfontos haszonbére felett van, az is a három gyermeké egyenlő arányban (vö. még II/4: 60).

A továbbiakban a ház váltogatva mint *Domus Trunkel, dez Wenacz haus, Domus Drescher* szerepel vagy pedig csak egy-egy lakót tüntetnek fel az összeírások 1488-ig. Vencel házában tartotta borát saját vincellérje (*weinczurl*; 1431: 1 1/2 akó bordézsmá) és 1431-ben a szücsök céhe (*zecha pellificis*: 3 akó bordézsmá), ekkor tehát Vencel volt a szücsök céhmestere. 1454-ben az ő Kovácsok utcai házában adózik a szücsökkel egyesült tímárcéh (*zecha cerdonum*) 4 dénársolidust, továbbá András szíjgyártó 60 dénárt, valamint Windisch 32 dénárt. A továbbiakban hosszabb-rövidebb ideig adóznak lakók a házban. Így Pál varga: 4 dénársolidus (1456), 6 dénársolidus (1457), 1 dénárfont (1458), 1459-ben 6 dénárfontnyi vagyona után 36 dénárt és 1 dénárfont kereseti adót; 1461-től már az első fertályban találjuk (II/4: 152). András szabó: 12 dénársolidus (1456), 2 dénárfont (1457), aki 1458-ban tovább költözik a Kovácsok utcájában (II/4: 64). Gebesdorfer özvegye 1456-ban adómentes, többé nem hallunk róla. András szabó helyét a költözködő Mihály foglalja el 1458-ban (3 dénársolidus), Gebesdorfer özvegyét Peckem özvegye (60 dénár). Az ő helyükre költözik a Rózsák utcájából (II/4: 65) Eiban János, aki 1459-ben 67 dénárfontra becsült vagyona után 13 solidus 12 dénár adót fizet; továbbá a Kovácsok utcájából (II/4: 42) Hola Péter (32 dénár) és Innenfest János, akinek 5 dénárfont értékű vagyonát még a szomszéd házban (lásd alább)

írják össze, de itt adózik 30 dénárt. 1461-re teljesen kicserélődnek a lakók.

Ginder Gáspár szücs a „középső” fürdőházból (II/4: 132) költözik ide: adója 5 dénársolidus (1461), 1463-ban 6 dénárfontra becsült vagyona után 24 dénár vagyoadó + 9 solidus 6 dénár kereseti adó, majd 112 dénársolidus (1464); aztán a belvárosba (Szt. György utca) költözik (II/4: 281). János nyerges 1461-ben 60 dénár adót fizet, 1463-ban ugyancsak, de a „középső” fürdőház után következő házban (II/4: 183, 197), 1464-ben ismét korábbi helyén 60 dénárt, 1465-ben viszont a negyedik fertályban találjuk (II/4: 251). Kastner János 1459-ben még saját házában lakik a Rózsák utcájában (II/4: 117, 134), 1461-ben pedig elszegényedve csak 60 dénár adót fizet a Drescher-Trünkel-házban, aztán eltűnik szemünk elől. 1459-ben is, 1461-ben is a Szentháromság-testvéreletre nála vetik ki az adót: nyilván a testvérelet előjárója volt ezekben az években. 1461-ben még a házban adózik Reuß özvegye (32 dénár), a következő évben már a harmadik fertályban (II/4: 174).

1462-ben a házba Wegenhut Lénárd tímár költözik, aki 1461-ben még Széplaki utcai házában adózik (II/4: 157). Itt, a Kovácsok utcájában 4 dénárfont adót fizet; 1463-tól belvárosi (Szt. György utca) lakó, de a Kovácsok utcai lakosát is megtartja (II/4: 192, 206). Itt lakója 1462-től a vagyontalan Schwarz Miklós varga: adója 60 dénár (1462), 90 dénár (1463), 9 solidus 6 dénár (1466); 148-továbbá a Rózsák utcájából (II/4: 133) ideköltözött Leb Farkas szücs (60 dénár adóval), akit 1463-ban már a „felső” fürdőház után következő fenti házban találunk (II/4: 183, 197). Helyére Peter Ernst költözik 1463-ban 32 dénár adóval. Wegenhut Lénárd utoljára – bizonyára műhelyével – 1465-ben szerepel a házban; ekkor lakó Simon varga 60 dénár adóval. 1466-ban még Popp János bognár (60 dénár adóval), akinek 1464-ben még az Ógabonatéren volt háza (II/4: 219), 1468-ban elszegényedve a Várkerület 5. számú házában lakó (II/4: 290, 302); a Drescher-házban pedig Jakab lakatos (32 dénár adóval). A Drescher-házat 1481-ben Mátyás király cseh zsoldosai által nem éri károsodás.

1483-tól a házban lakik **Braun János tímár**: 1489-ben övé lesz a ház (Gb. 108^r, azaz 630. 4. sz.). A házvételhez azonban 30 dénárfont kölcsönt kellett felvennie 10%-os kamatra a várárokmenti Boldogasszony-kápolnától (II/5: 18; Pb. 123; GeB. 13). Még 1483-ban vásárolt Zarritzer-szőlőt (Gb. 9^r, azaz 61. sz.). Adója 2 forint (1488), 2 + 1 forint (1489), 1/2 forint (1495). Bordézsója 1/4 akó (1496). 1505-ben már az első fertályban, anyósánál (*Merher Hannsin*) találjuk (II/5: 167).

Most a ház **Hösch Mihályé** lesz, aki 1496-ban még a harmadik fertályban (II/5: 72) adózott. A házat 1509. márc. 7-én, a teljes vételár kifizetése után telekkönyvezik a nevére: *Stost an der obern se 'dten an Jorgen Riemer* (a teleknek az Ikva felőli háza), *an der anndern seyden an Jakob Wülfing* (a teleknek az utca felőli háza; Gb. 43^r, 45^r, azaz 316., 330. sz.) A házvételhez a várárokmenti Boldogasszony-kápolnától 15 dénárfont kölcsönt vett fel, amelyet visszafizetett (Pb. 95). Adója 1505-ben 2 1/2 forint; lakója, Rat András özvegye 1/2 forintot fizet. 1508/09-ben a külső tanács tagja (II/2: 187). 1521 nyarán végrendelkezett (II/5: 273). **Özvegyének** adója 3 forint (1523, 1524, 1525); 1527-ben fiával, **Hösch Mátéval** együtt 4 dénárfont. Hösch Máté ekkor már a „felső” fürdőház bérlője (Várkerület 19. sz.), ezért hol itt, hol a Kovácsok utcai házban, hol a belvárosi házában írják össze. Édesanyja 1526. szept. 8-án a török veszély miatt szervezett mustrán 3 dénársolidust fizet, mivel maga helyett senkit sem tud a polgárőrségbe állítani. Hösch Máté bordézsója a Kovácsok utcai házban 2 1/2 akó (1525), 5 akó (1526). 1525-ben itt tartja még a borát Kálmán özvegye (1 1/4 akó bordézsma) és Braun Kristóf (1/2 akó bordézsma). 1528-tól csak Hösch Mátét írják össze a ház tulajdonosaként: bordézsója 1528-ban 1 1/2 akó (ugyanakkor Progäntel Lipót 3 1/2 akó); de 1534-ben a „felső” fürdőházban (Várkerület 19. sz.) 10 1/2 akó; gabonáját nem tudta tárolni a házban, hanem Nagy Gergely belvárosi (Fő tér) polgár második fertálybeli majorjában (SSz. 1992. 268; 1993, 160), ahol 1529-ben és 1530-ban 2–2 kepe gabonadézsomát vetnek ki rá. Házának lakói: 1528-ban

Hasenstab Vid (1 forint adó), 1530-ban N. bábsütő (3/4 forint adó). 1532-ben Plank Jakab (a mustrán puskát mutat be, nem adózik), 1534-ben Kater varga (1/4 forint adó): a telek közbülső háza, akárcsak a másik kettő, ekkor már a peresztegi **Papp Imre**, ill. **Hebauf Márton**, majd **özvegye** tulajdonában van, de még 1534-ben **Jakab takács** szerzi meg. Az 1491536. évi házösszeírás szerint is a III. viertel hauss az ő tulajdonában van (SSz. 1959, 353).

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Mollay Károly: A Kovácsok utcájának topográfiája / Várkerület 23. számú telek (24×57–53 m, 388 négyszögöl)

Várkerület 23. számú telek
(24×57–53 m, 388 négyszögöl)

Itt állt az ún. „középső” fürdőház, amelyet még a XIII. század második felében az ispotálllyal (Ikvahíd) együtt a johanniták létesítettek és távozásukkor (1346: SSz. 1991, 104) az ispotálllyal együtt a városi tanács kezelésébe adtak. A külváros telkeinek 1379. évi kimérésekor a fürdőház 1/10 kötél nagyságú (*saylmazze*), azaz egésztelke a 10–10 egésztelket magába foglaló harmadik és negyedik körzet („kötél”) határára került, azaz 1/4-e a harmadikhoz, 3/4-e a negyedikhez számított: *dy miterpatstuben ist orthaberin mit I virtail. Nota dy virid saylmazze: Item dy selbst miterpadstuben ist anheber mit III virtail* (I/1: 186). Ebből arra is lehet következtetni, hogy a fürdőház még a telkek első kimérése előtt épült.

1417-ben lakóépületének pincéjében nemcsak az állandó lakó, Ulrik (becenevén *Ulman*) varga rója le bordézsáját, hanem egy szücs özvegye, valamint az 1410 tájától szereplő Frigyes (becenevén *Fridel* II/6: 36) szücs is, összesen $4 \frac{1}{2} + 1 + 1 \frac{1}{2} = 7$ akót. Maga a fürdő külön szerepel, benne az első fertályban lakó István böllér (*Peler* II/2: 320) 1/2 akó bordézsával, de az 1424. évi adójegyzék igazolja, hogy a lakóépület és a fürdő ugyanazon a háztelken állt: „Ulman suton V tal. den., ... *ibidem Kristan pader XII szol. den.*” A fürdő fenntartásáról az ispotálygondnok (*spitalmaister* II/3:26), ill. az ispotálysáfár (*schaffer* II/3:108) és felesége (*schafferin ym spital* II/2: 307) gondoskodott. Az ispotálygondnok a városi tanács tagjaiból került ki. Az 1420-as években Piberauer János volt az ispotálygondnok, akinek 1420/21. évi elszámolása fenn is maradt. Ebből tudjuk meg, hogy az ispotálygondnok *czu der mittern padstuben* kavicsot (*chisling*) és nagy köveket (*grasstain*) hozatott a fürdökemence (*padoffen*) számára, a fürdőházban tehát a felhevített kavicsot, nagy köveket hideg vízzel leöntve készítették elő a gőzfürdőt. E célból a fürdőkamrában két alsó padot (*II panch*) és egy felső padot (*dy ober panchk*) készítetett, a nők helyiségében (*dye frawnstuben*) is dolgoztatott (II/2: 308). **Keresztély**, az első fürdőmester, akit ismerünk, mint már említettük, 1424-ben tűnik fel; a fürdő felső szobájában (*in der obern stuben*) lakik a ruhatáros (*abcziher*), akire 1426-ban 2 akó bordézsát vetnek ki. Ulrik (*Ulman*) vargára ugyanakkor 5 akót, 1429-ben 13 akót. Úgy látszik, Ulrik varga is az 1420-as években a tanács ellen fellázadt külvárosi polgárokhoz tartozott, aki csak nagy anyagi áldozattal szabadult meg a fej- és jószágvesztéstől (GerB. 7). Ulrik vargának 1427-ben az erődítési munkákhoz három munkást kell állítania. 1432-ben 5 aranyforint adót fizet, Keresztély fürdőmester ugyanakkor 60 dénárt, Péter ruhatáros 40 dénárt. Ulrik varga 1428–1432-ig szerzi meg a szomszédos, a „felső” fürdőház után következő házat (II/1: 43; Várkerület 21. sz.), a vételár teljes kifizetése után 150odaköltözik. 1433-tól a „középső” fürdőházban csak Keresztély fürdős adózik: 1433-ban 1 aranyforintot, (1436-ban 2 forintot kell adnia a városi kölcsönbe), 1437-ben és 1440-ben 4–4 forint, 1442-ben 2 1/2 forint adót fizet. 1435-től a házban teljesíti bordézsáját (18 akó) Lőrinc belvárosi (Mészárosok utcája) kereskedő, ill. özvegye; 1440-től Rudolf (becenevén *Ruedl*) piaci árus (*fragner, Allerlayer*) itt adózik (1440: 10 forint; 1442: 4 forint), bordézsája 1441-ben 1/4 akó, Keresztély fürdősé ugyanannyi. Itt lakik még Lénárd fürdői borbély, azaz felcser (*scherer*), aki 1440-ben 1

forint adót fizet. Az 1447. évi bordézsmajegyzékben a ház nem szerepel, viszont 1448-tól kezdve tudunk az ispotály szegényei javára tett fürdő-alapítványokról.

1448-ban Baier János belvárosi (Kolostor utca) vászonáros végrendeletében rákosi Saubrunn-szőlőjének terhére rendel *jerlich zwai pad vnd zu iedem pad ein mal in das spital den armen leüten, das ain pad, so sich die arm leüt beruhend, das ander, wann das in dem jar ist*, az alapítvány felügyeleti jogát (*lehenschafft*) pedig a városi tanácsra ruházza (II/1: 70). 1455-ben Vencel (*Wenusch*) csehországi származású szűcs, a „felső” fürdőház után következő egyik ház (Várkerület 21. sz.) tulajdonosa, 11 dénárfontot hagy az ispotályra, hogy a kamatokból az ispotály szegényeinek *jerlichen dauon geb II mal vnd II pad* (II/1: 75). Az akkor szokásos 10%-os kamattal ez évi 1 font 24 dénárt jelentett. 1466-ban Wiener János (Szt. György utca) egyik szőlőjét kapja meg az ispotály: ezért az ispotály szegényeinek minden kántorböjtben, azaz évenként négyszer, *ain pad vnd drew essen und yedem ain seitel wein jár* (II/1: 97). 1473-ban Tamás mészáros (Mészárosok utcája) felesége férjét kötelezi, hogy évenként Úrnapja előestéjén (*an Gotsleichnams abent*) az ispotály szegényeinek *ain pad vnd ain mal ins spital* fizessen (II/1: 113). 1482-ben Kempnyei László gróf özvegye, a soproni születésű Traismaurer Borbála, ugyancsak minden kántorböjtben rendel *ain selpad vnd nachdem pad essenn vnd trinkchen nach gewanheit desselben spitals* (II/1: 205). Ez az öt alapítvány összesen 13 alkalommal jelentett az ispotály szegényeinek fürdőt (*selpad*) és 22 alkalommal lakomát (*mal*).

Várkerület 23. szám (Fotó Németh Ferenc)

1454-től **Péter fürdőmestert** ismerjük: adója 6 dénárfont (1454, 1456), 7 dénárfont (1457, 1458), 3 1/2 font dénár vagy adó 143 dénárfontra becsült vagyona után és 2 dénárfont kereseti adó (1459). Vele lakik János, a fürdő ruhatárosa (*abcziher*), aki 1 dénárfont (1454, 1456), 32 dénár (1457), 1/2 dénárfont (1458) adót fizet (1459-ben adómentes). Mivel az „alsó” fürdőháznak is János nevű ruhatárosa van, természetük alapján különbözteti meg őket az adójegyzék: a „középső” fürdőházé az alacsonyabbik (*der kürczler*), az „alsó” fürdőházé a magasabbik (*der lenger* II/4: 42). A „középső” fürdőházban lakik még Vid, a fürdő

borbélya (*scherer*), aki eret is vág (*lasser*): 1456-ban adómentes, 1458-ban 32 dénár, 1459-ben 3 dénárfontra becsült vagyona után 18 dénár adót fizet; itt van még Ainfalt János, az úistszolga (*kesselknecht*): 1459-ben 12 1/2 dénárra becsült vagyona után 75 dénár font adót fizet. 1459-ben a fürdőházban adózik még Ginder Gáspár szücs (6 dénársolidus), aki 1457-ben **151**még a Steintor utáni második házban (Várkerület 7. sz.) van. A fürdőmester bérlete csak magára a fürdőre vonatkozott, a mindenkori fürdőmesteri lakásra nem. Ez tűnik ki Péter fürdőmester feleségének halála után, 1456. máj. 31-én a rokonság részéről indított örökösödési perből, amelyben Rumhart János és Farkas testvérek igényt tartottak elhalt nővérük után őket megillető örökségre, azaz a lakóház felére, *auff halbs haus des peter pader in der Smidgassen, auf den vordern tail hawß vnd nicht auf die padstuben* (GerB. 84, 85, 91). E szövegből az is kitűnik, hogy a fürdőmester lakása és a fürdő ugyanabban az épületben volt: az Ikva felé a fürdő, az utca felé a lakás. Péter fürdőmester a lakóházra a Szentlélek-kápolnától kölcsönt vett fel: a lakóház Péter fürdő halála (1459) után (I/4: 345), 1460-ban leégett, *verprennt vnd Zeruallen gewesen ist Also nyemant darInn wonenn vnd beleiben hat mügen*, ezért a kápolna káplánja 1461. jan. 16-án az adóslevél (*dienstbrieff*) bemutatásával a városi bíróságnál *vber das haws In der Smidgassen Zwischen des Jacob Riemer vnd des eylinsgrab hewseren* bejelentette igényét a tőkére és a kamatokra (GerB. 97). Az itt említett **Jakab szíjgyártó**, aki 1459-ben még Márton szíjgyártó belvárosi (Fő **152**tér) házában adózik (II/4: 125, 146), 1460-ban itt, a fürdőépület elé épített házat, Lénárd, az új fürdőmester pedig a szintén felépült új fürdőházba költözik. Lénárd adója 2 dénárfont (1461, 1462), 1463-ban 115 dénárfont értékű vagyona után 15 solidus 10 dénár vagyoadót, valamint 9 dénársolidus kereseti adót fizet; 1464-ben 2 1/2 font 10 dénárt, 1465-ben 3 fontot és 6 solidust, 1466-ban 5 dénárfontot adózik, 1468-ban 55 dénárfontra becsült vagyona után 14 solidus 20 dénár vagyoadóra és csak 60 dénár kereseti adóra kötelezik. A régi személyzetből itt van Vid felcser (1461: 20 dénár; 1463: 32 dénár), Ainfalt János úistszolga és János ruhatáros, akik nem fizetnek adót; új személyzet: Miklós felcser és Wendel János, akik szintén nem adóznak. Jakab szíjgyártó ingatlan vagyonát 1459-ben még csak 7 dénárfontra, 1463-ban 53 dénárfontra, 1468-ban 45 dénárfontra becsülik. Adója 1463-ban 4+7 solidus vagyoadó + 9 solidus kereseti adó, 10 1/2 solidus + 5 solidus + 1 1 dénárfont, de levonnak neki 1 forintot, azaz 10 dénársolidust, 1466-ban 5 1/2 dénárfont, 1468-ban 12 solidus vagyoadó + 5 solidus kereseti adó. 1466-ban ő a szücsök, tímárok szíjgyártók céhmestere (II/4: 271). Lakói között van Wildung Ulrik, aki 1462-ben még a negyedik fertályban adózik (II/4: 176), 1463-ban Jakab szíjgyártónál 12 font vagyona után 48 dénárt, 1464-ben viszont ismét a régi helyén (II/4: 226). Wildung Ulrik helyére kerül 1464-ben András fia Mihály *auf dem pach*, akinek apja *Andre aufem pach* a negyedik fertályban saját házában adózik (II/4: 228), a fiú neve tehát Jakab szíjgyártó házában helyzetéről semmit sem mond: adója 48 dénár (1464) és 72 dénár (1465). András fia Mihály 1466-ban már odébb (II/4: 272) lakik a Kovácsok utcájában (lásd alább). Jakab szíjgyártó háza 1488-ban és 1489-ben fiának, **Vid szíjgyártónak** (addig a harmadik fertályban, a Wieden háztulajdonosa Gb. 118^r, azaz 666. sz.) a tulajdonában van (II/4: 400, 412; II/5: 3), akit 1490-ben már az Ispótláyhíd közelében (*nebm der Spitalpruk*) találunk (II/5: 27; Gb. 20^v, azaz 155. sz.).

A fürdőházban Lénárd fürdőmester halála után, 1479-ben kiskorú **fia, János (Hans)**, ill. az **özvegy** új férje, János (*Johannes*) fürdőmester szerepelnek bérlőként: ők vannak perben szomszédjukkal (Várkerület 21. sz.) Töltel Mihállyal *vonwegenn dreier venster vnd einer Rinnen, so aus der padstuben in des bemelten MichelToldleins hofe geen*. A városi tanács 1480. jan. 7-én dönt: az említett három ablak mindig a szomszéd udvarra (Várkerület 21. sz.) nyílt, a szomszéd nem falaztathatja be, de vasráccsal kell ellátni. *Es sol auch die padstuben ein Erb Rinnen auff dem haws haben, dauon das wasser Rinne in des offtgemelten Michel Toldleins hofe*. Mindezekért viszont János fürdőmester 5 magyar forint egyszeri kártérítést fizet Töltel Mihálynak (GerB. 149). János fürdőmester (*Johannes walneator, Hanns pader*) és mostohafia (*filius balneatoris*) 1489-ig bérlők (Gb. 10^r, 16^r, azaz 73., 121. sz.). A mostohafiú (*Hans pader*) 1489.

dec. 16-i 3 forint adóját 1490. jan. 2-án fizeti ki (II/5: 13). 1490-ben *Johannes pader* is, a mostohafiú özvegye (*Hanns paderin*) is a belvárosban (Szt. György utca) adózik (I/5: 22), az özvegy helyett azonban új **153**férje, *Hans pader aus der Eisneinstat*, azaz a Kismartonból származó, ugyancsak **János fürdős** fizet (II/5: 24). A fürdőházban 1490-ben Springinklee Frigyes (1495-ben már a „felső” fürdőház bérlője) adózik 4 forintot, Jakab, ill. Vid szíjgyártó volt házában István takács 1/2 forintot (II/5: 27). János fürdős 1495-ben a negyedik fertályban adózik (II/5: 44), de 1498-ban bérlő a fürdőt: *Item vom Hanns pader ynns von der padstuben eingenomen III tal. VII sol. den.* (II/5: 77), sőt még 1505-ben (II/5: 168), de a másik ház ekkor nem szerepel.

1506–1522 között hiányzanak az adó- és bordézsmajegyzékek. Ezalatt a fürdőház **Mur Gáspár tímáré**, a másik ház a Tisztítóhelyen szenvedő lelkek testvérületéé lesz. Mur Gáspár adója 1 forint (1528, 1530, 1532, 1534), 5 solidus (1533). A testvérület háza 1525-től kezdve szerepel (Gb 64^v, azaz 429. sz.): bordézsmaja 3 akó (1525), 5 akó (1526), 3 akó (1528; 11/6: 402, 431; 11/2: 52). Az 1536. évi házösszeírásban: *Caspar ledrer vnnd zehhauss III viertl hauss* (SSz. 1959. 353). Az 1460. évi tűzvész után újjáépült fürdőház és lakóház tehát valamivel kisebb volt az 1379. évinél.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Mollay Károly: A Kovácsok utcájának topográfiája / Várkerület 25. számú telek (15×61–57 m, 268 négyszögöl)

Várkerület 25. számú telek (15×61–57 m, 268 négyszögöl)

1379-ben ezen a telken csak egyetlen ház áll, **Niderl orvos özvegyéé**: *niderlin dy ärczin I virtail* (I/1: 186). 1424-ben a telken már három háztulajdonos van: **Stephan mit der leber** (1 dénárfont adóval); **Setzenreim Frigyes** (7 dénárfont adóval), aki 1417-ben Alt Miklós pék várárokmenti házában (vö. a Bevezetést) pincéjében rója le 8 akó bordézsmaját (II/6: 83); egy ún. **parasztpék** (*Bayrisch pegkch*; 3 dénárfont adóval), akinek lakója az 1422-ben elhunyt (II/1: 22) János kötélgyártó özvegye (60 dénár adóval).

1427-ben az első helyén **Schwarz vargát** találjuk, akinek az erődítési munkálatokhoz 1 munkást kell kiállítania; a másodiknak a helyén már az **özvegyét** (1 munkás); a **harmadiknak** két munkást kell kiállítania.

Schwarz varga 1432-ben 1 aranyat adózik. 1433–1439-ig **Angrer János** varga van a helyén: a városi kölcsönbe 1 aranyat ad (1433), 2 forintot (1436); bordézsmaja 2 akó (1433), 1 akó (1435, 1436); adója 2 1/2 forint (1437). Az 1440. évi adójegyzékben nem szerepel, tehát adómentes, 1442-ben pedig 1/2 forintot engednek el az adójából, de már a harmadik fertályban (II/3: 366).

A második, özvegy háztulajdonos helyén 1429-ben **Putten Lénárd** 2 akó bordézsmaát ró le. 1430. márc. 24-én ő és felesége, Erzsébet a Szt. Mihály-plébániatemplom Szt. Rupert oltárjavadalmától 15 bécsi dénárfont kölcsönt vesznek fel, zálogul lekötve 3/8 Dudles-szőlőt *vnder dem brunn*, 2/8 Zarritzer-szőlőt és házukat *bey dem tor zunachst dem bayrischen pekchen* (I/3: 9). 1432-ben 10 solidus 20 bécsi dénárt adózik, 1433-ban 2 aranyat ad a városi kölcsönbe, ugyanakkor 5 akó a bordézsmaja (és a Rózsák utcájában 1 akó II/3: 30), de vele van még Pferschachkern 6 1/2 akóval (1436-ban már a Várkerület 33. sz. alatt), **154**továbbá a negyedik fertályban (II/3: 23) lakó Kürbis Márton kádár 12 akóval (1435-ben már a saját házában II/3: 33). 1435-ben Putten Lénárd is eltűnik a házból: belvárosi (Szt. György utca) lakó lesz

(II/3: 55, 79).

A **parasztpék** 1432-ben 2 aranyat adózik, de 1431. évi 1 1/2 akó bordézsma-ját a szomszédos (Várkerület 27. sz.) házban rója le. 1433-ban a Rózsák utcájában lesz lakó (II/3: 30, 68).

1433–1440-ig tehát mind a három ház elnéptelenedik, eltűnik, többé nem szerepel az adó-, bordézsma-, vagyonyjegyzékekben. Ennek okát nem ismerjük, hacsak nem hozható összefüggésbe annak a három várarokmenti, a Várkerület 25. sz. telekkel éppen szemközt állt háznak a lebontásával, amelyről a Bevezetésben szóltunk. A Várkerület 25. sz. telekből így köz, azaz „köz”, németül *gassel* lett. Ezt az elnevezést 1481-től kezdve adathozhatjuk a Várkerület 27. sz. alatti ház helyrajzi meghatározásában: „haws Inn der Smidgas, Zenachst **des gessleins**” (Gb. 6^r, 32^r, 34^v, azaz 30., 235., 252. sz.). A függő esetekben használt *gesslein* 'Gäßlein' az alanyesetben is használatos volt, lévén a *-lein* is kicsinyítő képző. A *Gäßlein* révén könnyebbé vált a „középső” fürdőház (Várkerület 23. sz.) megközelítése (a Grundbuch 1993. évi kiadásában, a XVI., ill. XXX. lapon a közre vonatkozó adatokat tévesen a mai Festőközre, *Färbergässl* vonatkoztattam).

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Mollay Károly: A Kovácsok utcájának topográfiája / Várkerület 27. számú telek (15×61 57 m, 247 négyszögöl)

Várkerület 27. számú telek (15×61 57 m, 247 négyszögöl)

1379-ben **Schnabel özvegyéé** a ház: *snebelin I virtail* (I/1: 186).

1424-ben **Mihály varga** a tulajdonos. Adója 7 dénárfont (1424), 4 forint (1427. II/2: 371); bordézsma-jája 3 1/2 akó (1426). 1424-ben lakói: Gassner János (1 dénárfont adó), Ulrik orvos (*maister arczt*: 1 dénárfont adó) és István nyerges (1 1/2 dénárfont adó). Nála rója le bordézsma-ját (1426: 4 1/2 akó) a Hátulsó utcában (II/2: 336) lakó Lajos és az első fertály végén (II/2: 319) lakó János bognár (1426: 3 akó), továbbá a szomszédos (Várkerület 25. sz.) házból Setzenreim Frigyes özvegye (1426: 1 1/2 akó). Említett lakói megmaradnak. Mihály varga mint tekintélyes külvárosi polgár 1424/25-ben a belső tanács ellen fellázadt külvárosi polgárok egyik vezetője volt; 1426. jan. 31-én a királyi tárnokmester őt is fej- és jószágvesztésben marasztalta el, amit súlyos pénzbüntetésre változtattak át (II/1: 30; 1/2: 293, 311, 312, 329; II/2: 164, 168). Emiatt házáat elveszti, különböző helyeken lakó lesz (II/6: 135; II/2: 44 stb.), bár 1427/28-ban a lázadás eredményeképp a külső tanács tagja (GerB. 5, 8; II/2: 169, 170, 399). Lakója még Scharlawitz Miklós szíjgyártó (II/5: 135; II/2: 403).

Háza, egyik lakójáé, **István nyergesé** lesz. Bordézsma-jája 7 akó (1429), 3 akó (1431), 7 akó (1433), 1 akó (1435), 7 akó (1436), 1/2 akó (1441), 3 1/2 akó (1447). Adója 4 forint (1437), 7 forint (1440), 3 forint (1442), 1 dénárfont (1454). A városi kölcsönbe 3 forintot ad (1433, 1436). A ház előző lakója, **155**Gassner János, aki nem inquilinus, megmarad: bordézsma-jája 5 akó (1429; nála van az első fertálybeli Meusel János özvegyének bora, 1/2 akó bordézsma; 1432ben 20 bécsi dénár adó); adója 1432-ben 1 dénárfont (aztán a Szélmalom utcában lesz háza II/3: 44, 69). Új lakó a Sércről (németül *Gschieß*, ma Schützen am Gebirge) származó Gschiesser Márton (1429: 2 1/2 akó bordézsma; 1532: 1/2 bécsi dénárfont adó; nála lakik Keresztély bábsütő 20 fehér dénár és Tamás kötélverő 30 bécsi dénár adóval). 1429-ben a háztulajdonos pincéjében tartja borát Friesheimer Bertold belvárosi (Szt. György utca II/4: 408, 410) polgár (5 akó bordézsma), Lajos (*Ludl*) szücs (1 1/2 akó bordézsma), továbbá a nyergesek, szücsök és tímárok egyesített céhe (*zechwein*: 2 akó bordézsma), tehát akkor István nyerges volt a céhmester. 1430–1433-ig itt lakik

János lakatos (1433: 1 arany a városi kölcsönbe; az ő inquilinusa János nyerges, 1432-ben 30 fehér dénár adóval). 1430-tól – nem állandóan – a háztulajdonos inquilinusa Herberger Mihály: bordézmája 2 akó (1431), 4 1/2 akó (1433), 1 akó (1447): adója 6 forint (1440). 1431-ben még itt rója le bordézmáját a szomszédból (Várkerület 25. sz.) a parasztpék (*pa'rischpekch*: 1 1/2 akó) és a magyar (*Vnger*) János (*Jenusch*), a városi lacikonyha vezetője (*kuchenmaister*: 2 akó), aki a Várkerület 31. sz. telken lakik. 1432-ben még a házban adózik Scharlawitz Miklós szíjgyártó 1 1/2 aranyat (vö. még 1427: II/6: 135).

1433-ban a házban rója le bordézmáját a belvárosban (Fő tér II/2: 412) lakó Dürrentaler Erhard (6 akó); 1433–1436-ig a Szt. György-kápolna (10 akó, 1 1/2 akó, 4 akó), tehát bizonyára a háztulajdonos István nyerges volt a kápolna gondnoka, ún. templomatyja; 1435-ben még Keresztély készyártó (2 1/2 akó) a Rózsák utcájából (II/3: 68); 1436-ban a belvárosból (Szt. György utca II/4: 47, 79) Jakab szabó (3 1/2 akó), a Rózsák utcájából (II/3: 68) a már említett János lakatos (1 1/2 akó), a belvárosi Kolostor utcából (II/3: 80) Geirl Péter (1 1/2 akó), a Szt. György utcából (II/3: 79) András festő (1 akó), a Várkerület 35. sz. telekről (II/3: 67) János pék (2 akó).

Aztán egyszerre megcsappannak a ház lakói, a vendégborok tulajdonosai, csak 1447-ben találjuk a házban a már említett Herberger Mihályt és itt rója le bordézmáját (2 akó) Sörös Mihály káplán (*her Michel*), a Szt. György-kápolna főoltára Hohensinner-alapítványának javadalmasa. 1454-ben a házban lakik az adómentes György asztalos, továbbá András varga (6 dénársolidus adó), akikről többé nem hallunk.

1455-ben a ház **Tunkel vargáé** lesz, aki a negyedik fertályból (Fapiac II/4: 11) költözött ide: adója 1456-ban 4 dénárfont, lakója Taundel Miklós kalapos 60 dénár adóval. 1457-ben már Tunkel varga **özvegye** adózik 2 dénárfontot, őt 1458–1461-ig **Meichsner Miklós varga** követi: adója 10 dénársolidus (1458), 15 solidus 24 dénár (1459), 60 dénár (1461). Ingatlan vagyonát 1459-ben 79 dénárfontra értékelik. Lakója 1458-ban Froleich Ulrik (6 dénársolidus adó), aki 1459-ben már a belvárosban (Szt. György utca) lakik (II/4: 146). Meichsner Miklós varga maga is elköltözik a negyedik fertályba (Hátulsó utca) lakónak (II/4: 176); helyét a Kovácsok utcájában az első fertályból (II/4: 152) **Ernst 156varga** foglalja el: adója 12 dénársolidus (1462), 11 solidus 10 dénár vagyonadó + 12 dénársolidus kereseti adó (1463), 12 dénársolidus (1464). Ingatlan vagyonát 1463-ban 85 dénárfontra becsülik. Lakója a Trüinkel-házból (II/4: 152) ideköltözött János nyerges, aki mint vagyontalan 1463-ban 60 dénár adót fizet, de 1464-ben ismét a Trüinkel-Drescher-házban adózik (II/4: 220). Hueter Fülöp 1464-ben az első fertályból (II/4: 183, 196) költözött ide, ahol 32 dénár az adója, még 1465-ben (60 dénár), az új háztulajdonos idején is itt lakik. 1465-től ugyanis **Stadel Mihály kádaráé** a ház, aki addig a belvárosban (Kolostor utca II/4: 232) csak lakó volt. Adója 10 solidus 54 dénár (1465), 3 font 5 solidus 10 dénár (1466). 1465-ben még lakója egy vagyontalan rózsafüzérekészítő (*Paternostrer*), továbbá Neithart ács a következő házból (29. sz.) 3 dénársolidus adóval, aki a következő évben ismét a következő házban adózik. Ugyanis 1466-ban kerül Stadel Mihály házába **Wegenhut Lénárd** (1466: 4 font 7 solidus 10 dénár adó), aki 1467-ben rokonával, **Schwarz (Swerczel) Miklós** vargával közösen megszerzi a házat. 1468-ban Wegenhut Lénárd vagyonát 62 dénárfontra, Schwarz Miklósét 7 dénárfontra értékelik, adójuk 2 font 16 dénár, ill. 56 dénár vagyonadó + 5 dénársolidus kereseti adó. Stadel Mihály pedig ismét belvárosi (Kolostor utca) lakó lesz (II/4: 298, 310).

Wegenhut Lénárd 1481. dec. 14-én felesége jogán nyerte el a ház felét: *ains halben haws Jnn der Smidgas, Zenachst des gessleins* (Várkerület 25. sz.) *vnd herrenn Larenczen Nestacher* (Várkerület 29. sz.) *hewser gelegen* (Gb. 6^t, azaz 30. sz.), Schwarz Miklós varga házfelét haszonélvezetre (*leibgeding*) kapta, halála után **Schwarz András belvárosi** (Szt. György utca II/6: 253) **polgár feleségéé** lesz. Wegenhut Lénárd a maga házrészét, *ains halben haws Jn der Smidgas Zenachst der padstuben* (Várkerület 23., 25. sz.) *vnd*

her Hansen nefz (Várkerület 31. sz.) *hewser gelegen ... , doch nach aufteilung der Stainmeczen vnd Zimmerlewt*, 1484. jún. 4-én telekkönyvezeti **Zipser György varga és felesége, Anna** javára (Gb. 10^r, azaz 73. sz.), a ház másik felében az említett haszonélvezeti jog alapján még Wegenhut Lénárd lakik. A ház helyrajzi meghatározásából következik, hogy Zipser György házrésze, akárcsak a „középső” fürdőház, a telek Ikva-patak felőli végében volt. 1488-ban Zipser György 2 forint, Wegenhut Lénárd 1/4 forint adót fizet; ugyanígy 1489-ben az első adófizetéskor. 1488-ban Zipser György lakója Töltel Mihály (Várkerület 21. sz.) özvegye (1/2 forint adó), 1489-ben Taschner Mátyás varga (2 forint adó), akinek a belvárosi Haberleiter-házban (Fő tér 8. sz.) volt a műhelye (II/4: 359). Az 1489. évi második adófizetéskor (dec. 16.) Zipser György házrésze már **Härl szücs özvegyéé** (1 forint adó), ugyanis e házrészt, *ains halben haws in der Schmidgassenn czenagst der padstuben* (Várkerület 23., 25. sz.) *Vnnd herrn Hannsen Nefen* (Várkerület 31. sz.) *hewser gelegen*, még 1489. aug. 28-án telekkönyvezték Härl (*Herl*) szücs javára (Gb. 16^r, azaz 121. sz.). Az 1489. évi második adójegyzékben sem Wegenhut Lénárd, sem az általa lakott házrész nem szerepel.

157 Härl szücs özvegye nem szerepel 1490-ben, csak a ház két lakója: János kötélgyártó (1/4 forint adó) és Prechtel készyártó (1/8 forint adó). Wegenhut Lénárd házrészében senki sem adózik. 1495-ben az első házrészben Schöntaler készyártó 1/4 forintot adózik, a másodikban senki.

Ez alatt az idők alatt a Härl-házrészt a Rózsák utcájában házzal bíró (II/5: 27, 41, 71) **Reich Márton özvegye** szerezte meg, aki 1501. jan. 15-én hozományul adja **Steirer Mártonnak és feleségének, Annának** *ains halben haws In der Smidgassen Zwischen des Gässleins* (Várkerület 25. sz.) *vnd Rueprecht Ledrers* (Várkerület 27. sz.) *halben haws gelegen* (Gb. 32^r, azaz 235. sz.). Az itt idézett helyrajzi megjelölésből kitetszik, hogy a Wegenhut-házrész ekkor már **Rupert tímár** tulajdonában volt, aki ezt a házrészt 1502. júl. 11-én telekkönyvezeti **Steirer Mártonék** javára: *ains halben haws neben des andern halben haws* (Steirer Márton) *In der Smidgassen neben des Gessleins* (Várkerület 25. sz.) *vnd des Jorg Eysner* (Várkerület 29. sz.: Gb. 34^v, azaz 252. sz.). rupert tímár ekkor szerzi meg a Várkerület 13. sz. telken álló házat (Gb. 35^r, azaz 255. sz.; II/5: 168).

Steirer Mártonék most már az egész ház után adóznak: 1505-ben 2 forintot, 1523-ban 1 forintot, 1524-ben 1/2 forintot, 1525-ben 1/4 forintot, utoljára 1525. jan. 16-án. Lakói 1505-ben Schön Erhard (1/4 forint) és András szücs 1/2 forint. 1523-ban már a házban adózik Steirer Márton veje, **Schät Mátyás kőfaragó** (1523: 1/2 forint, 1524: 1/2 forint; 1525: 3/4 forint). Az após 1525. máj. 15-én leánya, Borbála, és veje javára telekkönyvezeti a házat *in der Schmidgassen Zwischen aller gläubigen Seln Zechhaus* (Várkerület 31. sz.) *vnd wolfganggen Schüttwämpel* (Várkerület 29.) *heusern gelegen* (Gb. 64^v, azaz 429. sz.) Ezt megelőzően, 1524. máj. 6-án Borbála és férje az ispotálytól 15 dénárfont kölcsönt vesznek fel, zálogul lekötve többek között fél házukat *in der Smidgassen ob des Christoff Eysner hawß* (Várkerület 29. sz.) *nachst gelegen* (Gb. 212^v, azaz 970.6. sz. 1525 novemberétől Schät Mátyás és felesége egyedül adózik a házban (1527: 2 forint; 1528: 1 1/2 forint; 1530: 1 forint). A ház lakója volt még Péter ács (1523: 1/4 forint), egy dobos özvegye (1524: 1/4 forint), 1525-ben a vak Bertalan fia (1/4 forint), Kálmán özvegye (1/4 forint), Braun Kristóf (1/4 forint; 1527: 1/2 forint). 1527-ben a házban adózik még az **idősb Piestingner Miklós özvegye, Ilona** (1 forint), akinek javára 1527. júl. 15-én a ház másik felét telekkönyvezik *in der schmidgass neben mathes schöth oder mauerer genannt vnd Caspar slesinger heüsern gelegen* (Gb. 71^v–72^r, azaz 470. sz.). Ettől kezdve tehát ismét két tulajdonosa van a háznak. Piestingerné 1528-ban 1 forint adót fizet, Schät Mátyás lakója, Schön Bertalan pedig 1 1/2 forintot, 1533-ban 1 1/4 forintot, 1534-ben 1/4 forintot. A háztulajdonosok nem szerepelnek az összeírásokban. Az 1536. évi házösszeírásban az egész ház néhai rokonuknak, **Hirsch Jeromos belvárosi** (Szt. György utca)

polgárnak, ill. örököseinek a nevéen van: *Iheronime III viertel haws* (SSz. 1959, 353).

(Folytatjuk)

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

158 HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Metzl
János: A Soproni Városszépítő Egyesület 125. évi jubileumi közgyűlése (1994. december 12.)

**Metzl János: A Soproni Városszépítő Egyesület 125. évi jubileumi közgyűlése
(1994. december 12.)**

Elődeink 125 évvel ezelőtt alapították meg a Soproni Városszépítő Egyesületet, így mai közgyűlésünk egyben ünnepi közgyűlés is. Egyesületünk, néhány éves kényszerszünetet kivéve, azóta is töretlenül működik, a városban mindig meghatározó szerepet vitt és kivételes megbecsülésnek örvendett. Azt hiszem, erre az országban kevés példa van. Elődeink emléke előtt már a Lábasházban rendezett kiállítással is tiszteltünk Ezen a kiállításon csak egy kis töredékét lehetett bemutatni abból a tevékenységből, amit az Egyesület az elmúlt egy és negyed században végzett, de ez a bemutatott töredék is nagy tiszteletet ébresztett bennünk. Úgy hiszem, tartozunk azzal, hogy a közgyűlésen is megemlékezzünk az évfordulóról.

Az egyesület alapítása nem történt előzmények nélkül. A városi vezetés már a múlt század második évtizedében gondolt a városszépítésre. Szépítőbizottmányt (Verschönerungskommission) hozott létre, mely évtizedeken át működött, 1874-től kezdve pedig „Díszkertészeti bizottmányként” folytatta működését, első elnöke Flandorffer Ignác lett.

Polgári vonalon a XIX. század eleje óta Németországban, majd Ausztriában hoztak létre Városszépítő egyesületeket, érthető, hogy ennek először az ország nyugati részén támadt visszhangja.

Sopronban 1864-ben alapszabályok nélküli asztaltársaságot hoztak létre a városszépítés érdekében, a „Soproni Magánszépítési bizottságot”, az „Ödenburger Privat Verschönerungsgesellschaft”-ot. Ezt Flandorffer Ignác és Braun Nándor neve fémjelezte.

Engedélyezett egyesület létrehozására csak a Bach-korszak, ill. a kiegyezés után lehetett gondolni. Nem sokára rá elő is terjesztették az új egyesület alapszabályait, amit a minisztérium 1869 májusában hagyott jóvá, „Sopron Városi Szépítő Egylet” néven. Első elnöke Flandorffer Ignác fűszer- és bornagykereskedő lett. Tudomásom szerint ez volt a mai Magyarország területén az első városszépítő egyesület. Az akkori országban is csak a Pozsonyi Városszépítő Egyesület előzte meg, melynek alapszabályait 1 évvel előbb, 1868 márciusában hagyták jóvá.

A Városszépítő Egyesület történetét három részre oszthatjuk. Az első korszak 1914-ig tartott. Flandorffer

Ignác 1891-ben bekövetkezett haláláig volt elnöke az egyesületnek. Utódja az addigi alelnök, Printz Ferenc városi tanácsos lett, aki 1914-ig vezette az egyesületet. Ekkor lemondott, de díszelnökként tovább is megmaradt az egyesületnél.

A tagok létszáma hamarosan 250-re emelkedett.

Az első évtizedek tevékenységének fő területe a fásítás, külső területek rendezése, utak, erdei sétautak, korlátok, hidak létesítése volt, valamint kilátók felállítása. Erre az időszakra esik a Széchenyi tér, később a Deák tér rendezése és parkosítása, a Deák kút környezetének rendbetétele. Nem szabad említés nélkül hagyni Muck Endre városi [160](#)erdőgondnok tevékenységét. Neki köszönhető, hogy a régebben elég silány gyertyán- és fenyősarjakkból álló leromlott erdőkből a mai gyönyörű hegyvidéki erdő jött létre, tölgyeseivel, fenyveseivel és bükköseivel.

Flandorffer rendkívül dinamikus, gyakorlatias egyéniség volt, elnöksége alatt rengeteget tett az egyesület, de az adminisztráció nem volt erős oldala. Vele szemben Printz Ferenc, mint hivatalnokember precíz adminisztrációt vezetett, úgyhogy az ő idejében végzett tevékenységet pontosan nyomon tudjuk követni. Flandorffer Ignáchoz hasonlóan ő maga is jelentős anyagi áldozatot hozott. Saját költségére alakította ki pl. a Lőverekben a mai Panoráma utat, amit sokáig Printz Stegnek is neveztek. Felismerte az idegenforgalom jelentőségét. Együttműködött a Dunántúli Turista Egyesülettel, útikönyvek kiadását szorgalmazta és szervezte. Elnöksége idején Heimler Károly, az akkori alelnök 1912-ben átdolgozta az Egyesület

alapszabályát, nevét „Soproni Városszépítő Egyesület”-re változtatta.

Printz Ferenc lemondása után 1914-ben Heimler Károlyt választották elnökké. Ettől számíthatjuk az Egyesület II. korszakát, amely 1946-ig tartott.

Nehéz korszak volt. Két világháború és az ezzel járó gazdasági gondok nehezítették az Egyesület életét. 1914-ben az addig önállóan működő Löver Bizottság, 1920-ban pedig az Állatvédő Egyesület is beolvadt a SVSZE-be.

Csak csodálni tudjuk, hogy az I. világháború idején is mi minden történt: időjelző házika felállítása a Kossuth téren, Mátyás kir. emléktábla a Storno-házon, Caesar-ház emléktáblája. Mozgalom indult a régi művészeti emlékek és értékek megóvására. Művészeti bizottságot hoztak létre. Telkeket vettek és osztottak szét a szegények részére (ilyen volt az ún. Laubenzkolonie).

A háború után az egyesület megvette a Hubertus-lakot és a Tómalmot. Mindkettő nagyon sok anyagi gondot hozott. A Tómalmot bérbe kellett adni, végül pedig eladására kényszerültek. A Hubertus rendbehozása nagyon sokba került, 1925-ben avatták fel a felújított épületet. 1935-re hosszú vajúadás után felépült a Károly-kilátó. Emléktáblákat avattak, többek közt Muck Endre, Lehár Ferenc és Zrínyi Miklós emlékére.

1933-ban kiadták a „Soproni Képeskönyvet”, melyet Heimler Károly állított össze, a szép fényképek Diebold Károly művei.

Jelentős tett volt 1937-ben, hogy Heimler Károly megindította a „Soproni Szemlét”, a SVSZE évente négyszer megjelenő helytörténeti folyóiratát. A Szemle a II. világháborúban, 1944-ben a harmadik szám után kénytelen volt megszüntetni megjelenését. Csak 1955-ben, elsősorban Bognár Dezső hathatós segítségével jelenhetett meg újra a folyóirat, melynek fenntartása jelenleg Egyesületünk egyik sarkalatos feladata.

Heimler Károly idejére esik többek közt a Tóalmi kilátó, a városligeti zenepavilon, a Sas téri díszkút, az Orsolya téri Mária-szobor, a Felkelő-emlékmű, a Tűztoronyi örökmécses, a „Páholy”-i Altdörfer-emléktábla létesítése.

Egyet kell érteni Szabó Jenővel, aki a korszak áttekintése végén ezt írta: „A Soproni Városszépítő Egyesület a soproni embert az igazi lokálpatriotizmusra tanította meg és ez mindennél nagyobb érdeme.”

A Belügyminisztérium 1947. május 10-én az egyesületet betiltotta.

Az Egyesület csak 1968-ban alakulhatott újjá. Ettől számíthatjuk a III. korszakot az egyesület életében. Az akkori viszonyoknak megfelelően egyelőre csak a Hazafias 161Népfront keretében, de teljes önkormányzatot biztosítottak számára. Az alakuló közgyűlés 1968. október 19-én volt. Elnök Földi Lőrinc lett. Elnöksége idején főleg csak szervező munka folyt.

1974-ben Bognár Dezsőt választották elnökké. Az ő elnöksége alatt kezdődött el újra a hagyományos városszépítő tevékenység. 1983-ban a taglétszám már elérte az ezret.

1969-ben, az egyesület 100 éves jubileuma alkalmával kiállítást rendeztek a Fabricius-házban.

Az Egyesület szakosztályai aktívan dolgoztak. Sokat fáradoztak a Löverek jellegének megóvása érdekében, a soproni tájvédelmi körzet kialakításával. Kilátó létesült a Sörházdombon, a Kövesháton, a Várhelyen.

Rendezték a Printz-pihenő környékét, 700 éves emlékerdőt hoztak létre, rendbehozták a Manninger-sírt a Brenneri völgyben. Évente nagy sikerrel rendezték meg a „Virágos Sopronért” mozgalmat, fákat ültettek. Többek közt Hajnóczy Józsefnek, Rauch Andrásnak, Bartók Bélának, Thirring Gusztávnak, Kurzweil Ferencnek, Roth Gyulának avattak emléktáblát. Restaurálták a Lénárt-oszlopot, Fehér keresztet, Sas téri díszkutat, kezdeményezték és segítették a bánfalvi barokk lépcső restaurálását. 1985-ben szökőkutat létesítettek a Deák téren, Heimler Károly emlékére emlékpádot állítottak a Löverekben. Winkler Oszkárt és Dávid Ferencet a szakbizottságban végzett munkájukért emléklappal tüntették ki. Meg kell említeni Garád Róbert és Nagyszadányi Endre lelkes munkásságát is.

1984 óta Bognár Dezső és Csapody István szívós harcban állt az illetékes állami és pártszervekkel, hogy megakadályozzák a Brenneri völgyben hóágyú felállítását.

Bognár Dezső 1987-ben megromlott egészségi állapota miatt lemondott elnöki tisztéről. Az ő 1974–1987 közötti elnökségi idejét az egyesület sikeres periódusai közé kell sorolnunk. A II. világháború utáni kényszerszünet után ekkor terebélyesedett ki újból a hagyományos városépítő tevékenység. Bognár Dezső városzeretete és lokálpatriotizmusa védte a város hagyományos értékeit és ezt abban az időben csak az ő ideológiai hátterével lehetett megtenni.

1987-ben választották meg elnökké Kubinszky Mihályt, ekkor kezdett dolgozni a mostani vezetőség, melyet azóta a közgyűlés újabb periódusra is megerősített. A vezetőség igyekszik követni az elődök példáját. Azt hiszem, sikerült az elmúlt években is olyan eredményeket elérni, amit az utódok is értékelni fognak. Első helyen kell említeni a „Soproni Szemle” életben tartását, Soproni Horváth József szobrának felállítását, a vashegyi Gloriett kilátó felállítását, a Bükkösárki kilátó megvásárlását, a Dukai Takács, Gensel Ádám, Sopronyi-Thurner Mihály, Házi Jenő emléktáblák létesítését, ill. támogatását. A rendszerváltással kapcsolatos utcanévváltozásokra az Egyesület számos javaslatot tett, ezek nagyobb részét el is fogadták. Helyreállítottuk a Deák téri meteorológiai állomást, hozzájárultunk a bánfalvi hősi temető rendezéséhez, folytattuk a fásítási és szelídgesztenye-programot, a „Virágos Sopron” mozgalmat. Támogattuk a Tavasz Fesztiválokat, több helytörténeti kiadvány megjelenését, hogy csak néhány tevékenységet említsék meg. Az Egyesület 1992 óta Szt. Mihály napján minden évben Wälder József emléklappal és emléktáblával díjazza az év legszebb soproni épületét.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Kubinszky Mihály: A Soproni Városszépítő Egyesület tevékenysége a jubileumi 1994. évben

162 Kubinszky Mihály: A Soproni Városszépítő Egyesület tevékenysége a jubileumi 1994. évben

Az 1869. évben alapított Soproni Városszépítő Egyesület igyekezett a fennállásának 125. évében kifejtett tevékenységével és rendezvényeivel a város közönsége érdekében vállalt kötelezettségeinek eleget tenni.

Kónya Lajos író egykori lakóházának helyén felújított emléktáblához Egyesületünk is hozzájárult, június 26-án volt a felavatása;

A Soproni Lakásüzemeltető Kft. nemes felajánlását és segítségét igénybevéve felújítottuk a Deák téri időjelző állomást, melyet elődeink 1911-ben állítottak.

Diebold Károly fotóművész, egykor Egyesületünk tagja és pártfogója, 25 éve halt meg. Emlékének az Egyetemmel együtt kiállítást rendeztünk, melyet Láng Miklós rektorhelyettes július 1-jén, az Építészet Napján nyitott meg;

163Erdészeti és Környezetvédelmi Szakbizottságunk fásította az Ikvapartot, 50 gesztenyefát ültetett a Felsőlőverekben, s folyamatba tette a Csengery utca új szakaszának fásítását is;

Létrehoztuk a Soproni Szemle Alapítványt, elnöki tisztét Ádám Antal, az MTA r. tagja vállalta el. Az Alapítvány révén a SVSZE ismét maga adja ki a Soproni Szemlét, de a lap kiadásának jelentős költségét Sopron Város Önkormányzata támogatása fedezi.

A Soproni Szemle különfüzeteként megjelent Kubinszky Mihály: Régi Soproni látképek és Hárs József: A Soproni Ünnepi Hetek története c. mű.

Emléktáblát állítottunk – a Gázművel karöltve – alapítónk, Flandorffer Ignác érdemeinek megörökítésére. Soltra Tamás szobrászművész alkotását a mai Tánicsics Mihály utcában (szeretnénk, ha ismét Flandorffer

nevét viselhetné), október 7-én avattuk fel.

A kimagasló építészeti színvonalért évente adományozott Wälder József emléktáblát Építészeti Szakbizottságunk Szent Mihály napján adta át a Külkereskedelmi Banknak, a Várkerület 16. sz. székházuk szép műemléki helyreállításáért.

A Városi Múzeum által rendezett „125 éves a Soproni Városszépítő Egyesület” kiállítást a Lábasházban szeptember 30-án nyitotta meg Bircher Erzsébet főtanácsos és Kubinszky Mihály egyesületi elnök; Braun Nándor, aki ugyancsak Egyesületünk alapítói között volt, sírkertjét az evangélikus temetőben helyrehoztuk.

Sopron gyászos emléknapján, december 6-án, az első soproni bombázás 50. évfordulóján kezdeményezésünkre megkondultak a nemzedékünket is figyelmeztető harangok. Fejes Zoltán polgármesterrel együtt Egyesületünk is elhelyezte a kegyelet koszorúját a hősök és mártírok Deák téri emlékénel.

Egyesületünk december 12-én tartotta jubileumi közgyűlését. A város új polgármestere, dr. Gimesi Szabolcs, szinte első hivatali ténykedéseként megjelent a közgyűlésen.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Hárs József: Diebold Károly fotókiállítása (1994. július 1–24.)

Hárs József: Diebold Károly fotókiállítása (1994. július 1–24.)

A városunkat 125 éve szépítő egyesület egyik, jubileuminak szánt rendezvénye évszázados falak közé, ám fiatal intézményhez került. Ennek hivatalosan Erdészeti, Faipari és Földmérés-történeti Gyűjtemény a rézbe öntött neve. Kapualjából nyíló kis kiállítótermében akadhattak rá az érdeklődők a világhírű művész néhány alkotására.

(Sajnos, már az eseménysor lassúbb sodrású, kánikulától fűtött második felében.)

Diebold Károly (1896–1969) Sopronban élte gyermekkorát, s később is csak katonaként és mint műegyetemi hallgató hagyta el hosszabb-rövidebb időre szeretett városát (ld. SSz. 1970, 93–95.). Tanítócsaládból származott, rajz tehetségét apai ágról örökölte. A Seltenhofer-cégnél vállalt állása azonban nem adott elég időt a festésre, ezért fordult a fényképezés felé. Termékeny, alapos, a szakma minden csínját-bínját ismerő és gyakorló művészember lévén, rövidesen megint döntenie kellett; a tűzoltószerke helyett az előhívók világát választotta. 1931-től felesége „alkalmazottjaként”, 1935-től pedig önállóan fényképész iparos (Hárs József: A fényképezés története Sopron városában 1846 és 1957 között.

Kézirat. Soproni Múzeum). Miután a háborús cselekmények folytán műterme tönkrement, elfogadta az egyetem ajánlatát: megszervezte és vezette ott a fotólaboratóriumot, egészen nyugdíjazásáig.

Kezdetől fogva részt vállalt a soproni fotósok megmozdulásaiban. A Soproni Képzőművészeti Kör fotócsoportja 1928-ban alakult meg, Diebold a névsorban intézőbizottsági tagként szerepel. Amikor – fővárosi ösztönzésre – megszervezik a Magyar Amatőrfényképezők Országos Szövetségének 41 tagú soproni csoportját, tudásának elismeréseképpen ő lesz az ügyvezető elnök. Néhány hónap múlva azonban lemond, mert fényképészipara miatt ellentétbe került a szigorúan vett amatőrséggel. Azért megmaradt a Soproni Fotóklub tagjának (az egyesület ezen a néven 1937-ben vált önállóvá – az 1902-beli előképre emlékezve –, majd 1955-ben alakult újjá, a Rákosi-korszak megpróbáltatásai után). Nem volt annyira versenyző-alkat, mint Csík Ferenc, Angyalfi Andor, Sárkány Jenő és mások, így is számos díj és elismerés jutott osztályrészéül a húszas-harmincas években. 1938-ban Rozmár c. képe a világ legjobb felvételei között kapott helyet, az ezeket bizonyos pontszámítás szerint közlő *The American Annual of Photography* c. évkönyvben (három másik sopronival együtt). Zsűritag több kiállításon. elméleti és gyakorlati munkásságának szép elismerése 1957-ben: az amatőr fényképezők Bernben székelő világszervezete felvette tagjai sorába.

Amikor csak tehetette, járta a várost, a közelebbi és távolabbi környéket, hogy ne csak hangulatokat kapjon el, hanem korszakának minden jellemzőjét (épületektől a népviseletig) megörökítse az utókor számára. A háború közeledtével, várható pusztításainak előérzetével ez a tevékenysége egyre tudatosabb. A még ép város és a már lerombolt Várkerület, a még ép Esterházy-kastély és a kifosztott, tönkretett műemlékek így állíthatók egymás mellé Diebold többezres termésének segítségével. Mert a fénykép nemcsak művészet, hanem dokumentum is. A kastély helyreállítása a mester sorozata nélkül elképzelhetetlen lett volna. (Mint ahogy az Orsolyák templomának bejárata Csík Ferenc fotográfiája nélkül.)

Alkotásai több könyv illusztrációs anyagát, vagy legalább túlnyomó részét képezik. Heimler szépítőegyesületi elnök Soproni Képeskönyv c. kiadványának 123 ábrázolása közül 96 Dieboldé. Természeti témái, a kristályok mikroszkópiai felvételei, a Horváth József-festmények reprodukciói is életművének részét jelentik. Horváthnak jó barátja volt, gyakran járták együtt az Ikva parti tájakat, témát keresve és találva ecsetnek, objektívnek.

A színes fotózás nagy mestere volt. Gyönyörű sorozatokat csodálhattunk 1956-ban, majd az 1960-, 1961-, 1966-beli kiállításain (állítólag kikezdte az idő a színeiket).

A Soproni Városszépítő Egyesület alelnökének fáradságos munkájával és a múzeum fotósának hathatós segítségével válogatott összeállítás ebből a hatalmas életműből mindössze 75 felvételt tudott a szűkre szabott helyen bemutatni. Hogy a sokszínűséget valamiképpen jelezze, a 3–5 képre méretezett parvánokra fejezetcímeket erősített (Belváros, Fő tér, Várkerület, Templom-belső, Életképek, Fertő melléki képek, Sopron környéki erdők, Lóverek, Bécsi-domb környéke, [165](#)Pihenőkeresztek). Ezekon kívül a mélyedésekben, mintegy véletlenül a falnak támasztva, hat nagy méretű felvétel, eredeti Diebold nagytás volt található. A belépőt önarcképe fogadta, mellette a lényegét összefoglaló magyarázattal. A nagyobb szobányi helyiség boltozatos félhomályában sem növénydísz, sem vendégkönyv, sem tárló könyvekkel, emléklapokkal, díjakkal. A hatásos hírverést amúgy is nélkülöző tárlatról azok is hiányérzettel távoztak, akik ismerték Diebold munkálkodását, s azok is, akik a szürkére sikerült (nemcsak azért, mert alig volt színes kép) bemutatóból akarták őt megismerni. Ez a kollekció sem nem jubileumi rendezvény, sem nem emlékkiállítás. Csupán röpke főhajtás. Talán még annak is kevés.

Turbuly Éva: Önkormányzati levéltárak és a helytörténetírás^{*(164)}

A levéltáros és a történetírás közti viszonyra utal egy, a Németalföldön 1898-ban megjelent, a levéltárak rendezésével és katalogizálásával foglalkozó útmutató, mely szerint „kívánatos, hogy a levéltárnok levéltárának fontosabb darabjait közre bocsássa” – a hozzáfűzött magyarázat szerint azonban ez legutolsó teendője, amely inkább becsületbeli, mint hivatali kötelesség.¹⁽¹⁶⁵⁾

A fenti kapcsolat megítélése kezdetektől vitákra adott okot. Máig aktuális Bittner Lajosnak, a Haus- Hof- und Staatsarchiv egykori igazgatójának 1943-ban tett megállapítása, mely szerint a levéltárost a közigazgatási tisztviselők másodrangú tisztviselőnek, a történészek másodrangú történésznek tekintik, holott a történetírás állapota, a kutatás irányai visszatükröződnek a levéltárnok munkájában, aki „természeténél fogva meghatározott legszűkebb munkaterületén, a rábízott levéltári anyag rendezése, feltárása, a belőle való adatszolgáltatás során olyan kérdésekre bukkan, amelyre pusztán a levéltári anyag alapján nem képes válaszolni”. E problémákat csak a történetírás eredményeinek segítségével oldhatja meg. Az ő feladata – írta Bittner, – hogy az anyagából kihámozott történeti ismereteket feltárja egyrészt a közigazgatás, a jelen mindennapi élete, másrészt a tudomány, a kutatás számára. – Akkor is, ha hivatásának e kettős jelentőségét gyakran félreértik.²⁽¹⁶⁶⁾

Hogy a történeti működés napjainkban is vita tárgya, s a levéltáros társadalom véleménye is megoszlik e kérdésekben, jól bizonyítja a magyar Levéltári Szemle hasábjain kibontakozott szakmai vita 1986–87-ben. Írásban egy év alatt hét hozzászólás látott napvilágot, egy Noszvajon rendezett találkozón azonban szóban jóval többen mondták el véleményüket.³⁽¹⁶⁷⁾ Kiderült, mennyire eltérőek a vélemények a szakmán belül. A levéltárosok történeti munkálkodását némelyek teljesen elvetették, mivel elvonja a figyelmet a szűkebb értelemben vett hivatástól, volt aki a történeti publikációk mellett gyakran elhanyagolt irattani-levéltártani kutatásokra hívta fel a figyelmet. Más vélemények szerint történetírásunkban egyre kevesebb a nagy ¹⁶⁶erőfeszítést igénylő, alapkutatásokon nyugvó munka, s nő a csak könyvészeti alapozású kötetek-tanulmányok száma. Ezért is a levéltárosok közérdekű, s el nem utasítható feladata a forráskiadványok fokozódó ütemű, a legjelentősebb forrásokra koncentráló művelése, beleértve a bevezető tanulmányok megírását, a pontos jegyzetelést.

Megfigyelhető, hogy a kérdésben helyzetükből adódóan eltér a központi és az önkormányzati levéltárosok véleménye. Ennek történeti okai is vannak. A Magyar Országos Levéltártól a Teleki Intézet, majd a háborút követően az akadémiai kutatóintézetek az egyetemekkel fokozatosan átvették a történetírás bázisintézményeinek szerepét. Eközben az önkormányzati levéltárak számára a levéltári törvény végrehajtási utasítása kötelezően előírja a helytörténetírás művelését, így a szorosán vett szakfeladatok ellátása mellett a múzeumokkal együtt a helytörténetírás és a jó értelemben vett történeti ismeretterjesztés intézményi háttérét adják. Itt jegyzem meg, hogy az önkormányzati levéltárak Magyarországon 1950-től elsősorban a megyei levéltárakat jelentik. Budapest Főváros Levéltára és két, a közelmúltban ismételten önállóvá vált városi (Székesfehérvár és Győr) intézmény mellett a nagy múltú városi levéltárak, mint Kőszeg, Hódmezővásárhely, Szentes napjainkban a megyei levéltárak fiókintézményei.

A rövid elméleti bevezetést követően előadásom egy konkrét példát, Sopron egykori szabad királyi város

levéltárát és az onnan kiinduló helytörténeti kutatásokat mutatja be, adalékokkal szolgálva a címben megfogalmazott kérdésfelvetésre.

Sopron város Magyarország egyik nyugati kapuja, amely kedvező földrajzi fekvésének köszönhetően már 1277-ben városi jogokat kapott. Kiváltságait folyamatosan gyarapítva a XIV. századra Budához és Székesfehérvárhoz hasonlóan az elérhető kiváltságok maximumát élvezte, a középkor végére a megye legnagyobb birtokosai közé tartozott. Gazdagságának egyik fontos tényezője volt a közvetítő kereskedelem mellett a helyben termő jó minőségű bor kivitele. Másik jellegzetessége, hogy királyaink telepítő politikájának eredményeként a német származású polgárság megerősödött, majd a XV. századra a politikai hatalmat is magához ragadta. A kétnyelvűség századunkig jellemezte a várost, az iratok nagy része is németül íródott. Sopron, amely a XVI–XVII. század folyamán több országgyűlésnek is helyet adott, elkerülte a török uralmat. Elsősorban ennek köszönheti, hogy ritka kivételként a mai Magyarország területén történeti forrásanyaga csaknem sértetlenül fentmaradt. Mohács (1526) előtti okleveleinek száma 4000. 1379-ből ismert házainak első összeírása, 1427-től vezették az ítéletkönyvet, 1480-tól az első telekkönyvet. 1532-től szinte hiánytalanok a választott képviselő (ehrsame Gemein) és a városi tanács jegyzőkönyvei, iratai.

A város vezetősége többnyire tisztában volt privilégiumainak, és iratainak fontosságával. Azokat a városházán őriztette, az első rendezésre a XV. század közepéről van írásos bizonyítékunk.

A történelmére büszke, bár a kapitalista fejlődésben elmaradó Sopron 1916-ban olyan levéltárost keresett, aki alkalmas az időközben ugyancsak rendezetlenné vált iratanyag tudományos szintű feltárására, a legértékesebb dokumentumok közzétételére, a várostörténeti kutatások elindítására. Mintaszerű módon az Országos Levéltár igazgatójához fordultak tanácsért. Csánki Dezső a történész Fejérfataky Lászlóval együtt Házi Jenőt ajánlotta, aki 1918-ban foglalta el állását, és 1950-ig állt a Soproni Levéltár élén. A városban hamar gyökeret eresztett, megnősült, házat épített. ¹⁶⁷Ambiciózus emberként valamennyire a politikába is belekóstolt. 1921-ben, amikor a város népszavazással döntött arról, Ausztriához, vagy Magyarországhoz kíván-e csatlakozni, a város történeti múltjára hivatkozva fejtett ki propagandát az anyaország érdekében. Tulajdonképpen legismertebb munkája, A Sopron szabad királyi város története című 13 kötetes okmánytár is a szavazásnak köszönhető, mivel a törvényhatósági bizottság a szerencsés kimenetel feletti örömeiben – már az első kötet megjelenését követően – határozatilag mondta ki, hogy a város történetét megírhatja, vállalva a felmerülő költségeket. Ezt követően pedig rendszeresen megszavazta a kiadás költségeit. Házi vagyonos polgárként, konventtagként a későbbiekben is hozzájárult a várospolitikai alakulásához.⁴⁽¹⁶⁸⁾

Sopronba kerülésének pillanatától megfeszítetten dolgozott. Elkezdte a gazdag középkori anyag rendezését, feltárását, 1921 és 1943 között két sorozatban, az említett 13 kötetben publikálta a Mohács előtti okleveles anyagot. A sorozat a várostörténetek kézikönyvének számít Magyarországon.⁵⁽¹⁶⁹⁾ Másik állandóan forgatott munkája a csak 1982-ben megjelent Soproni polgárcsaládok, amely az 1535 és 1848 között a városban élő polgárok adattára, 60 éves gyűjtőmunka eredménye.⁶⁽¹⁷⁰⁾ Megírta a Soproni Levéltár történetét, levéltárelméleti kérdésekkel is foglalkozott.⁷⁽¹⁷¹⁾ Munkásságáért 1938-ban az Akadémia levelező tagjává választották. 1938-tól tagja volt a meginduló Soproni Szemle szerkesztőbizottságának. Mollay Károly, a mai főszerkesztő véleménye szerint a folyóiratot tulajdonképpen Házinak kellett volna létrehoznia, ő azonban individuális emberként saját munkáiba fektette minden erejét, így a Szemlében viszonylag keveset publikált.⁸⁽¹⁷²⁾ Szervezőként egy nagyobb rendezvény, a Magyar Történelmi Társulat vándorgyűlésének megszervezése fűződik a nevéhez 1932. február 13–14-én. Emellett számtalan alkalommal tartott előadást a városban szép számmal található, nagymúltú körök, egyesületek, egyesületek

meghívásának eleget téve.

Több könyv, számtalan kisebb-nagyobb tanulmány jelent meg Házi tollából Sopron egyház- és zenetörténetéről, gyógyszerészetéről, a városi polgárjog megszerzéséről, igazán maradandó értéket azonban forráspublikációival hozott létre. A „megszavazott” várostörténeti monográfia azonban nem készült el, s ez egyben Házi egyszemélyes munkálkodásának korlátait is jelzi. Egy ember – bármilyen szorgalmas volt, emberöltőnyi munkájával csak az alapok lefektetését kezdhette el. Munkássága így is példaértékű, bizonyítja, milyen meghatározó egy-egy kiemelkedő személyiség szerepe a város, a régió történeti kutatásainak elindításában, milyen fontosak az alapkutatások, ahol a levéltáros tud a legeredményesebben tevékenykedni, segítve a feldolgozások megszületését.

Utódai alatt az intézmény változó, gyakran nehéz időkben látta el mindennapos feladatait. Az 1960-as években történeti olvasókönyv és egy egyes tanulmány – forrásközlő kötet készült el az akkori igazgató, Horváth Zoltán munkájaként, aki emellett a háború után 1958-ban újrainduló Soproni Szemle szerkesztőbizottságának [168](#) tagja, állandó szerzője volt.[9\(173\)](#) A 70-es években kollégáival állandó várostörténeti kiállítást hozott léte.

Végül szeretnék kitérni az utolsó néhány év és a jelen gondjainak, megoldási lehetőségeinek bemutatására. 4700 folyóméter iratot őrzünk 11 főfoglalkozású és három nyugdíjas, részmunkaidős kollégával. Ez a lassan növekvő létszám nagyon kevés, különösen napjainkban, amikor a kárpótlással, a csődtörvénnyel és a privatizációval kapcsolatos új feladatok hihetetlenül terhelik túl a magyar levéltárakat. Intézményünk speciális helyzetben van. 1950 óta egyaránt őrzi Sopron város és az egykori, ma részben Ausztriához tartozó, részben a három megye összevonásával kialakított Győr-Moson-Sopron megyéhez csapott Sopron megye iratait, amelynek a város volt a székhelye.

Levéltárunk Sopronban, sőt, részben a városházán található, fenntartója azonban a megyei önkormányzat. Ez a helyzet előnyökkel és hátrányokkal egyaránt jár. A helytörténeti, történeti eredmények felmutatását a város, a megye és a szakmai közvélemény is elvárja, segíteni azonban csak alkalomszerűen és keveset tudnak. Így céljainkat magunk alakítjuk, anyagokban azonban csak a bizonytalan pályázati lehetőségekre építhetünk. A két éve létrehozott Házi Jenő Alapítvány egyebek mellett e pályázati lehetőségek növelésében, az intézményen kívüli erőforrások mozgósításában segít.

Mivel a Soproni Levéltár középkori-kora újkori anyaga a legértékesebb, érthetően ennek publikálása, feldolgozása került előtérbe. A Levéltár részéről két éve merült fel a Házi-féle forráspublikációk folytatásának a szándéka. Ez szerencsésen találkozott a Soproni Múzeum agilis és tehetséges történészének, Szende Katalinnak elképzeléseivel, aki már megtette az első lépéseket Sopron város történeti forrásai címmel egy kétnyelvű kiadványsorozat elindítására, amely folytatva és kiegészítve Házi forrásközléseit, célul tűzte ki az egyedülállóan gazdag középkori és kora újkori (XVI–XVII. század) írásos források közzétételét a magyar és a nemzetközi kutatás számára, előkészítve egy majdan megírandó várostörténeti monográfiát. A levéltár a vele szorosan együttműködő Házi alapítvánnyal és részben a múzeummal vállalta e munka intézményi háttérének biztosítását, beleillesztve saját kiadványozási terveinek egy részét is. 1994 elején megjelent e munka eredményeként az Első telekkönyv (1480–1553), amelyet reményeink szerint még ebben az évben továbbiak követnek.[10\(174\)](#) A forrásokat 5 tematikai csoportba (városi könyvek, tanácsi jegyzőkönyvek, számadások, elbeszélő források, vagyis krónikák, beszédek, oklevelek és levelek, más levéltárak soproni vonatkozású anyagai) rendezve kívánjuk közreadni.

A zömmel magukat a német, vagy latin nyelvű forrásokat, bizonyos esetekben ezek regesztáit közlő kötetek

magyar és német nyelvű bevezetéssel és mutatókkal készülnek, többek között olyan nemzetközileg is elismert történészek, nyelvészek közreműködésével, mint Kubinyi András, Bariska István, Mollay Károly. A szerzők között a levéltár munkatársai is megtalálhatók.

Itt kell megemlíteni, hogy kölcsönösen jó kapcsolatot alakítottunk ki a Burgenlandi Tartományi Levéltárral. Ez mind a két fél érdeke, mivel az egykori Sopron megye átcsatolt területeinek iratanyaga 1921-ig nálunk található. Ez magyarázza külföldi kutatóink nagy számát is. A kölcsönös csereösztöndíjakról szóló [169](#) megállapodás mellett sikerült megtalálni azokat a forrásokat, amelyek mielőbbi publikálása mindkét fél számára a leghasznosabb. A kézirat elkészültével még ez évben tervezzük a Faut-krónika (1526–1616) kiadását, amely a kortárs szemével láttatja a város „aranykorának” mindennapjait, és előkészületeket tettünk az 1760–70-es évek úrbérrendezéseihez kapcsolódó kilenc kérdőpontra adott válaszok megjelentetésére, amelyek az egykori megye valamennyi falujára értékes adatokat közölnek. Így a költségek és a szakmai munka terhei is megoszlanak.

A forráspublikációk mellett ösztönözni kívántuk történeti feldolgozások születését. A kutatói kör felmérésére, összegyűjtésére szolgáltatott jó alkalmat Házi 100: születésnapjához kapcsolódva Emlékkönyv szerkesztése, kiadása. Kollégák, múzeológusok segítségével sikerült megtalálni azokat az embereket az Országos Levéltárban, egyetemeken, különböző kutatóhelyeken, és természetesen a városban, akik Sopron történetével foglalkoznak. Szinte valamennyien vállalták az együttműködést, annak ellenére, hogy az anyagi alapok, így a lehetséges honorárium is teljesen bizonytalan volt. Az év elején elkészült kötet bizonyítja, hogy lehetséges olyan szerzői gárda összegyűjtése, amely képes magas szakmai színvonalon, pontosan és jól dolgozni. [11\(175\)](#)

Ez nagyon fontos kérdés, mivel a levéltár tudományos munkatársainak szakmai kapacitása véges. Az utánpótlás biztosítását kívánjuk elősegíteni az alapítványon keresztül a Házi Jenő-díjjal, amelyet pályázat útján évente hirdetünk meg, a csekély anyagi elismerés mellett publikálási, előadási lehetőséget ígérve azoknak a tehetséges egyetemistáknak, akik Sopron város, illetve megye történetéből szakdolgoznak. Jó a kapcsolatunk a Szombathelyi Főiskolával, az ELTE levéltár és gazdaságtörténeti tanszékével. Rajtuk keresztül is ösztönözzük, segítjük ilyen dolgozatok megszületését. A Házi Alapítvány létrehozása szerencsés lépésnek bizonyult. Felhívta a város és a kutatók figyelmét a helytörténeti kutatások fontosságára, megkérte a rendelkezésre álló pályázati lehetőségeket, egyéni adományok révén is gyarapította a célra fordítható pénzeket.

A kiadványok mellett levéltári délutánok (egy, vagy két előadást követő kerekasztal-beszélgetés) és a közelmúltban megtartott levéltári nap jelzik a ma Soproni Levéltárának a helytörténetíráshoz kapcsolódó törekvéseit. Az utóbbi rendezvények célja a város polgársága történeti érdeklődésének kiszolgálása, a szakmai kapcsolatok ápolása mellett annak a már említett szerzői körnek a bővítése a különböző kutatóhelyekről, egyetemekről, amely részt vállalhat a várostörténeti publikációk, feldolgozások megírásában, idővel a leendő várostörténeti monográfia megszületésében.

Az elmondottakból talán látható a szándék, hogy levéltárunk szakmai feladatainak maradéktalan ellátása mellett mintegy „tudományszervezőként” a lehető legszélesebb kört bevonva törekszik a helytörténetírásban vállalt feladatának eleget tenni. Reméljük munkánk eredményes lesz, az itt bemutatott két kötetet még ez évben, és a továbbiakban is folyamatosan újjak követik.

Visszatérve elvi kiindulópontunkhoz, a levéltárosnak és a levéltáraknak véleményünk szerint fontos szerepe kell, hogy legyen a helytörténeti kutatásokban. Nem elfelejtve és elhanyagolva a klasszikus feladatokat, a

levéltáros a forrásanyag hivatásánál fogva legalaposabb ismerőjeként, a levéltárak tudományszervező [170](#)hátterintézményként számos területen (segédtudományok, forráspublikációk, közigazgatástörténet stb.) segíthetik a helytörténeti kutatások, rajtuk keresztül pedig a történettudományok fejlődését.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE

SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Sarkady Sándor: Kónya Lajos*

Sarkady Sándor: Kónya Lajos*[\(176\)](#)

„Szobám négyszer két- és félméteres helyiség... Szimpla üveges ajtóval nyílik a zárt kisudvarra, átellenben a Mágel lakás bejáratával...

A szoba ablaka a fatelepre néz, déli fekvésű, sokáig besüt a nap... Négy évem folydogál le ebben a kis szobában. Ha az ablakon kinézek, deszkát, lécet, gerendát látok, hatalmas rakásokban, mögöttük fedett szint... A szín mögött már a Kurucdomb enyhe lejtője, fenn a tetőn a jellegzetes formájú Szélmalom-torony. Külváros, Győri út egy, a Széna tér sarka.”

Tisztelt Barátaim!

Körülbelül azon a helyen állunk, amit Kónya Lajos megidéz a „Soproni évek” c. önéletrajzi regényében. A fatelep azóta eltűnt, a régi helyére új házak épültek, de az 1983-ban állított első emléktáblát, íme, emlékező szívek és gondos kezek – a költő születésének 80. évfordulója évében – az új ház falára is felerősítették, mert emlékezni és emlékeztetni akarnak.

Emlékezni és emlékeztetni egy hányatott sorsú, magasra emelkedő, majd mélybe hulló, de ifjúsága álmait és eszményeit soha fel nem adó költőre, aki ebből a városból indult, itt formálódott, itt érett írástudóvá, s aki valóságosan is és műveiben is örökös hazajáró maradt Sopronban. Joggal írhatta a városról és magáról: „Hűségem kőlépcsődön ül.”

Az emléktábla állítóí, a hajdani osztálytársak és barátok, nyilván arra az ifjú emberre emlékeznek legmelegebb szívvel, aki világmegváltó álmait – a szegénység fölemelését, a nemzet sorsa jobbra fordítását – itt álmodta meg velük együtt a külvárosi fatelepen, az Ógabona téri Major-lakásban, az Ikva parton, vagy a Lövérek egy-egy sétaútaján.

A sokat megemlegetett osztálytársak – Major Laci, Mágel Guszti, Szabó Gyurka és a többiek – önmagukról is elmondhatnák Kónya múlt-idéző sorait: „Tervezgetéseim és álmaim színtere a kis szoba... Ha leoltom a lámpát, hanyatt fekszem az ágyban, nézem a mennyezetre rajzolt visszfényeket. Filmként peregnek le előttem a régi évek, a szegénység és vándorlás színterei, szülőföldem gyermekkori élményei... a sötétbe merülő falvak, amelyeknek elsősorban szeretnék megváltására lenni. Mert bennük érzem

gyökereimet, és belőlük hiszem kivirágozni jövődönket...”

A hivatástudat ébresztője, a küldetéstudat táplálója a nagy múltú Evangélikus Tanítóképző Intézet volt, a Képezde utca 14. számú házban. „A nemesen egyszerű klasszicista épület régebbinek tetszett koránál – emlékezik Kónya –, mindig is 171. réginek, öregnek becéztük. Az intézet pecsétjén is az épület képe volt látható, szép volt, kedves, belerajzolódott szívünk közepébe.”

Az épület falai között olyan tanárok tanítottak, akik a nemzetnevelés zálogának tekintették a tanítót. Itt nevelkedett Kónya is, akit később emberi, költői pályáján is végigkísért – Ady szavával szólva – a zárkanyitó, a szabadító, a népét felemelni akaró magyar tanító küldetéstudata:

*S ha itt van már a szent, a várt szélvész,
Köszöntjük ezt a zárkanyitót.
Lelküinknek fényét ezer éve orzák,
Kapja meg végtén a szegény Magyarország
A szabadító magyar tanítót.*

Kónya első verseskönyve, az Uti sóhaj, Sopronban jelent meg 1936-ban, Gáspár Zoltán Rákóczi utcai nyomdájában. A verseket a költő maga illusztrálta linometszetekkel. Elsőként Erdélyi Tibor, a költő főhadnagy, a Frankenburg Irodalmi Kör titkára írt a kötetéről a Soproni Hírlapban. A Soproni Szemlében pedig maga Becht Rezső ünnepelte a „gordonkahangú” fiatal költőt. S végül – mindennek koronájaképp – Csaba József adja Kónya kezébe a Választ, benne Forgács András elismerő kritikájával.

A fiatal tanítójelölt így számol be az első kötet örömről: „Kisdiákok fordultak meg utánam az utcán, mutogatva és összeségva: Ez az a híres! Ha örömünk dönti el: dicsőségem teljében éltem.”

A soproni négy esztendő mindenképpen Kónya életének első nagy fordulópontja volt: itt, a város sok évszázados kultúrájában találta meg azt a táptalajt, amely tehetségét szárba szökkenett, s itt találkozott azzal a puritán protestáns erkölccsel, amely a kétes siker éveiben sem hagyta megszedülni, s a mellőzés éveiben sem engedte összeroppanni.

1937-ben képesítőzik. Egy év katonáskodás, aztán egy bányász falucskában lobogni kezd a „Lámpás”. De készülődik már a világháború forgószele is, annyi fény kioltója. „Édes Erdély, itt vagyunk” – éneklí Kónya 1940 őszén a kolozsvári bevonulókkal, de 1942/43 telén Voronyezsnél, a Don-kanyar poklában éli meg a II. magyar hadsereg pusztulását.

A világegés után, a háború romjain, újjászületést remél. Elérkezik élete második fordulópontja. Új eszmények, új világrend szolgálatába áll.

Azt hiszi, elérkezett a „sötétbe merülő falvak” megváltásának ideje. A tiszta hitű Kónya számára az új éra nem a hazárd vállalkozás, hanem a feladatvállalás lehetőségét jelentette. Egymás után látnak napvilágot kötetei, a „Hazug éjszaka”, a „Szegény emberek”, a „Honfoglalók”. Siker és elismerés kíséri pályáját. 1950-ben a „Fények a Dunán”, 1953-ban a „Bányászlámpák” c. verseskönyvéért kap Kossuth-díjat. Közéleti karrierje is magasra ível. Oktatásügyi miniszterhelyettes, országgyűlési képviselő, majd az Írószövetség főtitkára lesz.

„Nincs is másunk, csak álmunk” – írta a költő „A mi ifjúságunk” c. versében, még 1936-ban. Most azt hitte, eljött az álmok megvalósulásának ideje. – Keservesen csalódott. Nem 1956 októbere ébresztette fel;

már korábban meghasonlott azzal a hazug világgal, ahol a tiszta eszmék és a vérmocskos gyakorlat ellentmondásai közt öröklődött a telke.

172A forradalom bukása után elérkezik pályája harmadik, és egyben utolsó szakasza: a félreállítás és a mellőzések időszaka.

A miniszterhelyettesből középiskolai tanár lesz, a főtítkárból segédkönyvtáros. – Az életmű azonban mindennek nem látta kárát. A megszenvedett katarzis, a megtisztulás évei következnek. A „húséges szegénység” szava szólal meg megújult erővel Kónya műveiben: immár tévedhetetlenül tudja és művészi érvénnyel meg is fogalmazza, kikhez és mihez köti a húség.

„Hej, búra termett idő” c. háborús naplójában izzó drámaisággal eleveníti meg a háborúba hajszott kisemberek tragédiáját. Ne feledjük: ez a könyv emelt szót először – már jóval Nemeskürthy előtt – az „eladott hadsereg” becsületéért.

Az utolsó korszakhoz tartoznak legérettebb verseskönyvei is, mint a jelképes című „Aszú”, az „Emlék és intelem” vagy a „Hazai táj”. Ez utóbbiban külön ciklust szentel „Soproni harangok” címen a felnevelő városnak. A táj, a föld, a természet, a múlhatatlan ifjúság szinte szerelmes megidézése újra közel hozza a szívünkhöz Kónyát. Hajlunk arra, hogy ellentmondásaiban meglássuk a vívódó lélek igazságkeresését, közérthetőségében a mindenkire szólás vágyát, pálfordulásaiban az önkorrekciónak képességét, hűtlen húségében a halálig megőrzött elkötelezettséget.

Sírja fölött annak idején méltán mondhatta Fábrián Zoltán: „...írói indulásától kezdve mindvégig nyílt, világos beszédre, egyszerűsége törekedett – akkor is mikor díjazták ezért, akkor is amikor egyesek megmosolyogták. Következtes maradt haláláig, következtes önmagához és ahhoz az ars poeticához, melyre egyszer feltette életét. A szó legnemesebb, legtisztább értelmében elkötelezett volt, ez tette elszántan következtesessé. Nagyon mélyről indult, a társadalom tengerfenekéről, megszenvedte a szegénység minden nyomorát; nem tudott és nem akart nem elkötelezett lenni.”

Tisztelt Barátaim!

Kívánom, hogy az emléktábla őrizze még itt sokáig Kónya Lajos emlékét, s hirdesse azt az időtlen üzenetet, melynek igazságát Sopron falai közt tanulta meg a költő:

*Ódon, hús falak, emlékezzetek
majd rám is, aki egykor köztetek
tanultam meg. e rettentő egű
tájon semmi sem tart meg, csa a mű.*

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Prof. Giuseppe Manica: Római kori borostyánkővek című kiállítás* (Megnyitó beszéd.)

173 Prof. Giuseppe Manica: Római kori borostyánkővek című kiállítás*
[\(177\)](#) (Megnyitó beszéd.)

A kiállítás egyik darabja

174 Nem minden meglepés nélkül vagyok itt, hogy a Scarbantia Társaság elnöke és a Soproni Múzeum igazgatója meghívásának eleget téve, köszöntsem a Római kori borostyánkővek című kiállítást, ezt a maga nemében egyedülálló kezdeményezést, melynek megvalósításához az Udinei Városi Múzeum (Musei Civici di Udine) ajánlotta fel segítségét, rendelkezésre bocsátva több aquileiai lelőhelyű ritka leletet. Szeretnék emlékeztetni arra, hogy a Közép-Európai Kezdeményezés keretein belül néhány évvel ezelőtt született terv kedvező fogadtatásra talált a tagországok körében.

Többször is szó volt, Pozsonyban és az olasz külügyminisztériumon belül is, egy, a borostyánkő témájában rendezendő nagyobb szabású kiállításról, lévén hogy a borostyánkő a századok folyamán különösen nagy szerepet játszott. Amellett, hogy a kereskedelem tárgya volt, magas művészi kifejezés eszközévé is vált. Különös érzelmeket ébreszt az a tény, hogy a neolitikumban a borostyánkő a Baltikumból, vízi utakon, Közép-Európa több országát érintve jutott el Itáliáig, hogy aztán, majd a bronzkorban, az adriai kikötőkön át délkelet felé szállítsák tovább. Az olyan kereskedelmi utat, mint amilyen a Borostyánkő út volt, kölcsönös kulturális hatások kísérték mindkét irányban a Baltikum és a Mediterráneum között.

A kiállított tárgyak minőségét és értékét tekintve, nyugodtan kijelenthetjük, hogy ez a kiállítás a legjobb kiállítási hagyományok folytatója. A Soproni Múzeum, a Scarbantia Társaság és az Udinei Városi Múzeum eredményesebbé kívánta tenni a kultúra terén végzett tevékenységüket egy olyan városban, amelyben megvan a törekvés ritka történelmi és kulturális öröksége és az új kulturális események teremtése képességének az összehárosítására és jelentős szerep vállalására a kelet-közép-európai országok közötti eredményes és folyamatos párbeszédben.

Végül köszönetet mondok a budapesti Olasz Nagykövetség és az Olasz Kulturális Intézet nevében is mindazoknak, akik a kiállítás megvalósításán fáradoztak, és biztos vagyok benne, hogy az érte hozott erőfeszítéseket a közönség és a kritika érdeklődése és értékelése fogja jutalmazni, amit a kiállítás meg is érdemel.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Hamar Imre: Képzőművészet érmeken*

Hamar Imre: Képzőművészet érmeken⁽¹⁷⁸⁾

Megszoktuk már, hogy a Várkerületnek ez az intim, emeleti helyisége időről-időre olyan művek bemutatásának a színhelye, amelyek műfajuk révén igénylik ezt a miliót. Azt hiszem, a soproniak számára kétszeresen is ünnep ez a megnyitó. Olyan műveket láthat itt a képzőművészetet kedvelő közönség, amelyek a világ bármely városában figyelmet keltenének. Ami pedig megkettőzi ezt az örömet, hogy olyan művészt tisztelhetünk körünkben, aki Sopron szülötte, aki alkotásaival a világ számos pontján tette ismertté e város nevét. Renner Kálmánnak hatodik önálló kiállítását láthatjuk. Ez a mostani kitarulkozás különbözik minden más, korábbi tárlatától. A művész, gazdag életművel a háta mögött már megengedheti magának, hogy alkotó munkásságának „csak” egy szeletét tárja elénk. Ez a tematikus kiállítás jobbára azoknak a kiváló képzőművészeknek az emlékét idézi, akik nélkül nincs egyetemes kultúra. Micsoda [175](#)alkotói bravúr, merészség kell ahhoz, hogy valaki szinte a lehetetlenre vállalkozzék, tenyérnyi felületre mentse egy kompozíció, festmény, egy életmű jellemző motívumát.

Tudjuk, hogy témában szerteágazó és sokféle forrásból táplálkozik a Renner Kálmán teremtette plasztikai világ. Ez a mostani kiállítás, noha témában szűkítettebb, mégis esszenciáját adja a soproni művész háromévtizedes tevékenységének. Keletkezésüket tekintve ezek az érmek eléggé elszórodnak az időben, s éppen ezért nyomon is követhetjük a művész fejlődését, alkotói módszerének kiteljesedését.

A művész vert érmeinek, kiváltképp a képzőművészet inspirálta alkotásainak mintegy másfélszáz remekét láthatjuk ezúttal. Renner Kálmán beavatja a nézőt az alkotás pillanataiba is, nyomon követhetjük az érem születésének útját az első ceruza skicctől a megvalósulásig.

Azt talán csak kevesen tudják, hogy Renner Kálmán ifjú éveiben foglalkozott a fotóművészetrel. Részt vett rangos nemzetközi pályázatokon, kiállításokon, remek kompozícióival számos díjat nyert. Nem volt fölösleges kitérő életében ez a periodus, mondhatni megalapozta lényeglátását, komponálóképességét, mindazt, ami gazdagította az érmész alkotói módszerét. Talán az sem véletlen, hogy Renner Kálmán éppen a fémek világában talált rá a számára legalkalmasabb, művészi mondanivalóját hordozó anyagára, a bronzra, nemesfémekre. Ősei között jónevű rézműveseket, céhmestereket találunk.

Kérdés, miként lehet, egyáltalán lehetséges-e sík felületen, színeken élő alkotásokat úgy átlényegíteni kis

felületre, más dimenzióra, hogy az az eredeti alkotás hatását keltse, megőrizze? Bizonyos, hogy a szkeptikusok erre egyértelmű nemmel válaszolnának. Pedig Egry József Balatoni vitorlása, Csontváry-Kosztka Tivadar Magányos cédrusa, Toulouse-Lautrec Moulin rouge-a, Raffaello, Modigliam kedves figurái, Dürer érzékletes motívumai a síkból kiemelkedő, fémes felületen is visszaadják az eredeti mű szellemiségét.

Az érem a reneszánsz kortól hangsúlyozottan van jelen a képzőművészetben. A FIDEM (Nemzetközi Éremszövetség) évenkénti kongresszusai és kiállításai egyértelműen bizonyítják, hogy az utóbbi évtizedben önállósodott ez a műfaj. Egyes kiváló alkotóművészek munkássága az érmészetben teljesebb ki. Renner Kálmán a kezdetektől résztvevője a FIDEM rendezvényeinek, s az ő példája is bizonyítja, hogy ma már ez a műfaj is teljes embert kíván. Reményi Józsefet vallja mesterének. Valójában azonban öntörvényű művészet a Renner Kálmáné. A kezdetektől arra törekedett, hogy tisztán fogalmazzon, ne hagyjon kétséget a szemlélőben, kinek kíván emléket állítani tenyérnyi felületen, a műfaj kínálta lehetőségek teljes kihasználásával. Fő szempontja mindig a hűségre, a karakter megragadására való törekvés. Felületein minden milliméternyi területnek fontos funkciója van. A kötöttségek ellenére is impozáns formáját találta meg az ábrázolandó portrék, motívumok karakterisztikus megjelenítésének. A nemzetközi érmészeti folyóiratok, kiadványok elismeréssel írnak a soproni alkotó tevékenységéről, művészi eredményeiről. Honi érmészeink közül is csak keveseknek jutott olyan elismerés, mint Renner Kálmánnak, hogy bécsi, párizsi pénzverdék is szívesen iktatták programjukba több művének a megvalósítását.

Eddigi művészi útját, eredményeit mi sem bizonyítja ékesebben, mint hogy a világ szinte valamennyi jelentősebb éremgyűjteményében, múzeumában megtaláljuk Renner Kálmán legszebb érmeit, alkotásait. Megküzdött művészet a Renner Kálmáné. Nyugdíjazásáig napi munkája mellett, ünnepnapokon, szabadsága idején áldozhatott csak alkotó tevékenységének. Ma újabb és újabb tervek megvalósításán [176](#) fáradozik. Portréjához szervesen hozzátartozik közéleti tevékenysége is. Sok éve azon fáradozik, hogy szeretett szülővárosa szellemiségét, közéletét pezsdítse, gazdagítsa. Időt, energiát és anyagi áldozatokat sem sajnál, ha Sopron hírnevének öregbítését szolgálhatja.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Szakál Péter: Szarka Árpád festőművész emlékkiállításához (1994. nov. 20–dec. 7)*

Szakál Péter: Szarka Árpád festőművész emlékkiállításához
(1994. nov. 20–dec. 7)*[\(179\)](#)

Tisztában vagyok azzal, hogy a jelenlévők többsége nagyon jól ismeri a művész életútját, mert vagy vele együtt élte át az elmúlt évtizedeket, vagy olvasta, hallotta a róla megjelent írásokat és méltatásokat. Mégis szeretném röviden végigkísérni ezt az utat, mert csak így érthető meg művészetének mondanivalója, kötődése, hűsége városunkhoz.

Az elemi iskola elvégzése után iratkozott be a Széchenyi István Főreálgymnáziumba. Ebben az iskolában kezdődött el pályája. Az iskola nagyhírű rajztanárainak, – de elsősorban Horváth József irányításával készült fel későbbi hivatására. Ma is láthatók iskolánkban akkor készült rajzai, festményei. Itt alapozta meg rajztudását, itt kötelezte el magát a művészpálya iránt, de itt szívta magába a tanári hivatás tiszteletét is.

1933-ban érettségizett és ugyanabban az évben nyert felvételt a Képzőművészeti Főiskolára. Rudnay Gyula osztályában tanult és végzett. Ígéretesen induló pályáját a világháború megszakította. Frontszolgálat, hadifogság, baleset jutott osztályrészül. 1948-ban tért vissza Sopronba, ahol újabb csalódás várt rá. A bencés gimnázium megszüntetése miatt elveszítette állását. Városunkhoz való ragaszkodását jól mutatja, hogy a Körmenten felajánlott gimnáziumi tanári állás helyett inkább az Orsolya téri általános iskola rajztanára lett, hogy Sopronban maradhasson.

1963-ban lett a Széchenyi István Gimnázium tanára. Végre ott taníthatott, ahonnan elindult. Így vált teljessé és zárttá életútja. Szerencsésnek mondhatom magamat, hogy ezekben az években kollégája lehettem. Ő volt az akkori tanári kar egyik meghatározó egyénisége. Kiegyensúlyozottsága, békés derűje és sziporkázó humora sok nehéz helyzetet segített megoldani. Bizton állíthatom, hogy mindenki szerette, becsülte, tisztelte. A megnyitóra készülve sok emlék, esemény, történet idéződött fel emlékezetemben Szarka Árpáddal kapcsolatban. Közülük egyet említek meg. Amikor egyszer szombaton a hatodik órára indultunk az egész heti munkától fáradtan, kedvetlenül, megszólalt Árpád: Semmi csüggedés, kispajtások, már csak egyet alszunk. Az arcok felderültek és mindannyian jó hangulatban kezdtük meg az órát.

1977-ben bekövetkezett nyugdíjvétele után sem szakadt meg a kapcsolata az iskolával. Mindkét szeretett fia tanítványunk volt, és Ő sokszor érdeklődött előmenetelükről. Jelenlétével megtisztelte ballagásainkat és az érettségi találkozónkat. Ilyen alkalmakkor derűsen, meglehetősen számolt be nyugdíjas éveiről, mert életét kitöltötte – ahogyan ő mondta ilyenkor – második mestersége, a festészet. Tanítványainak szeretete, megbecsülése kísérte egész életében. A bensőséges szeretet és béke embere volt.

Szarka Árpád: Johanniták a Baboti (bécsi) kapu védelmében

Szarka Árpád: Niczky Benedek lefejezése a városbíró háázának (ma Caesar-ház) udvarán 1420-ban

177 Ígéretes művészpályáját akasztotta meg a háború. Visszatérve mégis töretlen akarással küzdött festészete elfogadtatásáért. Következétesen kereste egyéni útját. Sok jogtalan, megalapozatlan, sokszor dilettáns bírálókat érte, ő mégis haladt tovább a maga választotta úton. Nem akart újító lenni, nem keresett görcsös igyekezettel a festészetben még ismeretlen utakat. Jól tudva, hogy a mindenáron újító szándékkal kiizzadt művek menthetetlenül feledésbe merülnek, alkotóikkal együtt. Ő egyéni művészetet teremtett, egyike volt a legkiválóbbaknak. Soha nem volt megalkuvó, mindig hűséges maradt önmagához. Tisztelettel adózhatunk Szarka Árpádnak azért, hogy merete vállalni a hagyományos utat, és nem hagyta elcsábítani magát múló divatoktól.

Szívós, következetes munkával alakította ki egyéni stílusát. Nem kívánta követni első mestere, Horváth József sajátos festői világát, bármennyire is tisztelte, de Rudnay drámai látásmódja is idegen volt Tőle. Szarka Árpád a derű, a fény, a megnyugvás és a harmónia lírikusa. Tudni kell azonban azt is, hogy az

életében átélt tragikus események mély nyomot hagytak benne. Ezt sohasem mutatta, de mégis ezek az élmények több képeznek szolgáltak forrásául.

Az országnak sok helyén festett, mégis szívének és művészetének a soproni és Sopron környéki táj szépségei kínálták a legtöbb témát. A soproni utcák, udvarok és a környező erdők szépségét, a fertői táj sokszínűségét örökítette meg. Ha értő, érző szemmel és szívvel nézzük képeit, meg kell élnünk azt az élményt, hogy minden kép mesél valamiről. Városról, születésről, virágzásról, elmúlásról és arról az emberről, aki ebben a környezetben él.

Alkotásai sok családi otthon díszítenek hazánkban, de a világ sok országában is, Kanadától Ausztráliáig. Biztos vagyok abban, hogy ezek a művek a rájuk tekintő nézőnek megadják a nyugalmat, a békét és a derűt.

Ars poeticáját megnyerő szerénységgel fogalmazta meg: Számomra öröm a festés. Ha ráadásul más is örömet leli képeimben, betöltöttem hivatásomat.

Már 1935-ben, főiskolásként jelentkezett először képeivel soproni tárlaton. Az első önálló kiállítás megrendezésére mégis hosszú évekig kellett várnia, egészen 1972-ig. Ettől az időponttól kezdődően sorozatban következtek az önálló tárlatok Sopronban, Tokajban, Győrött és sok környező községben. 1985-ben nyílt meg a Festőteremben a hatalmas sikert hozó életműkiállítása.

Úgy gondolom, hogy röviden szólnom kell a ma nyíló kiállításról is. A Soproni Képzőművészeti Társaság már korábban elhatározta, hogy a művész halálának évfordulója alkalmából megvalósítja Szarka Árpád egyik dédelgetett tervét, és együtt mutatja be három, Sopron történetéhez kapcsolódó festményét. Erre kerül ma sor.

Mit ábrázolnak ezek a művek?

A Johannita lovagok „Riadó”-ját bemutató kép az 1254–1349-ig Sopronban tevékenykedő keresztieseknek állít emléket.

A másik mű Niczky Benedek kivégzését ábrázolja. Az eseményről és előzményeiről annyit tudunk kell, hogy Niczky hatalmaskodó, más birtokát pusztító nemes volt. Sopron városát is háborgatta és megkárosította. Ezért elfogták és a városbíró 1420-ban halálra ítélte és lefejeztette. Ez a bíraskodás és eljárás az akkori törvények szerint jogtalan volt, amiért a város vezető polgárait fej- és jószágvesztésre ítélte a tárnokmester, de Zsigmond király ezt az ítéletet később pénzbüntetésre változtatta.

178A harmadik kép a kuruckorba visz bennünket. Vak Bottyán generális csapatainak Sopron alá vonulását mutatja be. A kurucoknak Sopront nem sikerült elfoglalni. Bécs közelsége miatt, és annak katonai segítségével a Habsburgok pártján maradt.

A három külön kiemelt festmény mellett kiállított alkotások többségének témája a művész szeretett városa, és annak szűkebb, illetve távolabbi környéke. Külön öröm, hogy közülük többet most láthat először a tárlatlátogató közönség.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / MEGEMLEKEZÉSEK

MEGEMLÉKEZÉSEK

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK / Dóry Lajos: Renner Kálmán emlékére

Dóry Lajos: Renner Kálmán emlékére

1. Hasonlóképpen a grafikához, ahol a kivitelezésre kiválasztott eljárás (fametszet, rézmetszet, rézkarc stb.) a mindenkori alkotó generáció beállítottságát tükrözi, ugyanúgy döntő az éremművészetben az alkalmazandó technika meghatározása. A vert medália a XVIII. századi Franciaországban jut úgyszólván egyeduralomra; a klasszicizmus győzelmével meghódítja egész Európát. Feltételezhetően hozzájárult ehhez a győzelemhez az a tény is, hogy Napóleon a vert medáliát tudatosan állította a saját politikai propagandája szolgálatába; létezik is egy nagy, reprezentatív kötet, amely a nem realizált medáliaterveket tartalmazza, mert persze a párizsi pénzverde nem tudta követni produkciójával a császár győzelemsorozatának sebességét.

A klasszicista érem magas peremű, polírozott alapfelületű, tulajdonképpen olyan mint a mai hivatalos vagy

üzleti szándékkal készített medáliák, melyeknek okvetlenül a fizetési eszközökhöz kell hasonlítaniuk. Az ábrázolás egyszerű, épületeknél planimetrikus, se árnyék, se meteorológiai jelenségek nincsenek. A betűket a szedő fiókjából vették.

Törvényszerű, hogy az utókor haladó művészei ezt az ábrázolásmódot megúnták. Körülbelül 1868 körül ráésméltek az öntött reneszánszermek (Pisanello stb.) szépségére, tehát „felfedezték” a reneszánszot. Ezekben a termékekben a perem hiányát az alapfelület egyenlőtlenségét és a mindenkor újratervezett betűket csodálták. A kor vezető művészei (Ponscarne, Chaplain, Roty stb.) műveikben reagáltak az új szemléletre.

Tulajdonképpen ellentmondásos, hogy ugyanakkor a klasszicizmust nemcsak a reneszánsz tisztelete, de „festői” ábrázolásmód is követte. A reneszánszelemek vegyülnek perspektivikus és atmoszférikus képekkel.

A megcsodált reneszánsz-érem öntött volt. Ilyenfajta érmet David D’Angers óta alig állítottak elő, így az öntött éremnek a technikáját fel kellett újítani.

A vázolt esztétikai fejlődéssel félig-meddig egyidőben sikerült egy már nem új technikát annyira tökéletesíteni, hogy gazdaságosan alkalmazható legyen ez a redukciós-gép (1867). Ez a gép a nagyméretű plasztikus modellt a kívánt arányban lekicsinyíti. E gép egyrészt lehetővé tette, hogy nem szakemberek is alkothassanak modelleket, másrészt a vésnököt földönfutóvá tette.

Nem csoda, hogy most adáz viták kerekedtek: klasszicizmus vagy reneszánsz, klasszicizmus vagy „festői” stílus, öntött vagy vert érem, áldás vagy átok a redukciógép? [179](#) Mai szempontból nehéz elképzelni, milyen hangos és harcias érvekkel küzdöttek az érintett személyek és csoportok egymás ellen.

A történelmi áttekintés sokrétűségét még tetézi az a tény, hogy a győztes, és nemzetközileg elismert francia „festői” érem fejlődésére az elutasító reakció Németországból jött a századfordulón. München volt most többek közt a központ, ahol a „festői”, térbeli ábrázolásmódot elítélték egy, a felülettel párhuzamos ábrázolásmód javára; egyidejűleg csak olyan verőtövet ítélték jónak, amelyet a művész sajátkezűleg vájta vasba, gipszformánál pedig csak az 1:1 modellkivitelezés számíthatott elismerésre. A redukciós-gépet egyértelműen károsnak tartották. A nagy viták csak 1910 körül csendesedtek le, Franciaországban pedig még a húszas években is folytatódtak.

A nevezetes német „medailleur”, Josef Kowarzik 1908-ban kijelentette, hogy a mű minősége nem a technikától függ. Még érthetőbben írja 1954-ben az osztrák „medailleur”, Ludwig Hujer, hogy a redukciós-gép csak a tapasztalatlanak árt.

Bárkinek, aki ebben az utolsó 120 évben érmet csinált, nolens-volens állást kellett foglalnia a viták tárgyait illetően. Hol állsz? Kivel tartasz? Kit tisztelsz?

[180](#)2. E sorok szerzője évtizedeken át faggatott képző- és iparművészeket az alkotómunkájukról. Erre a Majna menti Frankfurt tavaszi és őszi vásárai nyújtottak számos alkalmat, egészen eltekintve a műteremlátogatásoktól. Miután 1977-ben, Kubinszky Mihály közvetítésével megismertem Renner Kálmánt és lelkesedéssel gyűjteni kezdtem érmeit, elkerülhetetlen lett, hogy őt is kikérdezzem. Renner rögtön észrevette, hogy itt olyan valaki jelentkezik, aki a szakmához valamelyest ért, és szívesen nyilatkozott. Természetesen nem lehet mindig mindent írásban rögzíteni, így elszórt feljegyzésektől eltekintve a legterjedelmesebb jegyzetek 1979. aug. 29-éről állnak rendelkezésre. Az általam feltett kérdéseket persze nem jegyeztem fel, ezekre csak a válaszokból lehet itt-ott következtetni.

Ennek a nyári látogatásnak első témája a megrendelő és a művész közti viszony volt. Közismert, hogy ez a

viszony minden művésznél más. Idézem Rennert: „Ha valaki megrendelési szándékkal jön hozzám, legtöbbször nem tudja mit akar. Kívánságára csinállok valamit, amire aztán azt mondja, hogy 'nem ez'. Akkor újat csinállok, végül is valamikor odajutunk, hogy tervemet elfogadja. Nem szeretem, ha valaki pontosan tudja, mit akar”.

A másik szempont az ő előkészületeire vonatkozik: Renner: „Mielőtt elkezdem a munkát, óriási anyagot hordok össze, így pl. a Liszt-érem esetében”.

Ezt a kijelentését két személyes élménnyel igazolhatom.

Egy alkalommal, amikor nála voltam, mutatott egy csomó rajzot mozdonyokról, állomásépületekről, amelyeket a GYSEV megbízatásából csinált. Elment a GYSEV igazgatóságához és képanyagot gyűjtött, amiből aztán egyes motívumokat kiválasztott. Sajnálta, hogy a GYSEV lemondta a megbízatást.

1991. nov. 16-i látogatásomkor egy Klimt-érem tervével foglalkozott. Mutatott pár könyvet Klimtet ábrázoló fényképekkel, de további anyagot kért, mert az volt a benyomása, hogy a rendelkezésre álló képek még nem elegendők ahhoz, hogy a híres festő személyiségét megfelelően megismerhesse. Szívesen teljesítettem kérését, hazatérve kimásoltam Klimt-könyveimből az arcképeket és elküldtem őket Sopronba. Remélem használni tudta őket.

A beszélgetés zöme a technikával foglalkozott, a szó szorosabb, vagy tágabb értelmében. Mivel Renner számára az öntés központi jellegű, érthető hogy az evvel összefüggő problémák igen foglalkoztatták. Így Renner: „Kevesen tudnak önteni. A csehek csak vernek, ugyanígy a keletnémetek, oroszok, egyesült államokbeliek és románok. Itt-ott öntenek Magyarországon, Jugoszláviában, Németországban és Lengyelországban. Homokkal, kézzel formázni: az ment vissza. Bronzzal alig dolgoznak. Ma keményíóloommal dolgoznak: ezek már nem értenek a bronzhoz. Az öntött érem aránya a verthez Finnországban 1:10, Ausztriában és Magyarországon 1:3.”

Aztán általánosít: „Szerintem művészi csak az, amit a művész 1:1-ben alkot. Kivitelezésnél legfeljebb a patinát teszi rá. Már rossz, ha csiszolni kell. A csiszolás tönkreteszi az érmét. Az öntőnek azt kell visszaadnia, amit én adok neki.”

Továbbá leszögezi: „A technika 1910 óta nem változott meg. A jó kézimunka fontos.”

Emlékszem még, mennyire sajnált egy soproni medáliát, melynek modelljét a soproni művész elküldte ugyan kivitelezésre, de sorsával tovább nem törődött.

Igyekszem a beszélgetés fonalát a mindenkori eljárás kiválasztását meghatározó tényezőkre terelni. Renner: „Attól függ, hogy mit akarok, az határozza meg a választott technikát.” Továbbá: „A példányszám meghatározó: ha 1000-re van szükség, 181 akkor a vert érem az adott megoldás. Magyarországon csak 500 darabot szabad önteni. A művészeket, zenészeket ábrázoló érmeim még a kis sorozatot sem érik el. Minden művemről feljegyzem, hány példányban jelent meg.”

1991. nov. 16-án láttam nála a Soproni Egyetem kitüntetésének a tervét, a kitüntetést évente egyszer fogják átnyújtani. Most 15 példányt rendeltek meg. Erre azt mondom – mert másutt így tapasztaltam – hogy, ha ez a 15 darab elfogyott, akkor utána lehet rendelni? Erre Renner megrökönyödve, méltatlankodva mondja, hogy csak 15, aztán kész. Megértettem: a művész új megbízatásra gondolt.

És a vert érem? Renner: „Ma nem tisztelik a vert érmét. Engem a vert érem mint olyan érdekel. Az eleve

öntött érem, nem biztos, hogy verve szép; fordítva áll a viszony Győr város emlékérménél”

Lehetséges következtetéseket levonni? Renner: „Az öntött érem megszabja az utat, mi megy rá. Azonkívül, kérdés, hogy miből és hol önteti az ember.”

Visszatérve a vert éremre, mondja Renner: „Sohasem lehet tudni, milyen lesz, ha elkészül. Jelen kellene lenni a kivitelezésnél, de ez egy soproni lakos számára anyagilag nem jön számításba.”

Többször volt témánk a medáliaáradat nyilvántartásának problémája. Így 1991. nov. 16-án is azon keseregtünk, hogy a XX. század produkcióját lehetetlen megismerni és írásban rögzíteni.

Aznap 17 órára voltam bementve. Nem akartam sokáig maradni, mert másnap szándékoztam visszautazni Frankfurtba. De Renner sem 19, sem 20 órakor nem akart elengedni... Az volt az érzésem, hogy látogatásommal örömet szereztem neki. Akkor még nem tudtuk, hogy utoljára láttuk egymást ...[1\(180\)](#)

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK / Sarkady Sándor: Szarka Árpád (1915–1993)

Sarkady Sándor: Szarka Árpád
(1915–1993)

1993. november 8-án elhunyt Szarka Árpád, a jeles soproni festő, a Széchenyi Gimnázium egykori kiváló művésztanára. Osztottam híveinek, barátainak érzelmeiben: szerettem és becsültem benne a nemes szívű embert, az állhatatos és alázatos alkotót. Szemtanúja voltam művészi pályafutása utolsó harminc évének; [182](#)nyomon követhettem életművének kiteljesedését egyre gazdagodó, egyre érettebb tárlatain.

A „béke és a csönd emberé”-nek tartották, de csak kevesen tudták, hogy „csöndje éjén milyen jajok égnék.” Amikor kortársai indultak, ő hadifogoly volt, amikor mások Budapestre igyekeztek, ő vidéken maradt, amikor az élelmese az újszerűt hajszolták, ő a hagyományos hűségében élt, amikor legtöbben a szocreálra tették le a hamis esküt, ő stációképeket festett falusi templomokban, amikor másokat a Hivatal rendre kitüntetett – ő rendre számon kívül maradt...

Sebeit nem hánytorgatta, irigységet nem ismert; a szépség után érzett elemi vágyból szolgálta a művészetet.

Míg élt, munkásságát többször is méltattam. Mindig szívesen és könnyen írtam róla, mert becsültem. A nekrológ keserves mondatai azonban egy kerek esztendeig késlekedtek bennem. Először van úgy, hogy nehezemre esik Szarka Árpádról írni...

1915. május 1-jén született a romániai Brailában, de már négyéves korában Sopronba került. Tanító édesapját ugyanis – a magyar szórványközösségekben végzett missziós munkájáért – bebörtönözték, majd családotól kiutasították Romániából.

Az elemi iskolát édesapja keze alatt végezte el, majd a hajdani főreálba került, ahol Horváth József korán felfigyelt ígéretes rajztudására.

1933-ban érettségizett, s még abban az évben – első nekifutásra – felvették a Képzőművészeti Főiskolára, ahol Rudnay Gyula tanítványa volt.

Már főiskolai hallgató korában, 1935-ben, bemutatkozott képeivel a Soproni Képzőművészeti Kör tárlatán. A látványos indulást azonban keserves esztendő követte. A tehetséges fiatalembert kemény próbatételek elé állította a sors.

A főiskola után nem tudott elhelyezkedni, s az állástalan diplomás 1939-ben katonai behívót kapott. 1940 novemberében leszerelt, de a következő év nyarán már a vérvizataros ukrán fronton teljesít szolgálatot.

Hazatérve elnyerte a Bencés Gimnázium rajztanári állását, ám a békés idill – délelőtt: tanítás, délután: Ikva part – csak futó boldogságnak bizonyult. 1944 tavaszán újból behívják. Az első hadsereg egyik tüzérosztályában harcol a Prutnál. Novemberben hadifogságba esik, s a szovjet légerekből csak négy év múlva, 1948 májusában vergődik haza – hadirokkantként.

A Bencés Gimnáziumot államosítják, Szarkának a Körmenyi Gimnáziumban ajánlanak fel állást, de ő az Orsolya téri Általános Iskolát választja. Sopronban akar maradni mindenképpen, abban a városban, amit életre szólóan megszeretett. („Apám is itt tanított, én is itt találtam meg minden szépséget, ami festőt érdekelhet... Gyökereim e városhoz kötnek, akárcsak szeretteim emléke, sírja” – vallotta később egy meghitt beszélgetés során.)

A hányatott sorsú Szarka Árpád már túljár az ötvenen, mire élete végre révbe jut. 1962-ben családot alapít, 1963-ban kinevezik a Széchenyi István Gimnázium tanárává. Visszakerül hajdani, kedves iskolája falai közé, s ott is tanít egészen 1977-ig, nyugdíjba vonulásáig mint a város közmegebecsülésnek örvendő művésztanára, számos fiatal tehetség felnevelője, útrairítója.

183Festői pályafutása – csakúgy mint köznapi élete – göröngyös volt és küzdelmes.

Szarka kezdettől fogva a természetelvű piktúra híve volt, s a magaválasztotta útról sem a modern irányzatok, sem a váltó kordivat, sem a mellözöttség nem tudta eltéríteni. Ahogy múltak az évtizedek

fölötte, sokat kárhoztatott, hagyományos technikáján egyre magabiztosabban ragyogott át a tudás tisztessége; képeinek fényárny játékán a magára talált, érett művész megszenvedett életderűje csillogott.

Híveinek tábora – mely Sopronban mindig is népes volt –, folyvást növekedett. A 70-es, 80-as években egy-egy kiállítása valóságos „társadalmi ünnepség” számba ment a városban. (A különbség csak abban állott, hogy Szarka tárlataira mindig *belső indíttatásból* gyűlt össze a közönség tömege.)

Fiatalabb éveiben színházi díszletfestéssel jelmeztervezéssel és üzleti grafikával is foglalkozott. Illusztrációi, ötletes, sziporkázo karikatúrái mindenaposak voltak a Kisalföldben; folyóiratoknak, szakkiadóknak is gyakorta rajzolt.

Sopron képzőművészeti életének egyik legjobb ismerője volt. Pályatársait – bár a toll lassabban mozgott kezében, mint az ecset – mindig szívesen, szeretettel és hozzáértéssel méltatta a Soproni Szemle hasábjain. (Emlékeztetek a Richly Zsoltot, Endrédy Györgyöt, Ákos Ernőt méltató írásai, valamint a Perényi Kálmánt és Rázó Józsefet búcsúztató sorai.)

Szarka gazdag festői életművéből a soproni városképek, a dunántúli tájképek, a lélekbe látó portrék és a hangulatos virágcsendéletek a legismertebbek és a legkedveltebbek.

Az akvarell, a gouache és az olaj technikával egyaránt kitűnően dolgozott. Történelmi és bibliai kompozíciói is erőteljesek, ihletettek. *A Niczky Benedek lefejezése a Caesar-ház udvarán* c. alkotása méltán nyerte el 1977-ben Sopron város jubileumi díját. S amit kevesebben tudnak: annak idején Rajeczky Benjamin, a neves zenetörténész perjel felkérésére, Szarka Árpád készítette el a pásztói templom bensőséges stáció-képeit.

Néhány évvel később képeit TOT-díjjal, majd a Perényi Kálmán akvarell díjjal jutalmazták.

Élete utolsó huszonöt évében Szarka számos nívós kiállítással örvendeztette meg festészete híveit és tisztelőit. Önálló tárlata volt Sopronban (1966 Caesar-ház, 1974, 1982, 1985 Festőterem, 1990 Várkerület Galéria), 1972 Tokajban, 1974 Győrött, 1977 Kapuvárott és a környező községekben (1976 Fertőszentmiklóson és Lövön, 1979 Fertődön, 1980 Röjtökmuzsajon, 1985 Fertőrákoson).

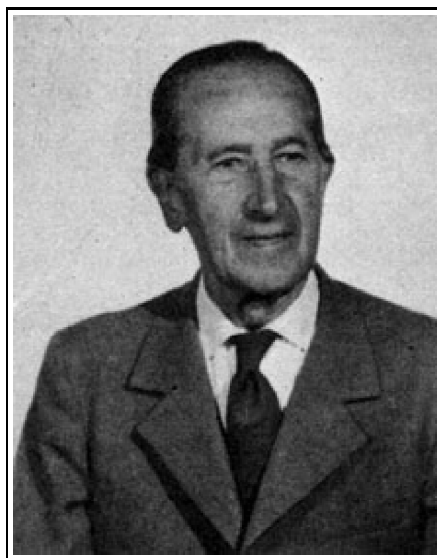
Számos honi és határon túli csoportos kiállításon is részt vett. Festményei Ausztriába, Franciaországba, Svájcba, Hollandiába, Németországba, Svédországba, Olaszországba, sőt a tengeren túlra, Kanadába, az USA-ba, Japánba és Ausztráliába is elkerültek. Örült ennek, mert úgy érezte, hogy messze költözött képeivel egy kicsit Sopron szépségét és üdvözetét küldte szét a világba.

1993. november 16-án temettük el a Szent Mihály ó-temetőben, szerettei mellé, a Kálvária lábánál fekvő családi sírhelyen. Hideg, havas esőt vert a szél; szomorú volt az idő, és szomorúság borongott a gyászoló gyülekezet szívében is. Mindenki úgy érezte, hogy élete egy darabját temeti el Szarka Árpáddal. Én arra gondoltam, amit a hűséges barát és kiváló pályatárs, Szalatnyay József mondott róla: „Szerény, tiszteletre méltó, alázatos ember volt, mint minden igaz tehetség. Igazi hittel vallotta, hogy a művészet emberszolgálat, ebben a szellemben élt.”

S aki így élt, azt nem feledik el a hátramaradók. Halála első évfordulóján, a Soproni Képzőművészeti Kör rendezésében, 1994. november 20-án, Szarka Árpád emlékkiállítás nyílt a Várkerület Galériában.

A derék-nek valóban nincs mit félnie az idő mohától.

Varga Géza: Baumann József
(1903–1994)

Igazi soproni családból jött, és igazi soproni volt egész életében, meg sem kísérelte az érvényesülés más útját, akkor sem, amikor a nehézségek oly sokakat irányítottak a főváros vagy külföld felé.

Mint műszaki, a pályát a „Gázműnél”¹⁽¹⁸¹⁾ kezdte 1926-ban, és innét is ment nyugdíjba 1970-ben, a kötelező szolgálatot megnyújtva, 67 évesen. Kezdő mérnökként vesz részt a város és a villanytelep egyenáramról váltóáramra történő átállításában – ekkor még a gáz és villany egyetlen városi vállalat volt –, de a két szakma egyre jobban elkülönült, és ő a gázgyártás mellett maradt, a szolgáltatás szolgájának kötelezve el magát. Ez egyben azt is jelentette, hogy látványosság helyett a hétköznapi biztonság, a mindennapos készenlét felelőssége jelentette a legnagyobb feladatot. Ennek ellenére hosszú munkássága alatt sikeresen oldotta meg a városigázgyártás több technológiai generációváltását. A retortás technológiát felváltották a 185korszerűbb Didier rendszerű függőleges kamrás kemencék. Megoldotta a városi gázhálózat helyreállítását a háború után az ellehetetlenült anyagbeszerzés mellett. A fogyasztás emelkedésével új technológiaként 3800-ról 5000 kcal-ra emelte a városi gáz fűtőértékét 1965-ben, mely egyben a városban található összes készülék sikeres átállítását is jelentette. Jelentős műszaki újdonság volt a maga korában a propán-bután bontásra épült technológia bevezetése egy vidéki városban 1963-ban, ez volt a Somfalvi úton épült üzem, és végül a 60-as évek végén Ő volt az, aki a modern – a szénleparlást teljesen mellőző – vízgőzös szénhidrogénbontó gondolatát elindította a realizálás útján. Ez valósult meg az Ágfalvi úton.

Beszélgéseinkből kiderült, hogy ezek voltak a szép feladatok. A „nagy” feladat egyéniségének, erkölcsi értékeinek, családból hozott életfelfogásának, gondolatiságának megőrzése volt egy olyan környezetben,

melynek szemléletét sohasem fogadta el igazán.

Ha szabad ezt a kifejezést használni, műszaki arisztokrata volt. Soha nem szorult arra, hogy kapkodjon, de soha nem volt egy kitöltetlen, céltalan perce, elvetélt gondolata sem. Fegyelmezettsége egyetlen hangos vagy erőszakos szó nélkül fegyelmezte környezetét, mert szigorúsága elsősorban mindig maga felé irányult, legmeggyőzőbb érve mindig saját példamutatása volt.

Csendesen – talán túl csendesen –, minden napnak értéket adva dolgozta le a 44 évet a Gázműnél, iskolát teremtve maga körül anélkül, hogy valakit is leiskolázott volna. Demokratikus gondolkodása, életfelfogása nem a szó lejáratott értelmében, hanem a termékeny eszmecserék lehetőségének megteremtésében vált hétköznapivá környezetében. Mindez azonban csak munkatársai és családja körében volt ismert. Szereplési vágya nem lévén, jelszavas, kiáltozó kora hangzatosabb volt annál, hogy a csendes hétköznapi teljesítményt észrevegye. Szerénységére jellemző, hogy élete utolsó évében egyszerre kapta meg az ezüst- arany- és gyémánt oklevelet a Budapesti Műszaki Egyetemen – egy pesti évfolyamtársának intézkedése nyomán.

186A Gázgyárban emberemlékezet óta „Főmérnök úr” volt. Akkor is, amikor még igazgató-főmérnök volt 1956-ig, akkor is amikor az „elvtárs” megszólítás volt illő, és akkor is amikor sok éven át nyugdíjasként bejárt az üzembe. Aktív korában ez – pl. egy értekezleten – meglehetősen furcsa volt, de soha egyetlen célzást sem tett arra, hogy ezt elvárja kollégáitól, vagy nem tetszene neki a természetes elismerés.

Kézzelfogható anyagi vagyon szinte egyáltalán nem maradt utána – közismert takarékosága ellenére sem, és mára már az általa vezetett városigáz-gyártás is csak múzeumi emlék, miután 1985-ben megérkezett a földgáz Sopronba. Nevét azonban mindazok kénytelenek megtanulni, akik a szolgáltatás múltjába akarnak betekinteni, mert „A Soproni Gázmű története” egyedülálló, nélkülözhetetlen, és írójára jellemzően gondos forrásmunka, melyet négy részben, nyugdíjasként dolgozott fel és írt meg. (SSZ. 1981, 1–32., 97–128., 193–127. és 1989, 1–17.)

Baumann József gázgyári igazgató-főmérnök életútja, munkássága mindenképpen példaértékű – de különösen úgy, hogy figyelembe vesszük mennyire előretör napjainkban minden, ami talmi. Megilleti, hogy – legalább halála után – méltóképpen megemlékezzünk róla.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC

SOPRONI KÖNYVESPOLC

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Dr. Timaffy László: Táltosok, tudósok, boszorkányok. Kisalföldi népmondák. Kiadja a Hazánk Könyvkiadó Kft., Győr 1992, 184 lap

**Dr. Timaffy László: Táltosok, tudósok, boszorkányok. Kisalföldi népmondák.
Kiadja a Hazánk Könyvkiadó Kft., Győr 1992, 184 lap**

Timaffy Lászlónak, a Kisalföld jeles néprajzkutatójának újabb munkájáról adunk hírt. Könyvei közül kettőt ismertettünk már a Soproni Szemlében (SSz. 1986, 286 és 1992, 187). A Móra Ferenc Könyvkiadó népszerű népmese-sorozatában (Hetedhét Magyarország) jelent meg Timaffy válogatásában és szöveggondozásával 1987-ben a kisalföldi kötet „A Tündértó titka” címen, több, mint 50 ezer példányban. A népmondákat tartalmazó válogatás, az ismertető kötet ehhez kapcsolódik, minthogy mindkettő Kisalföld szellemi műveltségének egyik sajátos részlegét mutatja be.

Mi a monda? A Néprajzi Lexikon meghatározása szerint olyan prózai műfaj, amely „A nép történelmi-földrajzi ismereteit, természeti tudását, világméretű hiedelmeit költőileg megformált epikus történetekbe foglalja” (III, 640). Timaffy kisalföldi hiedelem- és történelmi mondákat vett föl könyvébe. Az előbbiekre táltosokról, tudósokról, boszorkányokról és tündérekről szólnak kerültek, az utóbbiakba eredetmondák, régi idők mondái, török koriak, a Rákóczi-szabadságharcot idézők, a napóleoni háborúra emlékezők, a 48-as szabadságharcról szólnak, végül pedig a helyhez és személyhez kötődő mondák. Tájékoztatóként megemlítem néhányat a címét: A hanyi táltos, Kapuvári tudós, A mecséri „tudós gyógyember”, A lúdvérc, A dobogazi haltündér, A lébényi templom legendája, A Fertő-tó születése, Brennbergbánya keletkezése, Csallóköz neve, Vak Bottyán szilfája, A koroncói ágyúdomb, A csornai csata, Hany Istók, Hogyan lett az Esterházy-birtok?, Mátyás király Csallóközben. Mind a hiedelem-mondákat, mind a történelmi mondákat jól tájékoztató, rövid bevezetéssel indítja Timaffy, az előbbiekről másfél lapos összefoglalást is ad. Ezekben a legfontosabb, a szóban forgó mondákra vonatkozó tudományos ismereteket foglalja össze. A közölt mondák nagy részét Timaffy maga gyűjtötte, egy részét mások (például Csiba L., Csiszár A., Gaál K., Kovács A., Ruff A.): az ő nevüket külön közli a szerző a mondák végén.

Az igényes kiállítású könyv 110 mondát tartalmaz: 52 hiedelem-mondát és 58 történelmit. Mindegyik mesészerű, s már csak ezért is olvasmányos, érdekes. „Népmondáink nagyon sok egyéni, táji hagyományt őriznek... Inkább történetet, ritkábban históriát mondanak el. Főjellemvonásuk a tömörség, a szerkezeti biztonság, a megelevenítő előadásmód. Mindig a valóság talajából indulnak ki, úgy mondják el, mintha igaz történet lenne, s a hitelesség kedvéért helyhez, személyhez is kötik” – olvassuk a bevezetőben (6). A mondák „Hosszú esték társas összejövetelein, közösségekben végzett munkákon, kukorica- és tollfosztásokon éltek nemzedékeken át szájról-szájra, s így váltak művelődéstörténetünknek értékes hagyományává” – írja Timaffy másutt (Kisalföldi kalendárium 1988. Győr, 224). A szóban forgó mondák kisalföldi eredetét nemcsak a bennük érintett személyek és helyek, hanem részint a nyelvezet is mutatja. Mert ezekben is előfordulnak tájszavak, akár csak a népmesékben. A kötet végén ezeket betűrendbe szedve, magyarázatokkal ellátva közli Timaffy, szám szerint 102-t (Tájszavak, régi kifejezések: 176–9).

A könyv a prózai népköltészet iránt érdeklődő szakembereknek és laikusoknak egyaránt értékes. Helytörténészek figyelmébe is ajánljuk. Úgy vélem azonban, leginkább a gyerekekhez kellene eljuttatni a könyvet, a könyvben közölt mondákat. Éppen ezért jó volna, ha a Kisalföld iskoláiban és a kisalföldi családok könyvespolcain mindenütt ott lehetne ez a könyv. Ha olvasnának belőle a gyerekeknek, ha olvastatnák a gyerekekkel őket. Mert múltunkról olvashatunk e mondákban, a népköltészet közvetítésével. Színes stílusuk, érdekfeszítő tartalmuk könnyen befogadhatóvá, s élvezetessé teszi

olvasásukat-hallgatásukat egyaránt. A könyvben közölt népmondák egy részét annak idején – eredeti rendeltetésének megfelelően, tehát szóbeli továbbhagyományozás révén – kisgyermekként ismerhettem meg. Úgy, hogy szüleim – és nyilván más felnőttek is – mesélték nekünk, gyerekeknek. Az én képzeletvilágom is megtelt térben és időben közeli és távolabbi mondabeli személyekkel és helyekkel, erősítve hovatarozásom tudatát. Hany Istókról, a Hany lúdvérceiről, Sobri Jóskáról éppúgy hallottunk, ahogy arról is, hogy a koronát Mihályiban is rejtegették (tudni véltük, melyik Kis-Rába menti fának az odvában), s hogy Mátyás király is járt falunk közelében.

A könyvet a Hazánk Könyvkiadó jelentette meg. A Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat és a Rákóczi Szövetség nemes ügyet, s arra minden tekintetben méltó szerzőt támogatott. A Borbély Károly illusztrációival díszített, igényes kiállítású kötet mondáit – remélem – minél több kisalföldi gyerek olvassa és hallgatja majd. A népköltészet forrásából ugyanis érdemes meríteni. S remélem azt is, hogy Timaffy László további kisalföldi tárgyú kiadványokkal örvendeztet meg bennünket.

Kiss Jenő

**1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / A Soproni Hegység turista térképe
18. sz. Cartographia Kft. Budapest, 1994**

**188 A Soproni Hegység turista térképe 18. sz.
Cartographia Kft. Budapest, 1994**

63 esztendő kellett várnunk arra, hogy 4 és 1/2 évvel a Páneurópai Piknik és 3 évvel a műszaki zár lebontása után újra a kezünkbe vehessünk olyan térképet a Soproni Hegységről, amely híven ábrázolja a magyar–osztrák határt Sopron és Burgenland között, ill. megkísérli helytálló információkkal ellátni a városunktól délre és nyugatra elmerészkedő természetjárókat.

A Soproni Hegyvidék térképezésére 1990–91 között történtek már kísérletek, de egyik közzétett mű sem vette a bátorságot arra, hogy az országhatárt ábrázolja, pedig akkor már lehetett volna. Én legjobbnak e kísérletek közül az ACER Infoland Kft. 1:15 000 léptékű és 1991-ben közzétett térképét tartom, amely világosabban és érthetőbben ábrázolja Brennbergbánya környékét, mint az itt tárgyalt térkép.

A Cartographia mostani vállalkozásának ismertetése előtt célszerű röviden összefoglalni a Sopron környékéről korábban közzétett térképkiadványokat, különös tekintettel a bennük alkalmazott tereppont-elnevezésekre. Időrendben elsőként az ún. „József-térképet” említem, amelyet eredetileg 1775 körül vettek fel, s utoljára 1850–1855 között pontosítottak (bővebben ismertettem a SSz. 1990. évi 1. számában). Ezt követi időrendben dr. Thirring Gusztáv 1:75 000 léptékű térképe: keletkezési dátumát 1905–1910-re becsülöm, Thirring először alkalmazta az ASZTALFŐ megjelölést a HERRENTISCH-re. A harmadik turistatérkép a Soproni Hegységről az 1:25 000 léptékű 14. sz. Kirándulók Térképe: 1931-ben jelent meg, s a mai napig (az itt ismertettet is figyelembevételével) a leghitelesebb térkép, ábrázolva az 1922-ben kijelölt magyar–osztrák határt, sőt megadva a határkövek helyét és sorszámát is. Mindehhez még illik megemlíteni, hogy az Adria feletti szintmagasságok csak 1890 után érkeztek el Sopronba. A „József-térkép” tehát magassági adatot nem tartalmaz, a domborzatot pedig csíkozással jelzi. Csíkozós Thirring térképe is, de bőségesen tartalmaz már magassági adatokat. Kétségtelen, hogy ő egy kb. 1905-ös, azonos léptékű bécsi katonai térképet másolt át a turistakönyvébe. Akkor a katonatérképekészek komolyan

vették már a dualizmust: Burgenland még a Magyar Királysághoz tartozott, tehát az összes helységnév kétnyelvű, még pedig a magyarral a főhelyen (a hivatalos magyar helységnévtár szerint), de pl. a vasúti állomások német jelzésűek, a Csalánkert csak a német nevével fut (*Brennessel Garten*). Viszont valamennyi helységnév mellett szerepel magassági adata is, így Sopron főtere először jelenik meg 212 m-rel, Ágfalva pedig 256 m-rel.

Köztudott, hogy a Fiumei Marineum 1875 után a Délvasút pályatestén végigmérve jutott el a Velencei-tavi Nadapig, ahonnan a Trianon előtti Magyarország magassági adatai származtak; Bécsbe a Trieszti Marineum 1901 után a Semmeringen keresztül érkezett meg. Így az is bizonyosra vehető, hogy 1905-ben a katonák Sopronba Bécsen vagy inkább Bécsújhelyen keresztül értek el, s az ő adataikat ismételte meg Thirring a turistatérképén. A hosszú és nehéz mérési útvonalon azonban némi pontatlanságok történtek: a brennbergi szénrakodó szintmagasságát a katonák 402 m-rel, a vasutasok a pályamenta mérésükkel 408 m-rel adták meg, mint erre a SSz. 1993. évi évfolyamának 245. oldalán az Ilona aknáról szóló tanulmányomban már kitértem. ¹⁸⁹Most örömmel állapítottam meg, hogy az általam észlelt pontatlanság korrekciója megkezdődött, ui. a Cartographia itt tárgyalt térképén már többek között más az Asztalfő és a Károlymagaslat magassági adata, mint Thirringnél és a 14. sz. kirándulótérképén volt. Ez a korrekció – és hogy a térkép határok feltüntetésével jelent meg – a kiadvány fő pozitívuma. Emellett maradt a kiadványban számos negatívum is.

Kezdjük mindjárt az ábrázolt terület terjedelmével. Siegraben és Ritzing irányában megjelent egy-egy fölösleges mező, ugyanakkor hiányzik Harka, keleten a Szárhalmi erdő és a Fertőpart (ez nem „Soproni Hegység”?), északon pedig a Mythras-barlang, a Soproni puszta és a Páneurópai Piknik történelmi határnyitásának szakasza, végül a Bécsi domb és a Dudlesz. Ezeket a hiányzó részeket feltétlenül pótolni kell mielőbb, hisz a térkép vásárlója teljes ábrázolásra vár a cím szerinti soproni hegységről.

A negatívumok közé tartozik a tájegység-elnevezések önkényessége és ezek hibás helyre történt bejelölése is. Tulajdonképpen nem hiba, ha az Asztalfőt visszakereszteljük *Herrentisch*-re (Urak asztala), de akkor nem lenne szabad a régi nevet innen keletre, a Háromoszlop környékére áttenni. Sok zavar van Brennbergbánya környékén is, főként a régi akna helyének jelzésével (Ó-Hermes akna helyesen Soproni akna, Hermesi telep helyesen Ó-Hermes lakótelep, Hermes akna az Új-Hermes akna és lakótelep, végül az István-akna Szt. István akna). Pontosabb a térkép a határon túl, de a Helenenschacht ott is Erholungsort Helenenschacht, viszont ettől délre a pár éves Strand bejelzése azt bizonyítja, hogy a térképfelmérők valóban jártak arra. Így vehették tudomásul a Bányászkereszt német nevét (*Gruberhreu*z), vagy adtak új nevet a „József” *Erzieh Kreuz*-ának (Mester kereszt), amit ezután már Wiederkreuz-nak kellene neveznünk. Pedig mindkettő a tiranoni határ egy-egy pontját jelzi, vagyis hívhatjuk őket magyarul is.

A két Tödl mindig erdős hegyoldal, nem pedig hegycsúcs volt, amit a 14. sz. térkép feliratozása is bizonyít. Most mindkettőből hegycsúcs lett, mégpedig az Alsó-Tödl rossz helyre is került. Utoljára említtem a Fáber-rétet, ami mindig az erdészház megjelölése volt, ahonnan most eltolódott a Szalamandra-tó fölé.

Ágfalva mellé viszont bekerült egy sor új szántóföld megnevezés. Ezek valószínűleg 1951 után, vagyis a német lakosság kitelepítése után keletkeztek (Telekföldek, stb.), ami nem baj, de mit jelent a „Hosszú-megy és földek” megnevezés?

A térkép feltétlenül soproni kooperációval készült, mert egyelőre csak tervezett turista útjelzéseket mutat (pl. piroskereszt jelzés az Asztalfőtől Brennbergig a határon, amiből egyelőre csak a Hidegvíz völgytől a hegytetőig kiépített lépcsős ösvény jelzése létezik).

A térkép hátoldalán található két nyelven dr. Csapody István tájegységismertetője. Csapody a Tómalom és Fertőrákos teljesen eltérő geológiájára nem tér ki, tehát úgy tűnik, hogy az általam hiányolt rész ábrázolására a Cartographia nem is gondolt. Megismétlem: ez hiányosság!

A hátlap többi részén hirdetések olvashatók. Ez is hasznos tájékoztatás, de a Kisalföld Fűszért német hirdetése szégyenletes, legjobb esetben mosolygásra készíti az osztrák vásárlót. Valószínű, hogy a hirdetések révén a turista olcsóbban jut hozzá a 190 térképhez (1994 szeptemberében 200,- Ft-ért). Viszont ennyi pénzért is elvárhatna teljesebb és hibátlanabb információt. Talán jó lett volna, ha a felmérők a kezükbe vették volna a 14. sz. Kirándulótérképet, és néhány idősebb soproni természetjárótól érdeklődtek volna arról, hogy az adatai az ő gyermekkorukban, 1940 körül helytállóak voltak-e.

Ruhmann Jenő

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / LEVÉLSZEKRÉNY

LEVÉLSZEKRÉNY

A Soproni Városszépítő Egyesület és a Soproni Szemle Alapítvány, osztozva a széles körű részvételben, nyilvánosan is megköszöni a dr. Friedrich Károly elhunytá alkalmából számlánkra érkezett adományokat, amelyek együttes összege – az 1995. február 28-i állapot szerint – 56 250 Ft-ot tett ki.

Kornfein Ferencné írja: A Soproni Szemle 1995. évi első számának néhány cikkéhez szeretnék megjegyzéseket, illetve kiegészítéseket fűzni. *Horváth Zoltán* cikkében (39–40. o.) megemlíti néhány vagyonosabb zsidó polgárt, akit a GESTAPO letartóztatott. A névsort könnyen kiegészíthetjük még néhány jelentősebb polgár nevével: Schwarz József kereskedővel, Kolos Leó gyermekkocsi-készítővel, illetve Dr. Rácz Dezső orvosával és még sorolhatnánk... Nagyon fontos és helyesbítendő a 45. oldalon szereplő fénykép aláírása, mivel az nem a Téglagyárban, hanem a cikkben is említett Zwirschitz-majorban készült, a felvételt én magam készítettem 1944. június 29-e előtt. A képen középpontban látható férfi egy lengyel hadifogoly volt (ha jól emlékszem Staszeknek hívták), s a rajta szereplő volt deportáltak közül több még ma is az élők sorában van, hiszen akkor mindössze 18–20 éves gyermeklányok voltunk. A gettó és a deportáló vagonok élelmezésének kérdéséhez (42–44. o.) csak annyi hozzáfűznivalóm van, hogy a gyűjtőtábor élelmezését a lezárt zsidó otthonok kirablásával „oldották meg”, a vagonokban pedig ez a kérdés fel sem merült... A Soprontól Auschwitzig tartó három napos vonatút alatt egyszerűen semmit nem kaptunk enni.

A Weinberger Ernővel készített interjúhoz is lenne néhány megjegyzésem. A 61. oldalon említett Lantos kolléga egyik fia (Kinnori néven) Izrael első földművelési minisztere lett. Léderer Henrikné (Hacker Zelma) és leánya, Margit, megmenekülésének története (62. o.) valóban nem mindennapi! Őket az ún. Kastner-csoport menekítette fel Budapestre, ahonnan mint „erdélyi menekült” került cselédlánynak, kislánynak pedig gyermekvigyázónak az Alföldre. Ő egyébként ma is Sopronban él. Szintén ezen az oldalon szerepel Dux Erik matematikaprofesszor neve, akiről csak a pontosítás kedvéért kell elmondanom, hogy nem Szegeden, hanem Pesten tanított. Ugyancsak itt olvassuk, hogy '44-ben a zsidók már nem érettségizhettek. Én úgy tudom, hogy miniszteri engedéllyel lehetséges volt, sőt ismertem is valakit, aki az apácáknál ekkor érettségizett.

191 Becht Rezső visszaemlékezéséhez csak egy dolgot kiegészítésül: munkaszolgálatosok az említett Balf, Fertőrákos és Bánfalva mellett voltak még Kópházán, Harkán és a Nagycenk melletti Ilona-majorban is.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / MUNKATÁRSAINK

MUNKATÁRSAINK

dr. Kubinszky Alihály tszv. egyetemi tanár , 9401 Sopron, Pf. 132 EFE

dr. Horváth Zoltán ny. levéltárigazgató, 9400 Sopron, Udvarnoki u. 4.

Hárs József olvasószerkesztő, 9400 Sopron, Deák tér 21/23.

dr. Mollay Károly ny. egyetemi tanár, 1118 Budapest, Köbölkút u. 11.

dr. Metzl János ny. kórházi főorvos, 9400 Sopron, Deák tér 35.

dr. Turbuly Éva levéltárigazgató, 9400 Sopron, Pf. 82.

dr. Sarkady Sándor főiskolai tanár, 9400 Sopron, Pf. 112.

Manica, Giuseppe egyetemi tanár

Hamar Imre író, újságíró, szerkesztő, 8200 Veszprém, Batthány u. 15/D.

Szakál Péter gimnáziumi igazgató, Sopron, Erzsébet utca 20.

dr. Dőry Lajos művészettörténész. Frankfurt a.M., Unterlindau 31.

Varga Géza igazgató, Észak-Dunántúli Gázszolgáltató Rt. Soproni üzemegység, Táncsics M. u. 12.

dr. Kiss Jenő tszv. egyetemi tanár, 1052 Budapest, Piarista u. 1.

Ruhmann Jenő okl. kohómérnök, 9400 Sopron, Löver körút 97

Kornfein Ferencné Sopron, Kis János u. 4.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI SZEMLE

192 SOPRONI SZEMLE

Ödenburger Rundschau
Lokalthistorische Quartalschrift

Redaktion: Karl Mollay

Inhaltsverzeichnis

- Kubinszky, Michael:* Johann Metzl 75 jährig
- Horváth, Zoltán:* Leben und Wirken von Ignaz Flandorffer d.J. (1816–1891) II. Teil
- Hárs, Josef:* Franz Printz (1844–1920), einstiger Vorsitzender des Ödenburger Stadtverschönerungsvereines
- Mollay, Karl:* Topographie der Schmiedgasse (die Hausgründe Nr. 3–37 der Grabenrunde 1379–1536) II. Teil
- Aktuelle Fragen der Ödenburger Geschichtsforschung*
- Metzl, Johann:* Die Generalversammlung zum 125jährigen Jubiläum des Ödenburger Stadtverschönerungsvereines (12. Dezember 1994)
- Kubinszky, Michael:* Tätigkeit des Ödenburger Stadtverschönerungsvereines im Jubiläumsjahr 1994
- Kleine Mitteilungen*
- Hárs, Josef:* Fotoausstellung des Karl Diebold (1–24. Juli 1994)
- Turbuly, Eva:* Die Stadtarchive und die Lokalgeschichtsschreibung
- Kulturelles Leben in Ödenburg*
- Sarkady, Alexander:* Eine Gedenktafel für Ludwig Kónya
- Manica, Giuseppe:* Die Ausstellung „Bernsteine aus der Römerzeit“
- Hamar, Emmerich:* Bildende Kunst auf Medaillen
- Szakál, Peter:* Ausstellung zum Gedenken des Kunstmalers Árpád Szarka (20. November–7. Dezember 1994)
- Nekrologe*
- Dőry, Ludwig:* Koloman Renner zum Gedächtnis
- Sarkady, Alexander:* Der Kunstmaler Árpád Szarka (1915–1993)
- Varga, Géza:* Josef Baumann (1903–1994)
- Bücherschau*
- Kiss, Jenő:* Timaffy, Ladislaus: Zauberer, Gelehrte, Hexen. Sagen aus der Kleinen Ungarischen Tiefebene. Raab, 1992 (ung.)
- Ruhmahn, Jenő:* Touristenkarte des Ödenburger Gebirges. Budapest, 1994 (ung.)
- Briefkasten*
- Unsere Mitarbeiter*

Végjegyzet

1 (Megjegyzés - Popup)

Berényi Pál A Soproni Takarékpénztár ötven éves története 1842–1892., Sopron, 1892, 142

2 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 21.

3 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 28.

4 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 35.

5 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 44.

6 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 49.

7 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 48.

8 (Megjegyzés - Popup)

SVL. Ker. Teat. kv. III. 1855. febr. 24. És uo. Szám nélkül (Osztrák–Magyar...) és „Sopron”, 1891. febr. 14. (Cenzor).

9 (Megjegyzés - Popup)

Uo. Fasc. XXV. Nr. 15793.

10 (Megjegyzés - Popup)

Fasc. VIII. Nr. 3129.

11 (Megjegyzés - Popup)

M. Országos Levéltár. (OL.) Földművelési- Ipari és Kereskedelmügyi Minisztérium (FIK) K. 168–1873–23–1420.

12 (Megjegyzés - Popup)

SVL. APOe. Fasc. XXV. Nr. 16837.

13 (Megjegyzés - Popup)

Uo. Fasc. XXV. Nr. 19698. FIK. válasza 1872. júl. 23.

14 (Megjegyzés - Popup)

OL. FIK. K. 168–1873–23–1420-(1873. ok. 30).

15 (Megjegyzés - Popup)

„Sopron”, 1873. máj. 31.

16 (Megjegyzés - Popup)

Berényi i.m. 62–63.

17 (Megjegyzés - Popup)

SVL. Ker. Test. Lev. K. 410. (1836. márc. 27). Jegyzék: APOe: Fasc. XI. Nr. 3937. Lásd még: A Soproni Vasút Társaság 1836–1838. SSz. 1964. 224–298. Horváth: SSz. 1989, 99.

18 (Megjegyzés - Popup)

Östör József: Széchenyi és Sopron. SSz. 1942. 1.

19 (Megjegyzés - Popup)

SVL. Ker. Test. Lev. jkv. III. 1843. szept. 24.

20 (Megjegyzés - Popup)

Uo. Fasc. XXIV. Nr. 7000 Fasc. 1845. dec. 4. Uo. XXV. Nr. 7168. (1846. ápr. 18.)

21 (Megjegyzés - Popup)

SVL. Ker. Test. jkv. III. 1849. nov. 4.

22 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 1854. 116., és 1855. június 18.

23 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 1855. dec. 12.

24 (Megjegyzés - Popup)

Oedenburger Intelligenz und Anzeige Blatt. 1856. febr. 4.

25 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 1858. szept. 3.

26 (Megjegyzés - Popup)

SVL. Ip. Ker. Kam.jel. 1853. 251. És uo. SVL. Pm Eln. 1867. 695.

27 (Megjegyzés - Popup)

Uo. Sopron Város Közgyűlési jkv. 1868. ápr. 29. – 1311

28 (Megjegyzés - Popup)

Uo. Fasc. XXV. Nr. 18392.

29 (Megjegyzés - Popup)

Dr. András: Sopron közüzemi politikája SSz. 1942. 156–157 és 160; Soproni Gázmű 1866–1966 (Molnár József), Sopron 1966. 5, és Baumann József: A soproni gázmű története (1865–1979) SSz. 1981. 4.

30 (Megjegyzés - Popup)

SVL. Pm. Eln. 1866. 121.

31 (Megjegyzés - Popup)

Uo. Sopron Város Térképei (SVT) 5.

32 (Megjegyzés - Popup)

Uo. APOe. Fasc. XXIV. Nr. 6270.

33 (Megjegyzés - Popup)

Schindler i.m. 170.

34 (Megjegyzés - Popup)

Berényi i.m. 8.

35 (Megjegyzés - Popup)

SVL. APOe. Fasc. XXV: Nr. 9264. (1848. okt. 25.)

36 (Megjegyzés - Popup)

„Új Sopron”. 1943. január 2. – Hofer Péter

37 (Megjegyzés - Popup)

A soproni ipar 100 éve 1847–1947.

38 (Megjegyzés - Popup)

SVL. APOe. Fasc. V. Nr. 12191 (1848. május 12. – Klauzál Gábor).

39 (Megjegyzés - Popup)

OL. Uszoda Részvény társaság, Sopron. K. 168–1872–20–2343. Lásd még, Horváth Zoltán: A soproni és a sopronbánfalvi molnárcsaládok története (1767–1950) Sopron, 1993. 219. s SVL. Légszszvilágítási Rt. Jkv. 1877. márc. 27.

40 (Megjegyzés - Popup)

SVL. Ker. Test. Lev. II. 1846. jan. 4.

41 (Megjegyzés - Popup)

Uo. II. 133. (1855. február 28.)

42 (Megjegyzés - Popup)

Uo. APOe. Fasc. IX. Nr. 534.

43 (Megjegyzés - Popup)

Uo. ff.

44 (Megjegyzés - Popup)

Uo. Gem. Raths Prot. 1856. 51. és 65.

45 (Megjegyzés - Popup)

Uo. Ker. Test. jkv. II. 235 (1856. szept. 24.)

46 (Megjegyzés - Popup)

Uo. Wirtsch. Com. Prot. 1858. 215.

47 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 1428.

48 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 1519.

49 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 1827.

50 (Megjegyzés - Popup)

Uo. Gem. Raths Prot. 1858–156.

51 (Megjegyzés - Popup)

Uo. Deszkásy Boldizsár: A Soproni Kaszinó 100 éve. 1843–1943. Sopron 1944. 12.

52 (Megjegyzés - Popup)

Deszkásy im. 21.

53 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 23.

54 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 24.

55 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 25.

56 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 87.

57 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 66.

58 (Megjegyzés - Popup)

A Soproni Városszépítő Egyesület Évkönyve 1869–1929. Sopron, 1929; Csatkai Endre: A Soproni Városszépítő Egyesület története 1869–1929. 41.

59 (Megjegyzés - Popup)

Szabó Jenő: A Soproni Városszépítő Egyesület története 1864–1964. SSz. 1983, 11.

60 (Megjegyzés - Popup)

SVL. APOe. Fasc. XXV. Nr. 10482.

61 (Megjegyzés - Popup)

Csatkai i.m. 41.

62 (Megjegyzés - Popup)

SVL. Wirtsch. Com. Prot. 1865. 163.

63 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 357.

64 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 449 és 475.

65 (Megjegyzés - Popup)

Uo. APOe. Fasc. XI. Nr. 4248. (A terv hiányzik)

66 (Megjegyzés - Popup)

Uo. Fasc. XI. Nr. 4257.

67 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 4253.

68 (Megjegyzés - Popup)

Szabó i.m. 11.

69 (Megjegyzés - Popup)

Uo.

70 (Megjegyzés - Popup)

Csatkai i.m. 42. Vö. Szabó i.m. 8.

71 (Megjegyzés - Popup)

Csatkai i.m. 54.

72 (Megjegyzés - Popup)

Berényi i.m. 39.

73 (Megjegyzés - Popup)

Berényi i.m. 50.

74 (Megjegyzés - Popup)

Horváth Zoltán: A soproni és a sopronbánfalvi molnárcsaládok története Sopron, 1993., 233.

75 (Megjegyzés - Popup)

SVL. Polgárotthon iratai és APOe. Fasc. VIII. Nr. 807. és Heimler Károly: Sopron város topográfiája Sopron 1936., 63.

76 (Megjegyzés - Popup)

„Oedenbwger Nachrichten” 1873. márc. 13.

77 (Megjegyzés - Popup)

SVL. Polgárotthon ir. Jahres Bericht und Rechnungs-Ausweis des Oed. Armen-Versorgungs Hauses am 31. Dec. 1874.

78 (Megjegyzés - Popup)

Uo. APOe. Fasc. XXV. Nr. 23267

79 (Megjegyzés - Popup)

Oedenburger Int. und Anzeige Blatt 1858. május 31.

80 (Megjegyzés - Popup)

Csatkai Endre: A Soproni Zeneegyesület 100 éves történetének vázlata, Sopron, 1929. 21.

81 (Megjegyzés - Popup)

Oedenburger Nachrichten 1873. aug. 31. Az újságírók szerint rábeszélésre sem vállalta, viszont az egyesület gyászjelentésében elnökségének időtartama 21 év, 1870–1891.

82 (Megjegyzés - Popup)

„Oedenburger Kalender” 1871. 15. és 1872. 59.

83 (Megjegyzés - Popup)

„Sopron” 1891. február 14.

84 (Megjegyzés - Popup)

Stand der Oedenburger uniformirten Bürger Garden am 1. Jänner 1845, nebst dem Rechnungs-Ausweis über den Stand des Unterstützung-Vereins. Oedenburg 1845. (és 1843).

85 (Megjegyzés - Popup)

Szab. Kir. Sopron város Belső Tanácsának, választott községének... névsora 1846-iki Boldogasszony 7-én tartott tisztújítószék után (Nyomtatvány).

86 (Megjegyzés - Popup)

SVLAPoe. Fasc. V. Nr. 12195.

87 (Megjegyzés - Popup)

Uo. Fasc. Nr. 12028

88 (Megjegyzés - Popup)

Uo. Fasc. XXIV. Nr. 3053 (1848. szept. 8.)

89 (Megjegyzés - Popup)

Uo. Fasc. XXV. Nr. 92221 (1854. jan. 1.)

90 (Megjegyzés - Popup)

Uo. Gem. Raths Prot. 1858. 82., 163 és 170.

91 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 1859. 147.

92 (Megjegyzés - Popup)

Horváth Zoltán: A községi kormányzat és a parasztság. L.: Szabó István: A parasztság Magyarországon a kapitalizmus korában 1848–1914, Bp. 1964. II. kötet 601.

93 (Megjegyzés - Popup)

SVL APOe Fasc. V. 14880 (1861. febr. 14.)

94 (Megjegyzés - Popup)

Zergényi Gyula naplója 1868–1871 (A család tulajdonában).

95 (Megjegyzés - Popup)

„Sopron” 1891. febr. 14.

96 (Megjegyzés - Popup)

Zergényi i. m.

97 (Megjegyzés - Popup)

SVL, Gem. Raths Proth. 1859. 73.

98 (Megjegyzés - Popup)

Oedenburger Nachrichten 1873. nov. 28. és SVL. Légszeszvilágítás Rt. Jkv. 1868. máj. 14.

99 (Megjegyzés - Popup)

187 S VL APOe. Fasc. XXV. Nr. 22459 és Pm. Eln. 1885. 183.

100 (Megjegyzés - Popup)

OL. Királyok könyve K–21–1882–308 és a III. oszt. Vaskorona rendjének adományozásáról SVL. Pm Eln. 1871. 532. Az eredeti oklevél a Flandorffer család tulajdonában.

101 (Megjegyzés - Popup)

„Sopron” 1881. szept. 3. A cikkíró a szeptember 4-i várható ünnepséget írta le. Átírtam múlt időbe. Lásd még: Oedenburger Bote 1881. szept. 8.

102 (Megjegyzés - Popup)

Horváth Zoltán: Sopron város 1858., 1886 és 1911. évi adófizetőinek gazdasági (foglalkozásbeli) és társadalmi szerkezete. (Kézirat.)

103 (Megjegyzés - Popup)

Horváth Zoltán: Flandorffer Ignác és fia bornagykereskedő cégnek csődje és betéti társasággá alakulása, 1893. SSz. 1993. 360.

104 (Megjegyzés - Popup)

„Sopron” 1991. február 14.

105 (Megjegyzés - Popup)

Oe. Ztg. (Oedenburger Zeitung) 1925. máj. 26.

106 (Megjegyzés - Popup)

Ferenc születésének időpontját Szabó Jenő: A Soproni Városszépítő Egyesület története 1869–1984. c. könyvében közli (14. o.), forrás megjelölése nélkül. Sem a Szentlélek-, sem a Belvárosi plébánia anyakönyveiben nem található. Anyja 1843. júl. 25-én kötötte második házasságát. Apja, Prinz József, 1843. júl. 27-én szerzi meg a polgárjogot. Az ő apja Prinz Nándor, anyja Magdolna (Vezetékneve Printz József 1907. febr. 13-i, 102. sz. állami halotti anyakönyvi bejegyzése szerint Krech.) Házi Jenő: Soproni polgárcsaládok. 1–2. köt. Bp., 1982, 174. o. (1704. szám).

107 (Megjegyzés - Popup)

A házról: Csatkar Endre: Eltűnt várkerületi házak nyomában (4. A 107a és 107b Pollák- és Hirschl-ház.) Soproni Újság 1946. júl. 2. 1828-ban Widmayer József dohányárus veszi meg a 107/b-t. Fényképe (romos állapotban mutatja, a SSz. 1965, 7. o.-án; a háromablakos ház.

108 (Megjegyzés - Popup)

Grünwald Fülöp Jakab haláláról a Szentlélek-plébánián őrzött akv.-ben. Polgári eskü: Házi Jenő i. m. 5909. sz. (522–523. o.).

109 (Megjegyzés - Popup)

Wittmeyer József dohánygyáros (!) a Várkerületen, a 31. sz. házban lakik 1798-ban (Thirring Gusztáv: Sopron városa a 18. században. Sopron, 1939, 355. o.) Ennél korábbi adat itt nincs. Résztulajdonos 1810-ben a Várkerület 19-ben. (Thirring Gusztáv: Sopron házai és háztulajdonosai 1734-től 1939-ig. Sopron, 1941, 34. o.). Viszont Házi i. m. szerint: Wittmayr József (11663. sz.), 955. o. dohányárus, 1792. polgár, szülei Rotenburgból jöttek, 1808-ban külső tanácsos. Wittmayr Tamás pedig (11662. sz.) 1600-ban végrendeleti tanú.

110 (Megjegyzés - Popup)

Sopron, Szentlélek-plébánia halotti akv. Grünwald József nem szerepel a soproni születési anyakönyvekben,

születésének évszáma a családi sírbolt sírkövén olvasható (a Szt. Mihály-templom mögötti régi temetőben, Ruhestätte der Familie Printz felirattal, a kúttól lefelé a 8. sz. sír, a fal mellett, a szomszéd a Widmayer család).

111 (Megjegyzés - Popup)

Állami halotti akv. Az 1894-ben épült 49. sz. ház 1903-ban már a máig érvényes 35. számon szerepel a házbéradó-kivetésben. 1899-ben épük, ld. Horváth Zoltán: Sopron városias fejlődése a kapitalizmus első időszakában (1848–1914). SSz., 1985, 143. o. – A 19. sz. akv.-i bejegyzés szerint 66 éves korában, agyvérzésben hunyt el. Printz Ferenc mint vele egy fedél alatt lakó családtag jelentette be, egyúttal tisztázva rokoni kapcsolatát.

112 (Megjegyzés - Popup)

Slt. (Győr-Moson-Sopron megye Soproni Levéltára) Tanácsi iratok V. 16458. Nyomatott csődhirdetmény valamennyi törvényhatóságnak. Közelebbi személyi adatok nélkül.

113 (Megjegyzés - Popup)

Dr. Meggyesi Sdrwartz Miklós, a Katolikus Konvent átszervezése után, első polgári elnökként került az élre, s maradt – többszöri újraválasztása után – lemondásáig, 1908-ig (Bán János: A Soproni Katolikus Konvent története. Sopron, é. n. Kézirat, Soproni Múzeum). Felesége a Soproni Népkonyha Egyesület egyik alapítója és elnöknője, „jóformán saját költségén szereltette fel a belvárosban azóta lebontott Cavallar-házban elhelyezett szegénykonyhát”, 1880 őszén. A Soproni Népkonyha Egyesület Tevékenységi Jelentése főnnállása 50-ik évében [1930].

114 (Megjegyzés - Popup)

Ld. a kiállítás katalógusát és az útikönyv XXVIII. oldalát. Az énekeskönyv Hahnenkamp József tanító munkája. Printz boltjának cégére a Soproni Múzeumban.

115 (Megjegyzés - Popup)

Id. Kurzweil Ferenc a Soproni Zeneegyesület egyik alapítója és első karnagya. Óráikról: Programm des Benedictiner Obergymnasiums zu Oedenburg. Veröffentlicht am Sdiluße des Schuljahres 1858, valamint az 1860. és 1862. évről (Soproni Múzeum). A Belvárosi plébánia akv.-e szerint Printz József 1842. júl. 25-én tartott esküvőjén a menyasszony tanúja Kurzweil Ferenc.

116 (Megjegyzés - Popup)

A Soproni Kathohkus Főgymnasium ifjúságának érdemsorozata Második félévben 1863. A rendes tantárgyakból VIII. osztályban (Soproni Múzeum).

117 (Megjegyzés - Popup)

1963-ben: VIII. 2432. sz. akta, 1864-ben: VIII. 2497.

118 (Megjegyzés - Popup)

A Gensel-alapítványról Bán János i. m 47. o. Uo. a továbbiakról.

119 (Megjegyzés - Popup)

Az apát utasítják az ellenőrzésre és jelentésre: közgyűlési jegyzőkönyv 1670. sz. 1866-ból.

120 (Megjegyzés - Popup)

XXV. 20250. Printz Ferenc sajátkezű kérvénye.

121 (Megjegyzés - Popup)

Uo.

122 (Megjegyzés - Popup)

XXV. 21802. Adatok a „tanácsnoki állomásra” meghirdetett pályázatra beadott kérvényben és a csatolt iratokban.

123 (Megjegyzés - Popup)

XXV. 21802. Kimutatás és Printz Ferenc kérvénye.

124 (Megjegyzés - Popup)

Uo. A hivatali esküt 1883. febr. 26-án, a közgyűlésben tette le.

125 (Megjegyzés - Popup)

A Bp.-ről idekerült Drucker rendet akart teremteni, de ő húzta a rövidebbet... Ld. a helyi sajtót, pl. a „Sopron” c. lap 1882. okt. 11-i számát.

126 (Megjegyzés - Popup)

A vízmű történetéről Boronkai Pál: Sopron vízellátása. SSz. 1959, 206. o. A kezdetek, de személyek említése nélkül. A 205. o.-on csoportkép az alapkövetéletről.

127 (Megjegyzés - Popup)

A vízműnek nem akadt még olyan történetírója, mint a gázműnek Baumann József személyében. Az úthálózatról, a csatornázásról szintén lenne írni való.

128 (Megjegyzés - Popup)

A Pannónia történetéről ld. SSz. 1966, 316–318. o.

129 (Megjegyzés - Popup)

Oe. Ztg. 1926. jan. 31.; Szabó Jenő i. m. 18. o.

130 (Megjegyzés - Popup)

Szabó Jenő i. m. a fásításokról a 22–23. oldalakon. Csatkai Endre–Heimler Károly: A Soproni Városszépítő Egyesület évkönyve 1869–1929. Sopron, 1929, 60., ill. 68–70. (a fásításokról); 78–79. o. (Printz lelkes szervezőmunkájáról).

131 (Megjegyzés - Popup)

Képe a Csatkai–Heimler i. m. 52. és 53. oldalán. A Romwalter-féle útikalauz leírásából (107. o.) megtudjuk, hogy Boór András ácsmester volt a kivitelező 1884. okt. 1. 5548/379. sz. 1891-ben aztán annyira csökkent a víz szintje, hogy a város az egész alkotmányt a Halászkunyhó bérlőjének adta át: XXV. 23905. Erről a verandáról és az ott rövid ideig zajló fürdőéletéről ír Garád Róbert a SSz. 1981, 252–254. oldalán. Az építmény később elhagyottan állt és 1914-re elkorhadt.

132 (Megjegyzés - Popup)

Printz Ferenc dr. Sopron sz. kir. város helyettes polgármesterének 1901. évi jelentése. Sopron, 1902, 96 o.

133 (Megjegyzés - Popup)

Oe. Ztg. 1885. febr. 25. Frintz Ferenc 536 szavazatot kapott, apja 393-at.

134 (Megjegyzés - Popup)

A helyiségről és a benne lévő fényképről Szabó Jenő i. m. 25. o.

135 (Megjegyzés - Popup)

Szabó Jenő i. m 13–14. o.

136 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 16. o.

137 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 14. o.

138 (Megjegyzés - Popup)

A körútról Szabó Jenő i. m. 16. o. Amikor Heimler vette kezébe az ügyeket, még a tanácsköztársaság idején is folytak az előkészítő munkák a területek kisajátításához. Hárs József előadása a Helytörténészek Baráti Körében, 1972. febr. 7. A Körről SSz 1977, 381. o. – A kilátóról Szabó Jenő i. m 17–18. o.

139 (Megjegyzés - Popup)

Szabó Jenő i. m. 15. o.

140 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 18. o.

141 (Megjegyzés - Popup)

Szabó Jenő i. m. a 18. o.-on foglalkozik a témával. Továbbá: Hárs József: Romwalter Károly útikalauzai a múlt század utolsó évtizedeiben. SSz. 1979, 351–355. o. és Uó: Írt-e Printz Ferenc útikalauzt? SSz. 1976, 60–62. o. Baedeker Károly megkeresése a Levéltár és a Múzeum megtekintése tárgyában Slt. XXV. 26886/II. (1897–98.). Woerl 500 példány 60 o. é. frt-ért való megvétele ellenében 500 ingyenes példányt adna, Romwalter 80 o. é. frt hozzájárulás ellenében csak 50 ingyenes pl.-t adott és még történelmi adatokat is kért.

142 (Megjegyzés - Popup)

Der Zusammenbruch der Baubank Radikal 1901. nov. 1.

143 (Megjegyzés - Popup)

S. N. (Soproni Napló) 1910. szept. 10.

144 (Megjegyzés - Popup)

1906. nov. 21. XXV. 26376.

145 (Megjegyzés - Popup)

Uo.

146 (Megjegyzés - Popup)

Uo., 1906. dec. 29-i értesítés Printz Ferenc részére nyugdíjazásáról (14890/1906. dec. 21. határozat).

147 (Megjegyzés - Popup)

14395/403 kgy/1906. sz. jkv. kivonat. Eszerint 1906. márc. 1-jén töltötte be szolgálatának 28. évét. Ehhez hozzáadták a hivatalnokoknak járó millenniumi 3 évet. A nyugdíj-szabályrendelet 13. §-a alapján addigi javadalmazásának – 4000 K törzsfizetés + 720 K korpótlék – 82 %a, azaz 3870 K 40 f illeti meg. Ezt egészítették ki kegydíjjal, hogy a végösszeg a kerek 4500 K legyen. 1907. jan. 24-én jött meg a belügyminiszteri jóváhagyás, amelyet a febr. 27-i közgyűlés tudomásul vett. A nyugdíjat visszamenőleg, 1907. jan. 1-jével kapta.

148 (Megjegyzés - Popup)

Printz Ferenc dr. meghalt. Sopronvármegye 1920. febr. 1. A Konventről: Franz Printz: Ueber die Entstehung und weitere Entwicklung des Oedenburger katholischen Conventes Oedenburg, 1882, 8 p. Egy cikke: Printz Ferenc: A soproni szépítő egyesület működése. „Sopron” 1897. júl. 4.

149 (Megjegyzés - Popup)

Muhr Hermina zongorajátékaról: Thier László: Liszt Ferenc soproni hangversenyei és műveinek nyilvános előadása 1820–1956. SSz. 1956, 358. o.-on olvasható, hogy 1884. jan. 5-én a XIV. rapszódiaát játssza Muhr Hermina, az Irodalmi és Művészeti Kör estélyén. Családi hagyomány szerint játszott Liszt Ferencsel négykezes. Hosszú özvegysége alatt zongoraórákat adott, s Elza leányával élt együtt (Muray László közlése 1995. febr. 14.). Printz Ferenc és Muhr Hermina házasságkötése 1885. jún. 6-án volt a Dómban (Belvárosi plébánia akv.), a halotti akv. adatai szerint Aradon született Muhr Hermina, 1863. dec. 13-án, s

1955. márc. 24-én halt meg Sopronban. Bejelentő: lánya, Erzsébet (Elza). – Muhr Ottmárról Henriquez Vince: A cs. és kir. 9. sz. gróf Nádasdy huszárezred története 1904–1918. Bp., 1930, 40–46. o. (Jelentések, leírások.)

150 (Megjegyzés - Popup)

Péterfy Károly: A soproni m. kir. honvéd főreáliskola története 1898–1921. Sopron, 1934, 120. o., ill. Muray László közlése 1995. febr. 14.

151 (Megjegyzés - Popup)

Eljegyzésükről: Oe. Ztg. 1885. márc. 4.

152 (Megjegyzés - Popup)

Házasságukról: Oe. Ztg. 1885. jún. 7.

153 (Megjegyzés - Popup)

A családi síremléken a gyermekek közül csak Gizella (Gizi) 1890–1942 és „Elza” 1893–1970 adatai olvashatók. A születési anyakönyvek bejegyzéseivel kiegészítve: Gizella Magdolna Hermína 1890. febr. 18-án, Erzsébet Mária Alojzia („Elza”) 1893. szept. 9-én született. Heléna Krisztina Mária 1886. ápr. 4-én született és 1908. aug. 22-én ment nőül Bergmann Vilmoshoz. Ferenc József Sándor *Ottmár* születési dátuma 1891. szept. 30. Elsőfokú unokatestvérét, Muhr Ottmár Olga nevű lányát vette feleségül, 1947-ben Argentínába vándoroltak ki. *József* István Béla 1895. dec. 29-én látta meg a napvilágot. Családjával Szegeden élt, Antal pedig 1947-ben Ausztráliába költözött. A soproni akv.-ekbe csak Ottmár névmagyarosítását jegyezték be. József fia, Printz Ferenc unokája, Muray László a soproni Erzsébet Kórház központi laboratóriumának helyettes vezetője. Bátyja (József) Printznek született, Murayként nőtt föl, majd 1956-ban Ausztriába menekült, ahol nagybátyja örökbefogadta, így most Muhr a vezetékneve.

154 (Megjegyzés - Popup)

Az akv. szerinti második keresztnéve Szeráf. Haláláról Svm. (Sopronvármegye) 1920. febr. 1. stb., a temetéséről Svm 1920. febr. 4. stb.

155 (Megjegyzés - Popup)

A Katolikus Konvent regiszterének megjegyzés-rovatában az 1920. márc. 17-i határozat.

156 (Megjegyzés - Popup)

Winkler Gábor: Sopron építésze a 19. században. Bp., 1988, 205. o.

157 (Megjegyzés - Popup)

Az anyakönyvekből, az adófőkönyvekből és házbéradókimutatásokból, építési engedélyek kimutatásaiból, a különböző címtárakból kivett lakáscímek: Várkerület 107/b Printz József nevén 1852/53., 1860/61., 1869., Ferenc és Grünwald József nevén is: 1895.; lakásuk a Széchenyi tér 19.-ben: 1886, 1890., 1893.; 1897-től csak Printz József tulajdonában: Deák tér 49. (1903-tól 35. sz); viszont Ferenc tulajdonként Alsólőver 3/a.

(1895, 1904.); Újteleki u. 16. (1912, 1917), végül Alsólóver u. 24. (1920).

158 (Megjegyzés - Popup)

Muray László közlése 1995. febr. 14.

159 (Megjegyzés - Popup)

Radikal 1901. nov. 10. és [Taizs Károly:] A soproni bank-bukás. Sopron, 1902, 265–266. o. Braun Katalin hagyatékából származó 12 855 K 80 f kamattal növelt összegből 12 200 K volt pénztári jegyben az Építőbankban. Printz ténykedése a város élén: dr. Töpler Kálmán Sopron sz. kir. város polgármesterének 1902. évi jelentése a városi közigazgatás összes ágairól. Sopron, 1903, 9–10. o.

160 (Megjegyzés - Popup)

Oe. Ztg. 1925. máj. 26. – A Printz Ferenc-pihenőt Schneider Ferenc műépítész tervezte és Hild Lipót egyesületi tag, köfaragómester készítette. Ld. Csatkai–Heimler i. m. 108. o.

161 (Megjegyzés - Popup)

Az I. rész SSz. 1994, 266–302.

162 (Megjegyzés - Popup)

Házi Jenő a *scherer* szót mindenütt 'Tuchsherer; posztónyíró' értelemben használja, holott a szótárak szerint 'borbély; felcser' is lehet. A fenti adatban alkalmazása a fürdőben és alacsony adója mindenképpen az utóbbi jelentést valószínűsíti.

163 (Megjegyzés - Popup)

1531. szept. 15-én a városi tanácsnál megjelent Hans von Pferdsdorf (Lófalú Sáros vármegyében?), Ferdinánd király szolgálatában álló nemes, és ügyvédje útján előadta, hogy Walch Bertalan kőműves, valamint Walch Antal, nem soproni kőművessegéd (*lediger Mauerknecht*) éjnek idején, minden ok nélkül, utazókocsiját (Raißwagen), embereit és szolgálóját megtámadták, kivont karddal (*mit Zogener were*) megverték és megrémítették (*gepoldert*) őket, kocsiját átkutatták, javait, köztük köpenyét (*göpenekh*) magukhoz vették, a fegyverzete tartalmazóládát fel akarták törni: mindezért kárpótlásul 500 dénárfontot követel a királynak és a támadók feljebbvalóinak járó elégtételen kívül. A vádlottak beismerő vallomást tettek, bocsánatot kértek: Walch Bertalan apósánál (*sweher*), Finthus György molnárnál (SSz. 1993, 34) iddógáltak, hazafelé menet botlottak a kocsiba; Bertalan maga nem nyúlt semmihez, Walch Antal beszállt a kocsiba az ott gyermekével alvó asszonyhoz, *In seiner trunghner weise vbels an sy gemuett vnd ander mutwillen getriben*. Bertalan ezt elhárította, *damit der frawen nichts beschehe*. A vád többi részét nem ismerték el. A tanács végül is 11 dénárfontot ítelt meg a felperesnek és a feleket kibékítette egymással (GedB 298).

164 (Megjegyzés - Popup)

Elhangzott 1994. május 29-én a Levéltári Tanács Önkormányzati Levéltárak Szekciójának Konferenciáján, német nyelven.

165 (Megjegyzés - Popup)

dr. Heringa Károly: A németalföldi levéltárak. In: Levéltári Közlemények, 1928, 61.

166 (Megjegyzés - Popup)

Bittner Lajos: A történetírás és a levéltártudomány. In: Levéltári Közlemények 1942–45, 4–28.

167 (Megjegyzés - Popup)

Lásd a Levéltári Szemle 1986–87. évi évfolyamait, Buzási János, Dóka Klára, Erdmann Gyula, Böör László, Kanyar József, Borsa Iván hozzászólásait, illetve a szerkesztőség vitázáróját!

168 (Megjegyzés - Popup)

Házi Jenő életrajzi adataira: vö. Horváth Zoltán: Házi Jenő élete és munkássága In: Házi Jenő Emlékkönyv. Sopron, 1993, 9–27. Házi Sopronba kerüléséről: Varga Imréné: Házi Jenő hagyatéka a Soproni Levéltárban. In: Házi Emlékkönyv 27–63.

169 (Megjegyzés - Popup)

Házi Jenő: Sopron szabad királyi város története I. 1–7., II. 1–6. Sopron, 1921–43.

170 (Megjegyzés - Popup)

Házi Jenő: Soproni polgárcsaládok 1535–1848. Bp., 1982, I–II.

171 (Megjegyzés - Popup)

Házi Jenő: Sopron szabad királyi város Levéltára. In: Levéltári Közlemények, 1923, 227–247.

172 (Megjegyzés - Popup)

Szende Katalin: „Én most is minden nap Sopronban vagyok...” Interjú Mollay Károllyal. In: Soproni Szemle 1993, 300.

173 (Megjegyzés - Popup)

Horváth Zoltán: Sopron és a megye múltja egykorú iratok tükrében Sopron, 1964. Uő.: A jobbágyvilág alkonya Sopron megyében. Bp., 1976.

174 (Megjegyzés - Popup)

Mollay Károly: Első telekkönyv/Erstes Grundbuch 1480–1553. Sopron, 1993.

175 (Megjegyzés - Popup)

Házi Jenő Emlékkönyv, Szerk. Dominkovics Péter–Turbuly Éva. Sopron, 1993.

176 (Megjegyzés - Popup)

Beszéd a költő emléktáblájának újraállítása alkalmából 1994. június 26-án.

177 (Megjegyzés - Popup)

A szöveg a Magyarországi Olasz Kulturális Intézet által küldött "Breve discorso d'inagurazione della mostra da parte del Prof. Giuseppe Manica" c. beszédvázlat (ford. ifj. Gömői János) fordítása. A Kulturális Intézet Igazgatója Prof. Manica szabadon előadott beszédében részletesebben értékelte a kiállítás jelentőségét a magyar-olasz kulturális kapcsolatok szempontjából. A kiállítás megnyitására részt vett a Museo Civico, Udine Régészeti Múzeumának vezetője Dr. Maurizio Buora, továbbá Giovanna Cassani régész és Maniero de Venz restaurátor. A megnyitón Görögország Sopronban tartózkodó magyarországi nagykövete is megjelent.

A kiállítás megnyitása alkalmából a Scarbantia Társaság kiadásában megjelent a "Római kori borostyánkővek Aquileiából és Scarbantiából a Civici Musei, Udine és a Soproni Múzeum gyűjteményéből. Le ambre romane di Aquileia e di Scarbantia dei Civici Musei Udine e del Museo di Sopron. Römische Bernsteinfunde aus Aquileia und Scarbantia von der Sammlungen der Museen in Udine und Sopron" c. katalógus, melynek szövegét Maurizio Buora és Gömői János, a kiállítás rendezője írta. A kiállítás 1994. június 14-e és augusztus 14-e között volt látogatható a soproni Fórum Múzeumban.

178 (Megjegyzés - Popup)

Elhangzott 1993. március 16-án a Várkerület Galériában rendezett kiállításon.

179 (Megjegyzés - Popup)

Megnyitó beszéd.

180 (Megjegyzés - Popup)

Sopronban született 1927. december 8-án. Apja és nagyapja rézművesek voltak, a családi hagyományoknak megfelelően, így Renner Kálmán is megszerezte a gépészmérnöki képesítés mellett rézműves mesterlevelét. 1959 óta készít emlékérmeket, 1960 óta vesz részt kiállításokon. Első önálló kiállítását 1968-ban a Soproni Festőteremben láthattuk, ezt több mint 30 kiállítás követte. A FIDEM tagjaként kiállított külföldön is, így a párizsi (1967), a prágai (1969), a kölni (1971), a Helsinkiben tartott (1973 és 1990), a krakkói (1975), a lisszaboni (1979), a firenzei (1983), a stockholmi (1985) és a Colorado Springs-i (1987) kiállítások, Weve FIDEM-kongresszus alkalmából. Számtalan hazai és külföldi múzeum rendelkezik érmeivel. Munkáját számtalan kitüntetés ismerte el: ezekből kiemelkedik az 1990. évi soproni őszi tárlaton elnyert Perényi-díj. Soproni vonatkozású érmeiről és plakettjeiről lapunk 1993/2. számában emlékeztünk meg. Reiner Kálmán kezdeményezésére jött létre a soproni érembiennálé és ő szorgalmazta a soproni országos éremmúzeum alapítását és állandó kiállítását is. 1994 áprilisában bekövetkezett halála ebben sajnos megakadályozta, 19-én kísértük utolsó útjára (*Kubinszky Mihály*).

181 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Világítási és Erőátviteli Vállalat néven működött, amikor Ő oda, mint kezdő mérnök belépett.